

Normaali, hidas, poikkeava vai erityinen?

- Lapsi kielen kehityksen matkassa

Pauliina Lindgren
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro Gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Suomen kieli

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

LINDGREN, PAULIINA: Normaali, hidas, poikkeava vai erityinen? – Lapsi kielen kehityksen matkassa

Pro Gradu -tutkielma, 139 sivua

Elokuu 2014

Tiivistelmä

Tämän laadullisen tutkimuksen tehtävänä on tutkia ja selvittää lapsen varhaista kielen kehitystä ja siihen liittyviä tekijöitä. Tutkimus pyrkii lähinnä selvittämään, miten ympäristö vaikuttaa lapsen kielen monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi tavoitteena on tuoda esiin muitakin kielen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen tärkeänä tavoitteena on antaa ääni lasten vanhemmille ja heidän ajatuksilleen lapsen kielen kehityksestä, ja tällä tavoin tuoda tietoa lapsen kielen kehityksestä kaikkien saataville.

Tutkimuksen teoreettinen tausta esittelee laajasti lapsen kielen kehitystä ja siihen liittyviä käsitteitä. Mukana on hieman tietoa myös kielenkehitykseen liittyvistä ongelmista. Tutkimus sisältää myös tietoa erilaisista menetelmistä tukea kielen kehitystä.

Tutkimusta varten seurasin tällä hetkellä kolme vuotta vanhan pojan kielen kehitystä syntymästä lähtien. Seurannassa käytin apuna päiväkirjamenetelmää ja nauhoitettuja keskusteluja. Tutkimuksen toisen osan tiedonhankinnassa käytin strukturoitua kysymyslomaketta, jonka täytti 83 lasten vanhempaa internetin Facebook- sivuston kautta. Sekä seurantatutkimuksesta että kyselytutkimuksesta muodostin erilaisia teemoja, joita analysoin sisällönanalyysin menetelmin aineisto- ja teorialähtöisesti.

Tutkimustulosten mukaan lapsen kielen kehitys on hyvin moninainen ilmiö, joka koostuu lukuisista tekijöistä. Kaikilla niillä tekijöillä on oma merkityksensä lapsen kielen kehitykselle. Ympäristö vaikuttaa kehitykseen merkittävästi, ja ympäristöä muokkaamalla saadaan kielen kehitykselle luotua mahdollisimman suotuisat olosuhteet. Vanhemmilla ja lapsen läheisillä on kielen kehityksessä hyvin merkittävä rooli. Kun otetaan huomioon varhaisen kielen kehityksen kauaskantoiset vaikutukset, on entistä tärkeämpää ymmärtää, että kielen kehitykseen voidaan useimmiten vaikuttaa hyvin paljon jo syntymästä lähtien.

Seurantatutkimus antoi mielestäni kattavan esimerkin siitä, kuinka lapsen kielen kehitys osapuulleen etenee ensimmäisen kolmen vuoden aikana. Läheinen suhde lapseen mahdollisti lapsen aktiivisen, säännöllisen seuraamisen, ja näin pienetkin kehityksen askeleet oli helpompi huomata. Tutkimuksen lapsen kehitys eteni monessa kohdassa normaalia kehitystä nopeammin, mutta yleisesti kehitys seurasi kielen normaalille kehitykselle asetettuja normeja.

Kyselytutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat pääosin sitä mieltä, että eniten heidän lastensa kielen kehitykseen ovat vaikuttaneet varhain aloitettu, laadukas ja monipuolinen kommunikaatio lapsen kanssa, kirjojen lukeminen ja yleinen sosiaalinen ympäristö isovanhemmat, sisarukset, ystävät ja läheiset mukaan lukien. Myös lapsen oma halu, kiinnostus ja yleinen aktiivisuus koettiin vaikuttaneen kehitykseen. Vastaavasti osa vanhemmista koki, että perinnöllisyydellä oli vaikutusta kehityksen molempiin suuntiin, edistävästi ja hidastavasti. Toisaalta poikkeuksiakin löytyi.

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	3
1.2 Tutkimuksen teoreettinen tausta	5
1.2.1 Teoreettinen viitekehys	7
1.2.2 Tutkimuksen käsitteet	7
1.2.3 Tutkimuksen rakenne	8
2 KIELI, MITÄ SE ON?	10
2.1 Kielen tehtävät	11
2.2 Kielen omaksumisen merkitys lapsen kokonaiskehitykselle.....	12
3 KIELEN KEHITYKSEN ALKU	13
3.1 Kuuloaisti.....	14
3.2 Tuntoaisti	16
3.3 Näköaisti	17
4 KIELEN KEHITYKSEN ETENEMINEN.....	18
4.1 Kielellisen kehityksen vaiheet	19
4.1.1 Esileksikaalinen kausi	21
4.1.2 Ensisanojen kausi	23
4.1.3 Systemaattinen fonologisen kehityksen kausi.....	25
4.2 Normaali puheen ja kielen kehitys.....	26
4.2.1 Kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia.....	26
5 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	28
5.1 Mitä vuorovaikutus on?	29
5.2 Kieli ja vuorovaikutus.....	31
5.3 Miten lapselle pitäisi puhua?	33
6 KIELEN OMAKSUMISEN EDELLYTYKSISTÄ	35
6.1 Kognitiivinen kehitys ja kielen kehitys.....	37

6.2 Sosiaalinen kehitys ja kielen kehitys	38
6.3 Motorinen kehitys ja kielen kehitys	38
7 KIELENKEHITYKSEN ONGELMIA JA VAIKEUKSIA KEHITYKSEN ALKUVAIHEISSA	41
7.1 Kielellinen vaikeus – poikkeavaa vai vain hitaampaa kehitystä?	42
7.2 Muistitoimintojen kehityksen yhteys kielitaitoon	43
7.3. Kielellinen erityisvaikeus	44
7.3.1 Milloin tulee huolestua?	46
7.4. Kielellisen erityisvaikeuden tunnistaminen lastenneuvolassa	47
8 KIELELLISISSÄ VAIKEUKSISSA TUKEMINEN	50
8.1 Millaista on hyvä tuki?	52
8.2 Vuorovaikutuksen tukeminen	53
8.2. Tuki- ja vauvaviittomat	56
9 YMPÄRISTÖN VAIKUTUKSISTA LAPSEN KIELEN KEHITYKSELLE	58
9.1. Fyysinen ympäristö	60
9.2. Sosiaalinen ympäristö	61
9.3 Psyykkinen ympäristö	63
10 TAPAUSTUTKIMUS	64
10.1. Tutkittavan taustaa	65
10.1.1. Kielen kehitys ensimmäisen ikävuoden aikana	65
10.1.2 Mitä ensimmäiset sanat merkitsevät?	67
10.1.3 Ensisanojen kausi	68
10.1.4 Sijamuotojen ilmestyminen puheeseen	73
11 LAPSEN KIELEN KEHITYKSESTÄ VANHEMPIEN KOKEMANA	75
11.1 Tutkimuksesta	75
11.2 Tutkimuksen aineisto	77
11.2 Tutkimukseen osallistuneiden perustietoja	77
11.3 Varhainen vuorovaikutus ennen syntymää	81
11.3.1 Vuorovaikutus syntymän jälkeen	83

11.4 Lapselle lukemisesta	84
11.4.1 Mitä ja miten lukea?	87
11.5 Puheen kehityksen alku	89
11.5.1 Jokeltelu	89
11.5.2 Sanaston kehittyminen	90
11.5.3 Ensisanojen jälkeen	92
11.5.4 Sanoista lauseisiin	95
11.6 Puheen kehityksestä yleensä	97
11.7 Puheen kehitys kaksivuotiaana	106
11.8. Puheen ymmärtäminen	107
12 YHTEENVETO JA POHDINTAA	121
Lähdeluettelo	126
LIITE 1	129

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen pohjana ja innoittajana on halu tutustua mielenkiintoiseen ja erittäin innostavaan asiaan, lapsen kielen ja puheen kehitykseen. Muun muassa Hannu Uusitalo (1999: 57) toteaa, että tutkijan on tärkeä valita tutkimuskohteensa oman innostuksensa perusteella. Olen itse luokanopettajana nähnyt paljon eritasoisia lapsia ja pienten lasten äitinä olen törmännyt todella usein aiheeseen ja keskusteluun siitä, mikä lapsen kielen ja puheen kehityksessä on normaalia ja mikä ei. Mitä enemmän asiaa on hiekkalaatikoilla, musiikkileikkikoulussa, puistoissa, perhekahviloissa ja ystävien kanssa puitu, sitä enemmän minulle on tullut lähes pakottava tarve tutustua aiheeseen lisää.

Lapsen kielen tunteminen on tärkeää lapsen kasvattajille, heidän opettajilleen ja myös sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Erityisesti varhaisen vaiheen kasvattajille kielen ja kehityksen tunteminen on tarpeellinen taito lapsen tulevaa kehitystä ja koulua ajatellen. Tietoa lapsen kielen kehityksestä tarvitaan, jotta lasta voidaan tukea kielellisessä kehityksessään ja mahdollisiin ongelmiin pystytään puuttumaan mahdollisimman varhain.

Tiede on ollut jo pitkään kiinnostunut lapsen kielen kehityksestä ja tutkimusta siitä on tehty paljon. Muun muassa Charles Darwin teki ensimmäisiä sanavarastotutkimuksia lapsilla viime vuosisadalla (1877). Sen jälkeen lapsen kielen kehitystä on tutkittu niin psykologian, kielitieteen kuin sosiologiankin piirissä. Suomessa lapsen kielen kehityksestä ja sen tutkimisesta on kiinnostuttu ja innostuttu erityisesti kuusikymmenluvulta lähtien. (Nieminen, Pirkko 1991: 2).

Pienten lasten kielellistä kehitystä on tutkittu monelta eri kannalta jo kohtuullisen pitkään.

Suomessa tutkimusta on tehty muun muassa keskosena syntyneiden lasten kielellisestä kehityksestä, suomeen ulkomailta adoptoitujen lasten kielellisestä kehityksestä ja lasten kielen kehityksestä morfologian ja syntaksin näkökulmasta. Lapsen kielen kehitystä on tutkittu myös varhaisen kommunikaation ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Sanaston kokoa ja nimeämistaitoja on tutkittu, kuurojen lasten kielen kehityksestä on tehty tutkimusta ja varhaista kielioppia on tutkittu myös.

Lapsen kielen kehitystä on siis tutkittu suomessa ja ympäri maailman hyvin laajalti. Vaikka tutkimusta myös alle kaksivuotiaiden lasten kielen kehittymisestä on tehty paljon, on silti edelleen vaikea arvioida, milloin pienen lapsen varhaiseen kielelliseen kehitykseen pitäisi puuttua. Varhaisen kielellisen kehityksen arviointiin on edelleen olemassa vain harvoja menetelmiä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda kokonaiskuvaa lapsen kielen kehityksestä varhaisissa vaiheissa eri teemojen ja käsitteiden kautta. Vaikka kielenkehityksen lainalaisuudet pätevät yleismaailmallisesti useimpiin kieliin, keskitytään tässä tutkimuksessa suomen kielen kehitykseen ja sen erityispiirteisiin.

Erityisesti tavoitteena on selvittää ympäristön vaikutuksia lapsen kielen kehityksessä. Tutkimuksellani haluan tuoda tietoa lapsen kielellisestä kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä mahdollisimman monen tietoa tarvitsevan saataville. Lisäksi tavoite on saada kuuluviin ihan tavallisten perheiden ääni, heidän kokemuksensa, ajatuksensa, pelkonsa ja näkemyksensä tässä jokaista vanhempaa ja lapsen kanssa tekemissä olevaa ihmistä koskevassa asiassa.

Minusta tällainen yhtenäinen tiedon kokonaisuus on tärkeä olla olemassa, jotta yhteen tutkimukseen tutustumalla saisi mahdollisimman kattavan kuvan lapsen kielen varhaisesta kehityksestä ja siihen liittyvistä asioista.

Toivon, että tutkimukseni auttaisi lapsen kielen kehityksestä huolestuneita vanhempia ja läheisiä ymmärtämään, kuinka eri tahtiin lapset kehittyvät.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Lapsen varhainen kielenoppiminen on kiehtonut vanhempia aina. Varhaista kykyä oppia kieltä on historiallisesti pidetty lahjana. (Boysen-Bardies, 2001: 3). Lapsen varhainen kehitys onkin yleensä lapsen vanhemmille ja läheisille suuri ilon aihe. Oman lapsen kanssa olen kokenut lukuisia ilon ja onnen hetkiä aina, kun jokin uusi asia on opittu tai, kun uusi sana on ilmestynyt hänen puheeseensa. Kerta toisensa jälkeen olen miettinyt, miten näin pieni ihminen voi osata jo noin paljon asioita, ja kuinka paljon iloa opittu tuottaa myös lapselle itsellensä. Kuinka paljon helpompaa lapsen kanssa oleminen ja kommunikointi ovat, kun hän osaa puhua ja ymmärtää puhetta niin hyvin.

Tuntuu hyvältä, kun kosketuksen lisäksi lapsi osaa kertoa, kuinka ihana äiti on tai, kuinka paljon hän esimerkiksi äitiä ja isää rakastaa. Niin ihanalta tuntuu, kun lapsi osaa kertoa tarpeensa sanoin ja osoittaa tyytyväisyyttään tai tyytymättömyyttään sanallisesti, osaa kertoa mihin sattuu, mikä tuntuu hyvältä, mikä ei. Tuo tunteiden ja uuden oppimisen ja kehittymisen lista on loputon. Usein olen kuullut ihmisten ihmettelyä siitä, miten lapsi osaakin puhua jo niin paljon ja osallistua keskusteluun, kuinka hänen sanavarastonsa on niin laaja ja sanamuotojen käyttö loogista ja taitavaa.

Törmään yhä useammin pienten lasten vanhempien ihmettelyyn siitä, miksi oma lapsi ei vielä puhu. Vanhempien murheena on muun muassa se, että vaikka he ovat lukeneet lapselle paljon ja puhuneet hänelle aktiivisesti, katselleet kuvia ja keskustelleet hänen

kanssaan monipuolisesti, hän ei silti puhu kuin vähän. Miksi ei puhu?

Joskus taas joidenkin lasten kohdalla joudutaan yllättäenkin toteamaan, ettei hän omaksukaan kielellisiä taitoja kuten ikätoverinsa. Tämän kaiken lisäksi läheinen lastentarhanopettaja ystäväni on todennut useissa keskusteluissamme kielihäiriöiden lisääntyneen päiväkotilapsilla. Kaikki tämä on antanut minulle lisää intoa tutkia asiaa. Tässä tutkimuksessa keskityn lähinnä 0-3-vuotiaan lapsen kehitysvaiheisiin.

Tutkimusongelmina ovat:

- * Mitkä ovat kielenkehityksen edellytyksiä?
- * Miten lapsen kieli normaalisti kehittyy?
- * Miten lapsen ympäristö ja varhaiset vuorovaikutussuhteet vaikuttavat kielen kehitykseen?
- * Millaisia eroja kielenkehityksessä lasten kesken voi olla?

Lisäksi haluan selvittää kielen kehitykseen liittyviä ongelmia ja vaikeuksia, sekä mahdollisia apu- ja tukikeinoja kielen kehityksen alkuvaiheissa. Tärkeän osan tutkimuksesta muodostavat varsinaiset tutkimusosiot erään lapsen kielen kehityksestä ja vanhempien haastattelujen kautta saadut tiedot heidän asenteistaan ja kokemuksistaan tutkittavaa asiaa kohtaan.

1.2 Tutkimuksen teoreettinen tausta

Tämä tutkimus on empiirinen ja kvalitatiivinen. Empiirisen tutkimuksen sanotaan olevan kuin kolmio, jonka muodostavat ongelmat, aineistot ja menetelmät. (Uusitalo 1999: 49).

Empiirisessä tutkimuksessa Uusitalon (1999: 60) mukaan kohteena on joku reaalimaailman ilmiö, josta on tarkoitus hankkia uutta tietoa jollakin tutkijan valitsemalla, systemaattisella tiedonhankintamenetelmällä. Klaus Laalo (2011: 18) käsittelee tutkimuksensa alussa tutkimusmenetelmiä, ja toteaa, että *lapsenkielen empiiriset tutkimusmenetelmät ovat varsin pitkälle yhteydessä aineistonkeruumenetelmiin*. Selkeästi näkyvin jako on seuruututkimuksen ja kokeellisen tutkimuksen välillä. Laadullisessa tutkimuksessa voi olla myös piirteitä kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta. (Alasuutari 2011: 53). Olenkin koodannut joitakin usein toistuvia havaintoyksiköitä diagrammimuotoon kyselytutkimus- osiossa.

Tämän tutkimuksen ensimmäisessä osassa (TAPAUSTUTKIMUS) tiedonhankinnassa on käytetty niin sanottua seuruututkimusta. Seuruututkimus ja siitä saadut aineistot voivat yhtä lailla olla käsin muistiin kirjoitettuja päiväkirja-aineistoja kuin nauhoitettuja ja videoituja aineistojakin. Parhaaseen tulokseen päästäisiin käyttämällä näiden kahden yhdistelmiä. (Laalo 2011: 18). Tässä tutkimuksessa seurattavana on tutkimuksen tekijän, eli minun, läheinen lapsi.

Laalo toteaa teoksessaan (2011: 19) Terttu Orpanan sanoin: *Onnistuakseen lapsenkielen tutkimus edellyttää mielestäni varsin läheistä suhdetta tutkijan ja tutkittavan välille. Tutkijalta vaaditaan eläytymistä lapsen maailmaan, kärsivällisyyttä ja ennen kaikkea aikaa tutustua lapseen, hänen ympäristöönsä, yksilölliseen kieleensä ja persoonallisuuteensa*.

Laalo (2011: 19) toteaa lisäksi, että *vaikka yhden yksilön tutkimus ei riittäisi yleistysten tekoon, niin se rakentaa kuitenkin pohjaa yleistyksille*. Tähän minäkin tutkimuksellani olen pyrkinyt.

Tutkimuksen toisen osan tiedonhankinnassa on käytetty kyselytutkimusta, joka on toteutettu internetissä laaditun puolistrukturoidun kyselylomakkeen kautta. Kyselylomakkeen täytti noin 80 vastaajaa.

Tieteellisillä tutkimuksilla on yhteinen vertailuperusta, josta tutkimuksen tekeminen lähtee ja johon se valmistuttuaan lopulta palaa. Vertailuperusta muodostuu tieteelliselle tutkimukselle asetetuista vaatimuksista. Vilkka (2005: 21) listaa tieteellisen tutkimuksen ehtoja Econ mukaan seuraavasti: 1) *tutkimuskohteen* (esim. esine, asia, käsite, symboli, luokka, ryhmä) *täsmällinen määrittäminen*. Tutkimuksen lukijan on myös kyettävä tunnistamaan tutkittava kohde. Tutkimuskohteen täsmällisen määrittelyn lisäksi 2) *tutkimuksen on tuotettava jotakin, jota ei ennen ole sanottu*, 3) *tutkimuksesta on oltava hyötyä muille* ja 4) *tutkimuksen on annettava riittävät perusteet julkiselle keskustelulle*.

Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on lapsen kieli ja sen kehittyminen, ympäristön vaikutuksia kielen kehitykselle. Olen pyrkinyt määrittelemään kohteen riittävän täsmällisesti, vaikka aihe onkin erittäin laaja ja moniulotteinen. Tavoitteeni on, että tutkimuksestani on hyötyä lasten kanssa toimiville, ja toivon sen myös herättävän keskustelua. Toivon, että tutkimukseni voisi tuottaa jotakin, mitä ennen ei ole sanottu, vaikka se onkin huomattava vaatimus. Tavoite olisi esittää ennestään tunnettuja, lapsen kielen kehitykseen liittyviä seikkoja, uudessa valossa, uudesta näkökulmasta käsin.

Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena pidetään sitä, että se tuottaa tutkittavasta kohteestaan uutta tietoa. Sellaiseksi voidaan kutsua myös tutkijan tuottamaa tietoa, jolla hän pystyy osoittamaan, miten aiempaa tietoa voidaan käyttää jonkin toisen toiminnan kehittämisessä tai miten aiempaa tietoa voidaan yhdistellä uusilla tavoilla. (Vilkka 2005: 23).

1.2.1 Teoreettinen viitekehys

Tieteellisissä tutkimuksissa uutta tietoa rakennetaan teorian avulla. Tällöin puhutaan myös teoreettisesta viitekehystä tai tavasta lähestyä jotain aihetta teoreettisesti. (Vilka 2005: 24). *Teoria on yhtä kuin viitekehys, kohdeilmiötä koskeva tieteellinen keskustelu. Joskus teorian käsitettä käytetään viittaamaan tutkimuksen viitekehukseen.* (Uusitalo 1999: 41). Soveltavassa tutkimuksessa saattaa olla luontevaa hyödyntää teoriaa eräänlaisena keinona tuottaa teorian avulla tutkimusaineistosta tietoa. (Vilka 2005: 24).

Tutkimuksessani pyrin teorian ja käytännön suhteita tarkastelemalla vastaamaan tutkimuskysymyksiini mahdollisimman tehokkaasti. Tutkimukseni kohteena on lapsen kielen kehitys, ja tutkin sitä normaalin ja poikkeavan kehityksen, ja ympäristön vaikutusten kautta. Vilka (2005: 25) toteaa, että teorian ja käytännön suhteita tarkastelemalla voidaan todeta, etteivät tutkijoiden maailma ja toiminta ole ihmisten arjesta irrallista ja norsunluutornista katsomista, vaan tutkijat ovat tutkittaviensa kanssa samassa maailmassa. Minulla tutkijana tämä on hyvinkin konkreettista, koska elän päivittäin sekä työssäni että vapaa-ajallani tutkittavan kohteen keskellä, eli keskellä lasten kieltä ja sen kehitystä.

1.2.2 Tutkimuksen käsitteet

Teoreettisen viitekehysten lisäksi tutkimuksessa käytetään ja käsitellään myös konkreettisia ja teoreettisia käsitteitä. Konkreettisia ja epätäsmällisiä käsitteitä ovat yleensä sellaiset arkikielen käsitteet, jotka ovat muodostuneet välittömistä kuvauksista, kokemuksista ja havainnoista. Teoreettisista käsitteistä puhutaan silloin, kun käsitteet ovat muodostuneet järjestelmällisen tutkimustyön tuloksena eikä niitä siksi voi sitoa aikaan tai paikkaan. Ne ovat siis yleisiä.

Teoreettiset käsitteet ovat laaja-alaisempia ja yleistäviä sekä ne toimivat teorioiden ja teoreettisten lauseiden muodostuksessa. (Vilka 2005: 26). Tässä tutkimuksessa aiheeseen liittyy niin paljon erilaisia käsitteitä, että katson parhaimmaksi käsitellä niitä jokaisessa kappaleessa erikseen.

1.2.3 Tutkimuksen rakenne

Selvitän tässä tämän tutkimuksen rakennetta, jotta lukijan olisi helpompi tutustua tutkimukseen kokonaisuutena. Luvussa kaksi käsitelen lyhyesti kieltä ja kielen ja kielenkäytön tehtäviä. Luvussa kolme tarkastelen kielen kehityksen alkuvaiheita lähinnä aistien kehityksen näkökulmasta sikiöaikana. Käsittelyssä on kielen kehityksen kannalta tärkeät aistit, kuulo-, tunto-, ja näköaisti.

Luvussa 4 otan käsittelyyn perusteellisemmin lapsen kielen kehityksen ja sen etenemisen. Lapsen äänteellisen kehityksen vaiheita ovat jaotelleet useat eri tutkijat. Tässä tutkimuksessa olen taulukoinut Ingramin (197), Locken (1983) ja Iivosen (1994) käyttämät kausijaottelut. Luvussa 4 keskityn näiden tutkijoiden mukana kielen kehityksen eri vaiheisiin ja kausiin, ja lisäksi erittelen kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia.

Luvussa 5 käsitelen varhaista vuorovaikutusta. Luvussa käydään läpi vuorovaikutusta yleensä, mitä sillä tarkoitetaan, miten se vaikuttaa lapsen kielen kehitykseen. Tässä kohdassa keskityn lähinnä varhaisen vuorovaikutuksen merkitykseen lapsen kielen kehityksessä. Luvussa käyn myös läpi lapselle puhumisen erityisiä piirteitä ja sitä, millainen vuorovaikuttaja noin kaksivuotias lapsi on.

Kuudennessa luvussa käsitellään kielen omaksumisen edellytyksiä. Koska kielen omaksuminen on osa kokonaisvaltaista kehitysprosessia ja koska kielen omaksuminen on yhteydessä sekä kognitiivisen, sosiaalisen, että motorisen kehityksen kulkuun, otan tässä luvussa

käsiteltäväksi sen, miten lapsen kognitiivinen, sosiaalinen ja motorinen kehitys ovat yhteydessä kielen kehittymiseen. Luvun lopussa käsittelen vielä kielen omaksumisen merkitystä lapsen kokonaiskehitykselle.

Seitsemäs luku on omistettu kielenkehityksen ongelmien ja vaikeuksien tarkastelulle kielen kehityksen alkuvaiheissa. Luvussa pohditaan muun muassa muistitoimintojen kehityksen yhteyttä kielitaitoon, kielellisiä erityisvaikeuksia, niiden tunnistamista ja mahdollisia tuki- ja apukeinoja. Tässä luvussa käsitellään myös lastenneuvolan roolia kielellisten vaikeuksien tunnistamisessa.

Luvussa 8 käsittelen erilaisia apukeinoja, joilla kielihäiriöistä lasta voidaan tukea ja auttaa hänen kehityksensä eri osa-alueilla. Luvussa 9 käsittelen tutkimuksen yhtä tärkeimmistä tutkimuskysymyksistä, sitä, miten ympäristö vaikuttaa lapsen kielen kehitykseen. Käsittelen lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ympäristöä ja niiden vaikutuksia kielen kehitykselle.

Luvut 10 ja 11 ovat varsinaisia tutkimuslukuja. Luvussa 10 esitän tutkimukseni erään minulle läheisen lapsen kielen kehittymisestä syntymästä kolmevuotiaaksi saakka.

Luvussa 11 käsittelen varsinaista päätutkimustani, eli noin 80 lapsen vanhemman kokemuksia, näkemyksiä ja faktoja omien lastensa kielellisestä kehityksestä ja siitä, mitkä asia ovat vaikuttaneet heidän mielestään lapsen kehitykseen. Tässä luvussa käsittelen kielen kehitystä tutkimuksessa esiin tulleiden käsitteiden ja teorian kautta. Luku 12 on tutkimuksen päätösluku jossa käsittelen kokoavasti tätä tutkimusta ja sen pääkohtia. Viimeisessä luvussa pohdin ja esitän myös aiheen jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KIELI, MITÄ SE ON?

Tutkimukseni aluksi selvitän hieman kielen tehtäviä ja kielen kehityksen alkuvaiheita. Kieli määritellään tavallisimmin esittävien merkkien eli symboleiden järjestelmäksi. (Koppinen & Lyytinen & Rasku-Puttonen 1989: 9). Kieltä käytetään sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajattelun ja sanomien lähettämisen ja vastaanottamisen välineenä. (Sarmavuori 1982: 59). Kieli on myös oppimisen kohde ja sen väline. (Nurmilaakso & Välimäki (toim.) 2011: 43). Lapsi kuulee ja ymmärtää kieltä. Tällöin puhutaan vastaanottavasta kielestä. Lisäksi hän tuottaa kieltä itse. Tällöin kyseessä on ilmaisukieli. Nämä kaksi ovat erilaisia. Molemmat kehittyvät huomattavasti lapsen kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana. (Woolfson 2003: 11).

Lasten ensisanojen esiintymisessä on paljon eroja. Yksillä ensimmäiset sanat ilmestyvät heidän puheeseensa lähellä yksivuotispäivää, toisilla ensisanojen esiintyminen sijoittuu vasta kaksivuotispäivän tienoille. (Alijoki 1998: 52). Toisaalta oma kokemukseni on, että lapsella saattaa olla jo monta yksittäistä sanaa ennen yksivuotispäiväänsä. Omalla pojallani oli yksivuotiaana jo varsin laaja sanavarasto.

Lapsen kielen varhaiskehityksen suuret yksilölliset erot paljastuvat sekä silloin, kun hän alkaa puhua että myös silloin, kun hän alkaa ymmärtää puhuttua kieltä. (Alahuhta 1995: 7). Yleisesti tiedetään lasten ymmärtävän sanoja aikaisemmin ja enemmän kuin mitä pystyvät tuottamaan. (mm. Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 83). Kuten tässäkin tutkimuksessa todetaan moneen kertaan, ensimmäiset sanat ilmestyvät lasten puheeseen hyvinkin eri aikaan. Sanojen omaksumisen monimutkainen prosessi vaatii lapselta paljon. Prosessissa lapsen täytyy pystyä muodostamaan omia, sisäisiä mielikuviaan. Lisäksi hänen täytyy pystyä jäsentämään niitä havaintoja, joita kommunikaatiotilanteisiin liittyy.

Näihin tekemiinsä havaintoihin lapsen täytyy vielä pystyä sitomaan erilaisia merkityksiä. Lisäksi tässä moniosaisessa prosessissa lapselta vaaditaan fonologisten, morfologisten ja syntaktisten taitojen sovittamista yhteen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 83).

2.1 Kielen tehtävät

Kielenkäyttö on sosiaalista, ja sen tehtävät ovat hyvin moninaisia. Kielenkäyttö on osa ihmisten välistä vuorovaikutusta, ja ihmiset ovat yhdessä lukemattomin eri tavoin. Kaikkia kielen tehtäviä on mahdoton luokitella tarkasti, eivätkä luokat ole tarkkarajaisia: samaa ilmaisua voidaan käyttää useassa eri tarkoituksessa sanottavan sisällön ja puhetilanteen mukaan. (Koppinen ym. 1989: 22).

Kielen tehtäviä ihmisen ja erityisesti lasten elämässä on hyödyllistä ja perusteltua pohtia; onhan kielen tehtävien toteutuminen tärkeä kielen kehittymisen tavoite. Lapsen kokemusta kielestä hallitsee se, miten kieli täyttää lapsen vaatimuksia ja miten hyvin hän saa kielen avulla tyydytettyä tarpeitaan.

Lapsi käyttää kieltä monella tavalla – aineellisten ja älyllisten tarpeidensa tyydyttämiseen, kielellisen vuorovaikutuksen luomiseen ja ylläpitämiseen ja tunteiden ilmaisemiseen. (Koppinen ym. 1989: 23). Omassa tutkimuksessani selvitin myös tätä, mihin kaikkeen lapset käyttävät kieltä. Hyvin vahvasti jo kehityksen alussa kielen tehtävänä on auttaa lapsia saamaan haluamiaan asioita tai olla apuna kertomassa lapsen erilaisista olotiloista ja tunteista.

Kielen oppiminen ja hallinta mahdollistavat keskustelut kavereiden kanssa arjen vuorovaikutustilanteissa. Näitä keskusteluja käytetään esimerkiksi tiedon hankintaan, väittelyyn, eri mieltä olemiseen ja tarinoiden kertomiseen. (Neitola 2011: 31).

Lapsi tarvitsee kieltä kaikessa toiminnassaan, ja se kehittyy kun lapsi leikkii, liikkuu ja tutkii. Lisäksi kieli kehittyy myös taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen myötä. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 17). Kun lapsi kykenee ymmärtämään ja puhumaan kieltä, hänen elämänsä rikastuu sosiaalisesti, emotionaalisesti ja älyllisesti. (Woolfson 2003: 11).

2.2 Kielen omaksumisen merkitys lapsen kokonaiskehitykselle

Ihmisten tiet omaan itseensä ja ympäristöönsä käy paljolti kielellistä tietä. Kielen merkitys voidaan ymmärtää pohtimalla mitä tapahtuisi, jos ihmiskunta menettäisi käytössään olevan kielen? Jos liikenne pysähtyisi, joukkoviestimet eivät enää toimisi, kauppa ja teollisuus tukahtuisivat ja päivittäiset toimet vaikeutuisivat. (Koppinen ym. 1989: 7). Katri Sarmavuori (1982: 10) toteaa teoksessaan *Lasten kielen oppiminen, että lapsen kehittyminen ihmiseksi, sosiaalisesti olennoksi, riippuu kielestä. Kielen oppiminen tekee ihmisestä ihmisen ja erottaa hänet eläimestä. Kielen avulla lapsi luo suhteensa muihin ihmisiin, jäsentää ympäristönsä ja maailmankuvansa.*

Sillä, kuinka rikkaan ja monipuolisen kielen lapsi saa käyttöönsä, on suuri merkitys lapsen ja häntä ympäröivän yhteisön kannalta. Kieltä omaksumalla ja sitä oppimalla lapsi pystyy jäsentämään ympäristöään ja näin muodostamaan maailmankuvaansa. Käsitteet ihmisestä, yhteiskunnasta ja luonnosta välittyvät lapselle pääasiassa kielen välityksellä. Kieli siis suuntaa lapsen kehitystä ja on yhteydessä koko kehitykseen. Lapsi havainnoi ja ymmärtää kieltä syvemmin ja monipuolisemmin kuin pystyy tuottamaan. (Koppinen ym. 1989: 3-8). Tämä tulee esille myös tutkimuksessani. Lapset ymmärsivät selkeitä ohjeita ja pyyntöjä huomattavasti aikaisemmin kuin mitä osasivat sanallisesti itse tuottaa. Osa vanhemmista totesi yllättyneensä siitä, kuinka paljon lapsi todella ymmärsi asioita pystymättä sanallisesti tuottamaan ymmärtämiään asioita.

Koppinen (ym. 1989: 8) toteaa vielä, että *Lapsi tarvitsee kieltä paitsi ryhtyessään toimimaan ympäristössään ja hankkiessaan tietoa siitä tietoa myös läheisissä ihmissuhteissaan ja yksilöllisyyden ilmauksissaan*. Tämä tuli esiin myös minun tutkimuksessani; lapsi, joka ei pystynyt osallistumaan muiden lasten keskusteluun ja leikkeihin samalla tavalla kuin muut siksi, ettei kyennyt vielä ilmaisemaan itseään puhumalla, turhautui ja haastoi riitaa sen vuoksi. Eräs äiti kertoi lapsensa saavan välillä hurjia raivokohtauksia, koska äiti ja isä eivät ymmärrä, mitä hän haluaa ja yrittää sanoa, ja se turhauttaa koko perhettä.

3 KIELEN KEHITYKSEN ALKU

Luonto on jo niin hyvä kuin se olla voi.

Sitä ei voi enää parantaa.

Se, joka yrittää muotoilla sitä uudelleen, pilaa sen.

Se, joka yrittää suunnata sitä muualle, johtaa sen harhaan.

Lao-Tzu (ks. Sharon Heller, 1997)

Aistien avulla ihminen pystyy vastaanottamaan ympäristöstään erilaisia viestejä. Seuraavassa tutkin aisteja, joiden uskon olevan tekemisissä lapsen kielen ja puheen kehityksen kannalta jo raskausaikana. Jo kohdussa äidin ääni, sydämenlyönnit ja tapa liikkua tulevat sikiölle tutuiksi. (Silvén (toim.) 2010: 25). Äiti ja kohdussa oleva sikiö nimittäin käyvät keskustelua liikkeiden, rytmien, äänien, kosketusten, makujen ja tuntoaistien avulla.

Sikiö tutkiskelee ensimmäistä kotiaan erilaisin aistimuksin. Hän saattaa tarttua napanuoraansa ja imeä sitä ja leikkiä sillä joskus jopa niin intohimoisesti, että on hirttäytymäisillään siihen. (Niemelä & Siltala & Tamminen 2003: 22). Jo keskiraskauden loppuvaiheilla sikiössä voidaan havaita monipuolista aistitoimintaa, jonka varassa liikkumisen, näkö- ja kuulohavaintojen sekä muiden mielen perustoimintojen kehitys jatkuu syntymän jälkeen. (Silvèn (toim.) 2010: 49).

Helsingin yliopistossa tehdystä tutkimuksesta selviää, että vauva alkaa opiskella äidinkieltään jo kohdussa. Tutkimustulosten mukaan vauvat oppivat jo sikiöaikana tunnistamaan pieniä ja yksityiskohtaisiakin kielen piirteitä. Tutkijoiden mukaan tulokset osoittavat myös, että kielellisiä vaikeuksia, kuten lukihäiriöitä, voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä jo raskausaikana. (Vauva 11/2013).

3.1 Kuuloaisti

Varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana edellä mainitun äidin ja sikiön välisen ruumiillisen vuoropuhelun muodossa. Myös isä voi käydä tätä vuoropuhelua vauvansa kanssa koskettelemalla äidin vatsanpeitteiden läpi vauvan liikkeitä. (Niemelä ym. 2003: 19). Näin minunkin perheessäni on tehty molemmissa raskauksissani. Mieheni ja poikani ovat painaneet korvansa vatsaani kiinni, silittäneet vatsaa ja tunteneet vauvan liikkeitä. Myös tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat kertoivat samalaisista kokemuksista. Moni äiti vastasi, että vauvan olemassaolo lopulta konkretisoitui isälle silloin, kun hän tunsikin liikkeitä vatsan läpi.

Kuuloreaktiot alkavat kehittyä jo sikiöaikana. Syntymätön lapsi reagoi kuulemiinsa ääniin, ja näin muodostuvat ensimmäiset kuulo-

muistijäljet. (Korpilahti 2012: 37). Äidin ääni saakin sikiön liikkumaan mielihyvää; kylmä ja kova ääni säpsähdyttää ja pelästyttää hänet. (Niemelä ym.2003: 22).

Muistan omasta raskaudestani, kun vieressäni räjähti suuri ilmapallo, niin vauva muljahti voimakkaasti vatsassani kuullen tuon kovan pamauksen. Kuuloreaktioiden kehittyminen jo sikiöaikana mahdollistaa sen, että jo muutaman päivän ikäiset vauvat tunnistavat äitinsä äänet. (mm. Korpilahti 2012: 37). Myös oma kokemukseni on, että jo hyvin varhain vauva rauhoittuu erityisesti kuullessaan nimenomaan oman äitinsä äänen. Tutkimuksissa onkin havaittu vastasyntyneiden kuuntelevan mieluummin äitinsä kuin tuntemattomien ihmisten puhetta.(Woolfson 2003: 23).

Vastasyntynyt pystyy tunnistamaan puheäänien perusteella myös sellaisia ihmisiä, jotka ovat puhuneet äidille paljon loppuraskauden aikana. Tällaisen muistin tehtävänä on liittää vauva siihen yhteisöön johon hän syntyy.

Vauva ei synny pelkkänä tyhjänä tauluna, vaan tietyn äidin, tietyn perheen ja tietyn yhteisön jäseneksi. (Huotilainen 2004: 14). Kuuloaisti kehittyy ennen näköaistia. Nykytietämyksen mukaan sikiö kuulee kohtuun puheen piirteitä, ja varhaisimmat havainnot äidinkielen tyypillisestä rytmistä tallentuvat muistiin jo ennen syntymän hetkeä. (Silvèn (toim.) 2010: 51).

Mielenkiintoista on, ettei aina ole ajateltu olevan näin. Vielä noin sata vuotta sitten luultiin, ettei lapsi kyennyt kuulemaan mitään ensimmäisen elinvuotensa aikana, ja vielä 50-luvullakin ammattikirjallisuudesta saattoi lukea, etteivät lapset kuule ollenkaan tai joka tapauksessa hyvin huonosti ensimmäisen puolen vuoden aikana. (Rödström 1993: 11; Alijoki 1998: 45). Jos ajatusmaailma todella on ollut tuollainen, ei voi välttyä ajattelemasta, miten se on vaikuttanut lapsen kielen kehittymiseen. Jos on oletettu lapsen olevan kuuro, tuskin hänelle juuri mitään on silloin puhuttukaan.

Sikiön oma maailma, välitila matkalla ihmisyyteen, on aina kiinnostanut ihmistä. Muun muassa keskiajalla ajateltiin, että noin kolme kuukautta ennen syntymäänsä sikiö muuttuu naisen merkityksettömästä osasta uudeksi ihmiseksi. (Huotilainen 2004: 14).

3.2 Tuntoaisti

Jo raskauden alussa sikiön tuntoaisti kehittyy niin, että se pystyy tuntemaan hyvinkin heikon kosketuksen ja reagoimaan siihen vastakosketuksella. Sikiö pystyy painamaan jalkaansa vatsanpeitteiden läpi vastaan esimerkiksi äidin koskettaessa kädellään hänen jalkaansa. Tällainen toiminta on itseasiassa sikiölle hyvin luonteenomaista. (Huotilainen 2004: 14). Tämän olen myös itse kokenut. Pieni poikani on silittelyt ja koputellut vatsaani, painanut pänsä ja kätensä vatsaani vasten ja sikiö vatsassani on vastannut näihin kosketuksiin. Näin on varhainen vuorovaikutus isoveljen ja pikkusiskon välillä saanut alkunsa.

Sikiöllä on paljon vitaaliaffektiivisiä iho- ja tuntoelämyksiä, jotka hän kokee aaltoiluina, räjähdyksinä, luokse tulemisina ja häipymisinä; hän tunnistaa sikiöveden aaltoilun ruumiissaan. (Niemelä ym. 2003: 22). Kosketus- ja tuntoaisti ovatkin ensimmäiset aistit, jotka sikiöllä toimivat. (Silvèn (toim.) 2010: 49). Tuntoaisti sijaitsee ihmisellä pääosin iholla ja vastasyntyneellä vauvalla se on herkin suun alueella. Alkuvaiheissa vauva vastaanottaa ison osan aistitiedoistaan ihon ja suun välityksellä. Kun lapsi vie tavaroita suuhunsa ja koskettelee niitä, hän tutustuu maailmaansa ja ympäristöönsä niiden avulla. Koskettamisella ja kosketetuksi tulemisella on suuri merkitys ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Niiden kautta vanhemmat viestittävät lapselle tunnetilojaan.

Koskettamalla voi rauhoitella vauvaa ja välillä erilainen kosketus houkuttelee lasta seurustelemaan ja leikkimään vanhemman kanssa.

Syliin halutessaan lapsi ilmaisee tarpeitaan tulla kosketetuksi ja pidetyksi lähellä. (Papunet).

3.3 Näköaisti

Näköaisti on vastasyntyneen vauvan heikoiten kehittynyt aisti. Kuitenkin tiedetään se, että sikiö näkee päivänvaloa äidin vatsanpeitteen läpi, ja se, että myös keskosvauvat näkevät. (Silvén (toim.) 2010: 51). Vastasyntynyt lapsi näkee tarkasti suunnilleen 20 cm:n päähän. Se vastaa etäisyyttä vanhemman kasvoihin vauvan ollessa hänen sylissään. (mm. Silvén 2006: 115). Näköaistinsa avulla vauva näkee aluksi hänelle puhuvan ihmisen suun ja silmien liikkeet, ja pikku hiljaa hän alkaa vastaamaan liikkeisiin ja eleisiin ilmehtimällä itse.

Papunetin internet sivuilla käsitellään erilaisia aisteja vuorovaikutuksessa, ja siellä todetaan muun muassa, että näköaistilla on vuorovaikutuksessa suuri merkitys. Näköhavainnot ovat varhaisessa kehityksen vaiheessa tärkeä kehityksen innoittaja. Niin sanottu kontaktikats ja sen syntyminen vauvan ja toisen ihmisen välillä on yksi varhaiskehityksen virstanpylväistä. Katseen avulla ihmiset voivat ilmaista hyvinkin erilaisia asioita ja tunteita ja sitä, mihin puhujan huomio on keskittynyt. Kun vauva on esimerkiksi äitinsä katseen kohteena, tuntee hän olevansa tärkeä.

Jo pienen vauvan kanssa puhuessa kannattaa muistaa katsekontakti. Jo varhain vauva oppii etsimään katseellaan hänelle puhuvan ihmisen suuta ja silmiä, ja hän toivoo löytävänsä toisen ihmisen katseen. Näin vauva tietää, että puhujan huomio on kiinnittynyt häneen, ja halu vastata katseeseen ja kommunikoida toisen ihmisen kanssa kasvaa.

4 KIELEN KEHITYKSEN ETENEMINEN

Vauvan voimakas halu kujertaa ja jokeltaa ensimmäisten elinkuukausiensa aikana on lapsen synnynnäinen taito. Myöhemmin lapsen halu siirtyä jokeltamisesta puhekieleen perustuu tarkkaan jäljitteilyyn. (Morris 2008: 115). Jo muutaman viikon ikäisellä vauvalla on nähtävissä suun ja kasvojen liikkeistä ja äännähdyksistä, että halu kommunikoida ympäristön kanssa on suuri. Muutama tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kertoi havainneensa lapsiltaan jo hyvin varhain selkeitä yrityksiä kommunikoida vanhempien kanssa. Lapsi onkin heti synnyttyään valmis sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Tämän vuorovaikutuksen kautta vauvan kieli alkaa kehittyä. (Hakamo 2011: 13 & Pöyhönen 2013: 20). *Vastasyntynyt kykenee syntymästä saakka virittäytymään vuorovaikutukseen, havaitsemaan samanlaisuutta ja erilaisuutta ihmisissä, esineissä ja tapahtumissa ja tallentamaan havainnot muistiinsa sisäisinä edustuksina.* (Sunela 2009: 14). Lapsen ensimmäisiä varsinaisia kommunikaatiokeinoja ovat esimerkiksi ilmeet, hymyileminen ja katsekontaktit. (Laakso 2007: 6). Vauva käyttää myös käsien, jalkojen ja päänsä liikkeitä kommunikoinnin apuna. Oman kokemukseni mukaan vauvan ensimmäiset hymyt noin 6 viikon iässä innostivat meidät vanhemmat kommunikoimaan yhä enemmän vauvamme kanssa ja näin meidän yhteinen vuorovaikutuksemme kehittyi entisestään.

Lapsen kielen oppimiskyky on synnynnäistä mutta kielen oppimiseen ja luomiseen tarvitaan muutakin. (Sarmavuori 1982: 88). Jotta lapsi oppisi puhumaan, hänen on kuultava puhetta. Vauva erottaa puheen melusta ja musiikista paljon aikaisemmin kuin hän osoittaa merkkejä puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa. (Nieminen 1991: 13). Äidinkielen kehitys on nopeinta kielen kehityksen alkuvaiheissa, lapsen elämän alkutaipaleella. (Silvén 2013: 7).

Kielen- ja kommunikoinninkehitys on silti pitkä ja jatkuva prosessi. Kehitys jatkuu uuden oppimisena koko elämän ajan, niin kauan kuin ihmisellä säilyy oppimiskyky. (Johansson 1994: 14). Psykologien mielipiteet jakautuvat siitä, miten lapsen kielen kehitystä voidaan selittää. Siitä syntyy eniten kiistelyä ja keskustelua, paljonko kehitykseen vaikuttaa perimä, ja mikä merkitys on ympäristön vaikutuksilla. Osa kehityksestä on synnynnäistä, osa opittua. Se jakaa kuitenkin psykologien mielipiteitä, mikä on opittua, mikä synnynnäistä. (Woolfson 2003: 11). Lapsen kielellisessä kehityksessä voidaan kuitenkin erottaa erilaisia jaksoja. Näiden kausien erottamisella halutaan osoittaa kehityksen yleispiirteitä ja yleisiä suuntia. Seuraavassa tutustutaan näihin jaksoihin.

4.1 Kielellisen kehityksen vaiheet

Lapsen kielen kehityksen juuret ovat nykyteorioiden mukaan lapsen havaintotoiminnoissa, muistissa ja ajattelussa, hänen sosiaalisten suhteiden ja tunne-elämän kehitykseen liittyvissä taidoissaan sekä lapsen yleisessä kommunikatiivisessa kehityksessä. Nämä taidot muotoutuvat ja muokkaantuvat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Siiskonen & Aro & Ahonen & Ketonen (toim.) 2003: 28). Lapsen kielen oppimista on kuvailtu muun muassa sanomalla, että *lapsi puhuu aluksi kuin papukaija, mutta loppuvaiheessa kuin runoilija. Lapsi on kielen oppimisessaan lähempänä runoilijaa kuin mekaanista matkijaa.* (Sarmavuori 1982: 88). Alussa lapsi toistaa ja matkii kuulemaansa, ja kehityksen edetessä hän osaa yhä enemmän ja enemmän luoda omaa kieltään ja puhettaan omalla, ainutlaatuisella tavallaan.

Lapsen kielellinen kehitys voidaan jakaa monella tavalla vaiheisiin. Jaotteluperusteet voivat olla esimerkiksi äänteellisiä tai syntaktisia. Ne voivat myös perustua lapsen oppimien sanojen määrään. (Laalo 2011: 20). Lapsen äänteellistä kehitystä kuvataan useimmiten niin

sanotulla kausijaottelulla. Jaottelu perustuu yleensä siihen, että lapsi oppii jonkin uuden merkittävän asian. Lapsen äänteellinen kehitys kasautuvaa: uudet kehitysvaiheet rakentuvat edellisten varaan tai ikään kuin niiden päälle. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 66). Lapsi on luova kielenomaksuja. (Sarmavuori 1982: 88). Kieli kehittyy yksilöllisesti ja saman ikäisten lasten kielenhallinta voi olla hyvin erilaista, mutta silti aivan normaalia. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 48). Tämä tuntuu olevan kaikkien kielen parissa toimivien ihmisten yhteinen totuus. Olen itsekin todennut sen tutkimukseni aikana moneen kertaan niin teorian tiedosta kuin tutkimuksen empiirisestä osiostakin ja kielen yksilölliseen kehitykseen paneudunkin edempänä tutkimuksessa paremmin.

Lapsen äänteellisen kehityksen vaiheita ovat jaotelleet useat eri tutkijat. Seuraavaan on taulukoitu David Ingramin (1977), John L.Locken (1983) ja Antti Iivosen (1994) käyttämät kausijaottelut. Vaiheista käytetään hyvin erilaisia nimityksiä, ja jaottelut vaiheiden alkamisajankohdista, nimistä ja tarkasta lukumäärästä ovat erilaisia. Samaa mieltä ollaan kuitenkin siitä, että äänteellinen kehitys tapahtuu tietynlaisten vaiheiden kautta, ja näitä vaiheita voidaan käyttää vertaillessa lapsen kielen kehitystä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 66–67).

Ikä	Ingram	Locke	Iivonen
Ennen synt.	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	Prenataalinen kausi
0-0,5v	Esikielellinen ääntely	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	Esileksikaalinen kausi
0.5v-1v	Esikielellinen ääntely	Pragmaattinen kausi	Esileksikaalinen kausi
1-1,5v	Yksisanavaihe	Kognitiivinen kausi*	Protosanojen kausi
1,5-4v	Systemaattinen vaihe	Systemaattinen kausi*	Systemaattinen kausi
4-7v	Inventaarin viimeistely	Systemaattinen kausi	Fonologinen viimeiste.
7-12v	Morfofoneeminen kehitys	Systemaattinen kausi	Fonologinen viimeiste.

*Locke ei raportoi kognitiivisen kauden tarkkaa päättymisikää eikä systemaattisen kauden alkamisikää.

Tässä tutkimuksessa käsittelen vaiheita lapsen kielenkehityksessä lapsen syntymästä systemaattisen kauden loppuun, eli 4-vuotiaaksi asti. Näistä vaiheita tarkennetaan vielä enemmän esimerkeillä vahvistettuna kappaleessa 10 TAPAUSTUTKIMUS.

4.1.1 Esileksikaalinen kausi

Esileksikaalisella kaudella lapsi ei vielä tuota varsinaisia sanoja. Kausi on kuitenkin äänteellisen kehityksen kannalta erittäin merkittävä. Sen aikana lapsi luo perustan monille kielen ja puheen rakenteille. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 69). Kuten jo aiemmin totesin, äänteellinen kehitys on kasautuvaa, ja siksi jokaisella vaiheella on tärkeä merkitys kehityksen etenemiselle.

Lapsen ääntelyä, itkua, jokeltelua ja äänteiden oppimista on tutkittu paljon. (Sarmavuori 1982: 91). Vauva käyttää äänihuuliaan ensimmäisen kerran syntyessään, kun äänekäs huuto täyttää salin. (Morris 2008: 112). Kaikki pienet vauvat itkevät varsinkin aluksi; heillä ei ole muuta tapaa kommunikoida. (Gylden & Katajamäki (toim.) 2009: 158). Aluksi kaikki vauvan itku kuulostaa samanlaiselta mutta hyvin nopeasti itkuun alkaa tulla erilaisia sävyjä, ja vanhemman on helpompi tunnistaa itkun syitä.

Vauvan ääntely on aluksi kokonaisvaltaista mutta vähitellen siihen alkaa tulla vaihtelua: kiljahduksia, murinaa ja lärpättelyä. (Hakamo 2011: 13). Ääntelyn lisäksi vauva kommunikoi vahvasti liikuttamalla jalkojaan ja käsiään rytmisesti ääntelyn lomassa. Varhainen ääntely on pitkälti kieliympäristöstä riippumatonta. Vauvoilla onkin periaatteessa valmiudet omaksua mikä kieli tai mitkä kielet tahansa kehityksensä alkuvaiheessa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 70).

Minun tutkimuksessani eräs äiti kertoi seuranneensa pienen vauvansa käsien ja jalkojen liikkeitä erityisen tarkkaan vauvan äännelessä. Hän oli tullut siihen tulokseen, että vauvan liikkeet eivät ole hallitsemattomia, sattumanvaraisia liikkeitä, vaan ne tapahtuvat selkeässä rytmissä ja kehittyvät koko ajan lapsen kasvaessa.

Esileksikaalisen ääntelyn kehitysvaiheet ovat:

IKÄ	KEHITYSVAIHE
0-2kk	Refleksinen vaihe
2-4kk	Kujerteluvaihe
4-7kk	äänen ääriominaisuuksien kokeiluvaihe
7-12kk	Kanoninen vaihe

- yksittäiset kanoniset tavut
- toistava jokellus
- varioiva jokellus

Ennen jokellusta ääntelyssä on erotettavissa kolme keskeistä vaihetta: refleksinen, kujertelu ja äänen ääriominaisuuksien kokeiluvaihe. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 70). Vaihetta noin 0-6kk luonnehtii runsas kasvotusten tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus vanhemman ja lapsen välillä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 29). Tällä vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys vauvan myöhemmän kielen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta. Siksi vanhempia kannustetaan keskustelemaan vauvan kanssa paljon heti syntymästä lähtien.

Ääntelyn kehityksen alussa, ensimmäisinä elinviikkoina lapsi tuottaa yksittäisiä vokaaleja, kuten aa, ää. Hyvin nopeasti vokaalit alkavat muodostua yhtäjaksoiseksi ääntelyksi, aaiiaa, ja hiljalleen ääntelyyn alkaa tulla monenlaista vaihtelua kuten kiljahtelua, murinaa,

lärpätystä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 33). Näin lapsi kokeilee ja testaa oman äänensä ääriominaisuuksia. Toistuva ääntely voimistaa lapsen äänihuulia ja niiden toimintaa ohjaavaa hermostollista säätelyjärjestelmää. Näin puhe-elinten liikkeet vähitellen täsmentyvät. (Koppinen ym.1989: 7).

Kanonisessa vaiheessa jokelteluksi kutsuttu ääntely sisältää niin sanottuja kanonisia tavusarjoja, joissa vokaali-konsonantti – tavuryhmittä vaihtelevat säännömukaisesti esimerkiksi bābābā, dadada. Ääntely alkaa tässä vaiheessa mukailla jo äänneasuiltaan lapsen lähiympäristön kieltä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 33).

Jokeltelu ja ääntely luovat pohjaa lapsen myöhemmälle kielen omaksumiselle. (Pöyhönen 2013: 20). Jokeltelemalla lapsi oppii tuottamaan puhetta, kontrolloimaan ääntelyään sekä yhdistämään ääntelyn ja hengityksen toisiinsa. Tärkein jokelteluvaiheen saavutuksista on se, että lapsi keksii lauseyksikön olemassaolon. (Koppinen ym.1989: 37–38). Jokeltelemalla lapsi myös herättää entistä enemmän vanhempaa vuoropuheluun kanssaan ja näin kielen kehitys saa vauhtia.

4.1.2 Ensisanojen kausi

Ensisanojen kaudella tarkoitetaan ajanjaksoa, jolloin lapsi omaksuu ensimmäiset 50 sanaansa. (mm. Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 83). Aluksi sanavarasto yleensä kehittyy hitaasti, mutta 30–50 sanan sanavaraston saavutettuaan kehityksen vauhti nopeutuu. (Johannsson 1994: 14). Lapsella on käytössään aktiivinen ja passiivinen sanavarasto. Aktiivisessa sanavarastossa on lapsen puheessaan käyttämät sanat ja passiivisessa sanavarastossa on kaikki ne sanat, jotka lapsi ymmärtää toisten puheesta, vaikka hän ei niitä aktiivisesti käytäkään. (Sarmavuori 1982: 57).

On tunnettu tosiasia, että lapset ymmärtävät sanoja aikaisemmin ja enemmän kuin pystyvät tuottamaan. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 83). Tämä tulee vahvasti esille myös minun tutkimuksessani. Yksinkertaisimpia käskyjä ja pyyntöjä lapsi saattaa ymmärtää jopa ennen kuin yhtään selkeää sanaa on tuotettu.

Ensimmäisten sanojen ymmärtäminen sijoitetaan 7-9 kuukauden ikään ja ensisanojen tuottaminen ajoittuu noin 12 kuukauden ikään. (Kunnari ym. (toim.) 2012: 85). Tästä on viitteitä myös minun tutkimuksessani, vaikka vaihtelua onkin paljon. Tilastojen mukaan yksivuotiaan tuottavaan sanavarastoon kuuluu tavallisesti kolme sanaa, kaksivuotiaan 270 sanaa ja kolmivuotiaan kieleen 900 sanaa. (Sarmavuori 1982: 57). 12 kuukauden iässä ymmärtävän sanaston kooksi on raportoitu keskimäärin 70–90 sanaa, 18 kuukauden iässä 200 sanaa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 85).

Ensimmäisten sanojen käyttötarkoitusta ja kieliopillista sisältöä on tutkittu runsaasti. Useiden tutkimusten mukaan ensimmäiset sanat voivat kuulua hyvin erilaisiin sanaluokkiin eri lapsilla. Muun muassa suomalaisilla lapsilla tehtyjen tutkimusten mukaan 1.5-2 – vuotiaiden keskeiseen sanastoon kuuluvista sanoista noin puolet oli substantiiveja ja neljännes tavallisimpia verbejä. Myös pronomineja ja adverbeja esiintyi. (Nieminen 1991: 18).

Tässä tutkimuksessa lasten ensimmäisillä sanoilla oli paljon yhteisiä piirteitä. Suurin osa ensi sanoista oli lapsen lähipiiriin kuuluvien ihmisten, asioiden ja esineiden substantiiveja. Ensisanoista lisää osiossa 11 TUTKIMUS.

4.1.3 Systemaattinen fonologisen kehityksen kausi

Viidenkymmenen ensimmäisen sanan jälkeistä kautta kutsutaan yleisesti systemaattisen fonologisen kehityksen kaudeksi. Tässä vaiheessa alkaa lapsen puheessa ilmetä sääntöihin perustuvaa fonologista systemaattisuutta. Kausi alkaa noin 1,5 vuoden iässä ja jatkuu 3-4-vuotiaaksi. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 121). Noin kaksivuotiaana lapsi alkaa yhdistellä sanoja toisiinsa, ja hän voi jo taivuttaa sanoja ja keksiä omia sanoja. (Hakamo 2011: 14). Myös tässä tutkimuksessa lapset alkoivat yhdistellä sanoja siinä iässä, yksilöllisen vaihtelun ollessa kuitenkin suurta.

Lapsen kahden sanan yhdistelmät merkitsevät selvästi jotakin, vaikka merkitys ei vanhemmalle aina olekaan ihan selvä. (Woolfson 2003: 95). Myös tämän tutkimuksen sanayhdistelmät olivat välillä vanhemmille tai ainakin perheen ulkopuolisille aluksi epäselviä. Alkuvaiheessa lapsen sanojen yhdistäminen on vaihtelevaa ja puhe telegraafista- sanoja kytketään peräkkäin ilman kieliopillista sanajärjestystä tai taivutuspäätteitä. (Nieminen 1991: 22). Esimerkkinä tästä voisi olla minun tutkimukseni tuloksia sanojen yhdistelystä. 1,5- vuotias poika sanoi *isi auto*, tarkoittaessaan, että isi menee autolla töihin. Tai 1,6-vuotias tyttö totesi kaupassa, kun halusi äidin ostavan maitoa, että *äiti maito*.

Kaksisanaisten ilmausten myötä lauseet pidentyvät nopeasti. Ilmaukset muuttuvat kolmijäsenisiksi ja niissä esiintyy subjekti-predikaatti-objekti – rakenteita. Puheessa alkaa esiintyä myös kysymyksiä, kieltoja ja ehdollisia elementtejä (ehkä). (Nieminen 1991: 24). Tutkimani poika alkoi käyttää useampia sanoja peräkkäin, edellä mainitulla tavalla, muun muassa esimerkeissä *äiti osti mozzalellaa paupasta* tai *tuffa on vienyt leikkulin suuliin*. Systemaattisen fonologisen kehityksen kauteen kuuluu myös erilaisia rajoituksia liittyen muun muassa vokaalien ja konsonanttien yhdistelyyn ja

pitkien sanojen tuottamiseen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 127). Niihin en kuitenkaan tässä tutkimuksessa perehdy sen tarkemmin.

4.2 Normaali puheen ja kielen kehitys

Edellä esiteltyt kielen kehityksen vaiheet kuvaavat lapsen kielen niin sanottua normaalia kehitystä. Normaalin ja epänormaalin puheen ja kielen kehityksen raja voi olla mielestäni erittäin häilyvä. Siksi itse pyrin välttelemään asiaa käsitellessäni näin radikaalia normaali-epänormaali, jaottelua.

Kuitenkin niin arkipäivässä kuin tieteellisessä keskustelussakin puhutaan normaalista kehityksestä ja epänormaalista kehityksestä tai normaalista poikkeavasta kehityksestä. Tutkimuksen edetessä käsitelen myös puheen ja kielen kehityksen ongelmia ja häiriöitä, siksi katson aiheelliseksi käydä läpi myös normaalin kehityksen keskeisiä saavutuksia.

4.2.1 Kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia

Teoksessa *Joko se puhuu? Kielen kehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, Paula Lyytinen on listannut kielen kehityksen keskeiset saavutukset taulukkoon seuraavasti:

IKÄ	KIELEN KEHITYSVAIHE
7-9 kk	Vauva joteltelee monipuolisesti
10-15kk	Vauva osaa käyttää eleitä ilmaisun apuna
1v 6kk	Lapsella on 10–60 merkityksellistä sanaa

→ lapsi ymmärtää useampia sanoja kuin pystyy tuottamaan

→ lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia

→ lapsella on symbolisia leikkitoimintoja

2v Lapsi tuntee yli 250 sanaa

→ lapsi käyttää sanayhdistelmiä, joissa sanat taipuvat

→ ilmaisujen keskipituus on 5-6 morfeemia

2v 6kk Lapsi oppii 10 uutta sanaa päivässä(reilut 3000 sanaa vuodessa)

→ substantiivien ja verbien osuus on määrällisesti suurin

→ adjektiivit, partikkelit ja pronominit yleistyvät

Puheessa esiintyy taivutusmuotoja:

→ preesens ja imperfektimuotoja

→ monikon tunnusta, genetiiviä

→ partitiivia, sisä- ja ulkopaikallissijoja

Lapsi käyttää myös ”omatekoisia” muotoja ja taivutuksia

3v Lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää

→ Lapsi käyttää apunaan eri aikamuotoja ja apuverbejä ja taivuttaa verbejä eri persoonamuodoissa

→ Lapsen puheessa on käsky-, kiello-, ja kysymyslauseita

→ Lapsi osaa ilmaista esineiden paikan ja sijainnin

→ Adjektiivien vertailuasteet ovat käytössä

→ Kielellinen tietoisuus alkaa: sana- ja loruleikit

Vaikka lapsen puheen ja kielen kehityksestä voidaankin nimetä keskeisiä saavutuksia, voi vaihtelu lasten välillä normaalissakin kehityksessä olla suurta. Sen huomaa jo esimerkiksi 1v6kk ikäisen lapsen merkityksellisten sanojen määrän vaihtelusta, joka voi olla 10–60 sanaa. Kielen kehityksen arvioimista vaikeuttaakin varsin suuri luonnollinen kehityksellinen vaihtelu. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 105). Tämä vaihtelu tulee selkeästi esiin myös minun tutkimuksessani, jossa vaihtelu merkityksellisten sanojen määrässä eri lasten kesken oli suurta.

5 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Pikkuinen käsi kurkottaa

ylitse esteiden.

Silmillään lapsi nähdä saa

sen mitä näe en.

Anna-Mari Kaskinen 2006

Oma oletukseni on, että varhaisella vuorovaikutuksella on merkitystä lapsen myöhempään oppimiseen hyvinkin paljon. Varhaislapsuutta koskeva tutkimus osoittaaakin, että lapsen tarpeista lähtevä kannustava vuorovaikutus ennakoii suotuisaa kehitystä. (Silvèn 2013: 6).

Myönteisen vuorovaikutuksen puuttumisen on arvioitu olevan yhtä vaarallista lapsen kehitykselle kuin kielteinen vuorovaikutus. (Sunela 2009: 12). Seuraavassa selvitän, mitä vuorovaikutus on, mitä sillä tarkoitetaan, ja mitä kaikkea se pitää sisällään.

5.1 Mitä vuorovaikutus on?

Suotuisissa olosuhteissa äiti siirtää emotionaalisesti ja ruumiillisesti lapsensa synnytyksessä kohdun ulkopuoleiseen tilaan ja uudenlaisen vuorovaikutuksen piiriin. (Niemelä ym.2003: 23). Tämän vuorovaikutuksen peruselementit ovat antaminen ja saaminen. Äiti hoi-vaa lasta ja ruokki häntä, ja se, että vauva tarvitsee äitiään niin paljon, antaa äidille kokemuksia hänen merkittävästä roolistaan lapsen elämässä. Tästä ensimmäisestä ihmissuhteesta alkavat vuorovaikutustaitomme kehittyä. (Alijoki 1998: 9). Se, että lapsen vanhempi kykenee olemaan empaattinen, ja että hän on vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, on lapsen terveen psyykkisen kehityksen perusta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 59).

Ensimmäisten kuukausien aikana lapsen hoitaja voi tarjota vauvalle pehmeän siirtymän kohdunsisäisestä elämästä hiljalleen itsenäisemmäksi muuttuvaan elämään. Tämä tapahtuu pitämällä häntä fyysisesti lähellä mahdollisimman paljon. Eläinkokeissa fyysisen kosketuksen on havaittu vaikuttavan suotuisasti kasvua sääteleviin fysiologisiin prosesseihin ja on näyttöä siitä, että kosketuksella olisi samanlainen tärkeä kasvua säätelevä vaikutus ihmisilläkin. (Silvén (toim.) 2010: 25). Kosketus ja läheisyys rauhoittavat vauvaa ja siksi lapsi usein rauhoittuukin syliin päästessään.

Terve lapsi syntyy uteliaana, yhteyttä hakevana, monipuolisin aistein äitiään etsivänä, ympäristöään tunnustelevana ja kokevana. (Niemelä ym. 2003: 26).

Hän alkaa kerätä kokemuksia ympärillään olevasta maailmasta heti syntymänsä jälkeen. Lapsen tasapainoinen tunne-elämä kehittyy hänen positiivisesta vuorovaikutussuhteestaan ympäröivään maailmaan, hänen fyysiseen ympäristöönsä ja häntä lähellä oleviin ihmisiin. (Alahuhta 1995: 8).

Vastasyntyneet lapset tuntuvat olevan aivan ensimmäisestä hetkestä lähtien sosiaalisia olentoja. Heillä näyttäisi olevan valtavasti sosiaalista kapasiteettia ja kompetenssi eli halua ja kykyä kehittyä. He ovat siis hyvin valmiita aktiiviseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. (Rödstam 1993: 10). Heti syntymästä lähtien lapsella onkin vaistomainen tarve viestiä aikuisen kanssa. Itku, jonka hän maailmaan saapuessaan päästää, on hänen ensimmäinen keinonsa ottaa kontakti ulkopuolisiin ihmisiin. Siitä yhteydenpito alkaa. (Woolfson 2003: 14; Nieminen 1991:5).

Vauvan itku on hänen kielensä. Se on vauvan tapa sanoa ” jotain on pielessä, voitko korjata sen?”(William & Martha Sears 2008: 86). Itku onkin vauvan tehokkain tapa viestiä tarpeensa. Se on signaali, joka varmimmin herättää äidin vastavuoroisen toiminnan. (Nieminen 1991: 5). Koska vauvan itkua on vaikea kuunnella, siihen reagoidaan yleensä hyvinkin nopeasti. Vauva oppii nopeasti oman hoitajansa tavat reagoida hänen itkuunsa, ja toisaalta taas hoitaja oppii lukemaan lapsen itkuja hyvin nopeasti vauvan kehittyessä. Tutkimuksessani eräs äiti kertoi, kuinka paljon elämä oli helpottunut alkuvaikeuksien jälkeen, kun hiljalleen oppi lukemaan vauvaansa ja tulkitsemaan hänen itkujaan oikein. Hän kertoi tunnistaneensa vauvansa itkuista ainakin nälkäisenä ja väsyneenä itketyt itkut. Samoin kipuitkun kyseinen äiti kuulemma tunnisti herkästi.

Toimiva vuorovaikutus ihmisten kanssa edellyttää vastavuoroisuutta. Vauvan halua ja taitoa itsensä ilmaisuun voi kehittää mukautamalla vauvan huomion kohteeseen ja tunnetiloihin arjen toudhuissa. (Silvèn (toim.) 2010: 55).

Äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus onkin syntymästä lähtien vastavuoroista, ajallisesti ja paikallisesti jäsentynyttä ja hyvin keskustelunomaista toimintaa, jolle on tyypillistä monimutkaistua kehityksen edetessä. (Nieminen 1991: 5).

Taitava kasvattaja tulkitsee lapsen pienetkin viestit vastavuoroisiksi ja ajoittaa oman vastauksensa lapsen katseeseen, hymyyn tai kosketukseen. Vastavuoroisuus näyttää olevan tärkeämpää kuin se, millä aisteilla ja teoilla osapuolet kommunikoivat. (Silvén 2013: 6). Jo hyvin pienen vauvan kanssa voi keskustella, kun tarkkailee lapsen liikkeitä, eleitä ja ääniä kokonaisvaltaisesti.

5.2 Kieli ja vuorovaikutus

Lapsi tarvitsee kieltä kaikessa toiminnassaan. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 17). Lapsen puheen ja kielen kehitys on vahvasti sidoksissa vuorovaikutukseen ympäristön kanssa.

Jotta kieltä voidaan omaksua tehokkaasti, tarvitaan ympäristön kielellisiä virikkeitä ja sosiaalista vuorovaikutusta. Varhaiskehityksen vaiheiden aikana tässä on vanhemmilla suuri merkitys. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 57). Lapsen puhe tarvitse kehittyäkseen läheistä ja mahdollisimman rikasta vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Jo paljon ennen kuin lapsi osaa puhua, hän osallistuu aktiivisesti keskusteluihin ja vuoropuheluun. Kommunikaatio tapahtuu tässä-ja-nyt, lapsi ilmaisee itseään kaikin käytössään olevin keinoin: katseella, ilmeillä, eleillä, voimaltaan ja intonaatioiltaan vaihtelevalla ääntelyllä. (Tornèus 1991: 7).

Kielen oppiminen alkaa siis kotoa. Erilaiset vanhempien vuorovaikutustyyli, kasvatuskäytännöt, asenteet ja kodin virikkeet vaikuttavat lapsen kielelliseen ja älylliseen kehitykseen. (Hakamo 2011: 8).

Koti onkin perusyksikkö lapsen kasvuympäristössä, (Litja & Oinonen 2000: 11) ja sen antama vuorovaikutusmalli on keskustelutaidon perusta. (Koppinen ym. 1989: 25).

Itse aloin puhua esikoiselleni heti hänen synnyttyään ja siitä lähtien selitin lähes taukoamatta mitä tein, mitä söin, mitä seuraavaksi teemme ja niin edelleen. Kuvasin hänelle sanoin omaa toimintaani, ja hyvin varhaisessa vaiheessa vauva alkoi vastata minun puheeseen. Ensin äänтелеillä ja pikku hiljaa selkeämmin ääntein ja tavuin ja sanoin. Myös tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat kertoivat vuorovaikutuksen alkaneen heti vauvan ensi hetkistä.

Kielen sosiaalinen ja psykologinen merkitys on kiistaton. Oppiminen ja kulttuuriin kasvaminen pohjautuvat kieleen ja vuorovaikutukseen. (Hakamo 2011: 11). Kieli onkin vuorovaikutuksen ja ajattelun väline. (Sarmavuori 1982: 59; Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 24). Puhumaan oppiminen alkaa siitä, kun lapsi havaitsee puheen toistuvia piirteitä. (Silvén (toim.) 2010: 58).

Lapsi oppii ensimmäisen kielensä, äidinkielen, erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa esineet, tapahtumat, ajatukset, tunteet ja koko ympäristö saavat sanallisen ilmaisunsa. Kun ilmaisut liitetään kokemuksiin, sanat saavat merkityksensä. (Alijoki 1998: 10).

Kuten jo edellä on huomattu, vuorovaikutus on sekä kielellistä että ei-kielellistä. Se edellyttää sekä suuntautumista toisen toimintoihin että vastavuoroisuutta. Vuorovaikutuksessa tarvitaan aloitteita ja niihin vastaamista. (Alijoki 1998: 9). Vuorovaikutus ei siis rajoitu vain puheeseen, vaan se sisältää myös ruumiin kielen, ilmeet ja eleet, joiden viesti on sidoksissa myös emootioihin. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 45). Varsinkin pienellä vauvalla ruumiin kieli, ilmeet ja eleet ovat suuressa roolissa vuorovaikutustilanteissa.

Vuorovaikutuksen määrällä ja laadulla on paljon merkitystä siihen, kuinka paljon vauva äänтелеe. Jotta vuorovaikutussuhde kehittyisi vastavuoroiseksi ja vuorottelevaksi, on aikuisen annettava keskustelussa tilaa ja tulkittava vauvan pienetkin reaktiot osaksi keskustelua. Aktiivinen suhtautuminen lapsen kommunikaatioaloitteisiin kannustaa lasta yrittämään enemmän. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 61). Tärkeintä on aikuisen herkkyys tarkastella asioita lapsen kanssa.

Itse ainakin huomasin, että äitinä on ”kuulevinaan” lapsensa puheesta jo hyvin varhaisessa vaiheessa selkeitä sanoja, ja iloitsin jo varhain siitä, että vauvani keskustelee kanssani. Mitä enemmän vauva kommunikoi kanssani, sitä enemmän halusin keskustella hänen kanssaan.

Vuorovaikutustaitojen merkitys on huomattavasti kasvanut viime vuosina. (Hakamo 2011: 6). Kielen ja vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksessä ei voidakaan liikaa korostaa. Kieli antaa ainekset ajatteluun, havaitsemiseen, tuntemiseen ja tietämiseen. Sen avulla ollaan yhteydessä toisiin ihmisiin. Kieli on keskeinen oppimisen väline. Suuri osa oppimisesta tapahtuu kielen avulla. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 5,24).

Vanhemman ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen laatu ennustaa kielen kehitystä aina sanaston kasvusta lukemaan oppimiseen saakka.

5.3 Miten lapselle pitäisi puhua?

Olen huomannut, että pienille lapsille puhutaan eri lailla kuin aikuisille. Tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista suurin osa kertoi myös, että varsinkin vauva-aikana he puhuivat lapselleen eri tavoin kuin esimerkiksi vanhemmille lapsille ja aikuisille.

Katri Sarmavuori (1982: 33) esittää samaa asiaa teoksessaan *Lasten kielen oppiminen*. Hänen mukaansa lasta hoitaessaan aikuiset käyttävät tavallista lyhempiä, hyvin muotoiltuja ja kieliopillisesti yksinkertaisia lauseita. Tärkeimpiä sanoja toistetaan ja painotetaan, ja puhe on hitaampaa. Sarmavuoren mukaan tutkimuksissa on havaittu, että kahden - kolmen vuoden ikäisille lapsille kommunikoidessaan aikuiset puhuvat myös korkeammalla äänellä kuin muuten. (Sarmavuori 1982: 33). Kaiken tämän olen huomannut myös itse toimiessani pienten lasten kanssa. Tuollainen tapa puhua tulee aivan itsestään, ja mitä pienempi lapsi on, sitä selkeämmin edellä mainitut piirteet tulevat esiin.

Tämän kaltaiset, pitkälti tiedostamattomat käyttäytymispiirteet ovatkin ihanteellisia pienen vauvan aistitoimintoja ja oppimista ajatellen. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 24). Aikuisen vastuulla on tarvittaessa ylläpitää tapahtumia hoiva- ja leikkituokioissa esimerkiksi yksinkertaistamalla puhettaan ja vahvistamalla katsein, ilmein ja elein, mitä hän tarkoittaa. (Silvèn 2013: 7).

Kun lapsi kuulee puheessa samanlaisia, toistuvia piirteitä, herkistävät ne vauvan havaintoja äidinkielen sävelkulusta ja äänneiden yhdistelmistä. Tämä puolestaan vahvistaa kielikohtaisia eroja ääntelyssä ja ensisanojen tuottamisessa. Siksi onkin tärkeää puhua lapselle johdonmukaisesti hänen omaa äidinkieltään. (Silvèn 2013: 8). Aikuisten tulisi puhua asioista niiden välittömässä läheisyydessä ja ilmapiirin tulisi olla turvallinen ja myönteinen. Aiheiden tulisi olla merkitykseltään yhteydessä lapsen omaan puheeseen. Näin saavutettaisiin paras mahdollinen vaikutus lapsen kielen kehityksessä. (Siiskonen ym.(toim.) 2003: 67).

Marja Asikainen (LT, foniatrian erikoislääkäri) ja Sinikka Hannus (FM, puheterapeutti) antavat Kielipolku- lehden artikkelissaan *Vanhainen puuttuminen tärkeää, älä anna puheen hämätä*, vinkkejä vanhemmille arjen hetkiin lapsen kanssa. Tässä niistä muutamia:

** Anna lapselle puhuessasi hyvä malli: puhu selkeästi ja rauhallisesti, tärkeitä sanoja painottaen.*

** Lapsen kanssa toimiessasi juttele asioista ja esineistä, joita yhdessä tekemiseen liittyy.*

** Nimeä esineitä ja toimintoja sekä niiden helposti havaittavia ominaisuuksia*

** Suuntaa oma huomiosi siihen, mistä lapsi on kulloinkin kiinnostunut.*

** Katsele ja lue lapsen kanssa hänen ikäänsä sopivia kuvakirjoja ja keskustele kuviin liittyvistä asioista.*

Varhaiset kokemukset vuorovaikutustilanteista vaikuttavat lapsen myöhempään sosiaalisten taitojen ja sosiaalis-emotionaalisen toiminnan kehittymiseen. (Hakamo 2011: 12). Lapsen kehittyminen ihmiseksi, sosiaaliseksi olennoksi, riippuu kielestä. Kielen oppiminen tekeekin ihmisestä ihmisen ja erottaa hänet eläimestä. Kielen avulla lapsi luo suhteita muihin ihmisiin, jäsentää ympäristöänsä ja maailmankuvaansa. (Sarmavuori 1982: 10). Kielen tehtäviin kuuluu myös identiteetin tuottaminen; se kiinnittää puhujan perheeseensä ja muiden saman kielisten yhteyteen. (Hakamo 2011: 11).

6. KIELEN OMAKSUMISEN EDELLYTYKSISTÄ

Kielen omaksuminen on osa kokonaisvaltaista kehitysprosessia. Kiihkeimmillään tuo prosessi etenee lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden aikana. Kielen omaksuminen on yhteydessä sekä kognitiivisen, sosiaalisen, että motorisen kehityksen kulkuun. (Nieminen 1991: 27).

Kielen oppiminen on monivaiheinen tapahtuma, joka kestää useita vuosia. Tänä aikana lapsi omaksuu äidinkiелensä sanaston ja ne säännöt, joiden mukaan lauseita muodostetaan ja sanoja taivutetaan. Sääntöjen hallitseminen on välttämätöntä. Niiden avulla lapsi kykenee muotoilemaan kielelliset viestinsä kaikkien ymmärtämällä, yleisesti hyväksytyllä tavalla. (Koppinen ym.1989: 32).

Lapsi alkaa omaksua perussanastoa yleensä ensimmäisen ikävuotensa loppupuolella. Sanoja aletaan muodostaa lauseiksi toisen ikävuoden lopulla. Toisen ja kolmannen ikävuoden välillä lauseet monimutkaistuvat ja tuottavan sanaston kartuttamisessa nopean kasvun kausi on 18–24 kuukauden iässä. Tällöin sanavarasto jopa viisinkertaistuu. Tämänkin vaiheen jälkeen opitaan uusia sanoja nopeasti, jopa 10 päivässä. (Sunela 2009: 15). Sanaston omaksumisessa voi olla hyvin paljon ajallista vaihtelua. Tämä tulee vahvasti esiin tutkimuksessani.

Perusta kielitaidolle rakentuu ensimmäisen ikävuoden aikana. Tämä ohjaa olennaisella tavalla lapsen myöhempää kielitaidon kehitystä. Laaja sanasto 14 kuukauden iässä nimittäin ennakoi keskimääräistä suurempaa sanastoa kahden vuoden iässä. Kaksivuotiaiden sanaston määrä ja keskipituus olivat yhteydessä siihen, miten he hallitsevat taivutusmuotoja 3,5-vuoden iässä. (Sunela 2009: 16). Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita kielen oppimisen lainalaisuuksista sekä siitä, missä määrin kielitaito on yhteydessä havaintojen, ajattelun ja muistin samanaikaiseen kehittymiseen. (Koppinen ym.1989: 32).

Seuraavassa tutustumme hieman tarkemmin lapsen kognitiiviseen, sosiaaliseen ja motoriseen kehitykseen, ajatuksena on nimenomaan niiden yhteys lapsen kielen kehitykseen.

6.1 Kognitiivinen kehitys ja kielen kehitys

Kognitiivisessa tarkastelussa on ajatuksena, että kielen omaksuminen on lapsen kannalta aktiivista toimintaa. Tässä toiminnassa hän pyrkii kehitystasonsa mukaisesti itse aktiivisesti muokkaamaan ilmaisujaan ympäristön tuottamien haasteiden pohjalta passiivisen aikuispuheen kopiaoinnin sijaan. Kielellisen ilmaisun kehitys on näin kiinteästi sidottu siihen kognitiiviseen rakenteeseen, jonka lapsi omaksuu parin ensimmäisen ikävuoden aikana. (Nieminen 1991: 27).

Kognitiiviset teoriat ovat kehittyneet hahmopsykologian pohjalta. Ajattelun ja kielen osalta huomattavana oppi-isänä on ollut Jean Piaget. (Sarmavuori 1982: 156). Kognitiivinen suuntaus nojaakin Piaget'n (1959) kehitysteoriaan, joka pohjautuu ajatukseen, että lapsella ei ole valmiita perittyjä kykyjä vaan ainoastaan synnynnäinen tapa reagoida ympäristöönsä. Kielen kehitystä Piaget ei tarkastele erillisenä, vaan kielelliset taidot nähdään yhtenä esittävän toiminnan muotona, jonka omaksuminen on kiinteästi yhteydessä kognitiivisen kehityksen muihin alueisiin. (Nieminen 1991: 27).

Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan tiedon vastaanottamiseen, käsittelyyn ja varastointiin liittyvää kehitystä. Tiedon vastaanottamisella tarkoitetaan havaintoja ja tarkkaavaisuutta, tiedon käsittelyllä ajattelua ja kielenkäyttöä sekä tiedon varastoinnilla muistin toimintaa ja oppimista. Kognitiiviseen kehitykseen kuuluu myös kielellinen kehitys. (Saarniaho 2005).

6.2 Sosiaalinen kehitys ja kielen kehitys

Sosiaaliset taidot ovat kielellisiä ja ei-kielellisiä toimintoja. Esimerkiksi taito mennä mukaan toisten leikkiin on sosiaalinen taito, koska leikkiminen on sosiaalista toimintaa. Jotta sosiaalinen toiminta onnistuisi, täytyy lapsella olla kykyä toteuttaa ja soveltaa taitojaan oikein ja oikeissa tilanteissa. Lisäksi lapsi tarvitsee tietoa ja ymmärrystä siitä, miten sosiaalisissa tilanteissa toisten ihmisten kanssa toimitaan. Myös taitoja ja kykyä tehdä oikeanlaisia havaintoja ja tulkintoja ympäristöstään tarvitaan. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 254). Sosiaaliin tilanteisiin liittyvällä tiedolla tarkoitetaan sellaisia sääntöjä, joiden avulla lapsi oppii valitsemaan sopivan puhetylin ja tavat ilmaista asioita esimerkiksi kuulijoiden iän, sukupuolen ja tuttuuden mukaan. (Koppinen ym. 1989: 33).

Kielen kehityksen vaikeuksiin liittyy usein myös hankaluuksia sosiaalisten taitojen oppimisessa ja soveltamisessa. Lapsen kohtaamat sosiaaliset ja kielelliset vaikeudet saattavat olla haitallisia hänen itsetuntonsa kehityksen kannalta. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 254). Tutkimuksessani eräs vastaaja kertoi neljävuotiaasta lapsestaan, joka on aina ollut arka menemään mukaan leikkimään muiden lasten kanssa. Vastaaja epäili sen johtuvan lapsen puutteellisesta sanavarastosta. Lapsen puheesta on vaikea saada selvää ja usein lapsi pidättäytyy puhumasta toisten lasten kanssa.

6.3 Motorinen kehitys ja kielen kehitys

Nykykäsityksen mukaan myös lapsen motorinen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsi siis oppii sellaisia taitoja, joita hänellä on mahdollisuus harjoitella. Perinteisesti motoristen taitojen oppimista on tarkasteltu erillään muiden taitojen kehityksestä. Siksi tiedämme varsin vähän siitä, miten esimerkiksi

motorinen ja kielellinen kehitys ovat yhteydessä toisiinsa. Se tiedetään, että erittäin usein kielellisen kehityksen pulmat yhdistyvät motorisen kehityksen pulmiin. Uudemman näkökulman ongelmien yhtäaikaiseen esiintymiseen tuovat tutkimukset, joissa katsotaan motoristen taitojen oppimisen yhteyttä vauvaiässä muiden taitojen oppimiseen. Niissä on havaittu, että vauvan oppiessa liikkumaan tapahtuu muutoksia lapsen havaitsemisen taidoissa sekä siinä, miten koko perhe alkaa keskustella vauvan kanssa. (Viholainen 2012: 6-7).

Vaikka Helena Viholainen toteaaakin edellä mainitussa artikkelissaan, että motorisen ja kielellisen kehityksen yhteydestä tiedetään vähän, toteaa hän yhdessä Timo Ahosen (2003: 220) kanssa kirjassa *Joko se puhuu? Kielen kehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, että motoriikalla ja motorisella kehityksellä on monia yhteyksiä puheen ja kielen kehittymiseen.

Puheen kehityksen taustalla on esikielellinen kommunikaatio, jossa motorisesti tuotetuilla eleillä ja osoittamisella on tärkeä merkitys. Tätä kehitystä seuraa jokeltelu ja lopulta sanojen tuottaminen. Molemmissa teksteissä Viholainen toteaa, että kielen ja motoriikan kehityksen ongelmat esiintyvät usein yhdessä. Siksi motorisen kehityksen seuraaminen ja tarkka havainnointi on tärkeää erityisesti silloin, kun lapsella on todettu kielihäiriö tai hänen taustassaan on korostuneesti kielihäiriöiden riskitekijöitä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 220).

Kielellisen ja motorisen kehityksen vaikeudet esiintyvät usein samaan aikaan, samoilla lapsilla. Ensimmäisiä merkkejä kielellisistä vaikeuksista saattaa olla vaikka se, että lapsi kehittyy motorisesti hitaasti. Kävelemään oppiminen voi esimerkiksi viivästyä. Motorisen oppimisen ongelmat voivat lapsen varhaisvaiheessa näkyä motorisen kehityksen hitautena. Lapsi saattaa olla haluton tutkimaan ympäristöään, esineiden käsittely on kömpelöä eivätkä tavarat tahdo pysyä käsissä.

Uusien taitojen harjoittelemista ehkä aletaan välttää. Lapsella voi olla myös vaikeuksia syömisessä ja pukeutumisessa. Hänellä voi myös olla vaikeuksia huolehtia itsestään. Lapselle voi olla hankalaa käyttää ruokailuvälineitä, ja napeista voi olla vaikeaa saada kiinni. Motorisen oppimisen ongelmat saattavat tulla esiin myös leikkitaitojen viivästymisenä. Sen lisäksi lapsen reagointi erilaisiin asioihin voi olla hidasta, ja toiminnan suorittamiseen menee aikaa enemmän kuin muilla. Puheessa tämä voi näkyä esimerkiksi hitaana sanojen tuottamisena tai lauseiden muodostamisena. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 225–227).

Tästä kielellisen ja motorisen kehityksen yhteydestä oli myös esimerkkejä omassa tutkimuksessani. Eräässä vastauksessa vanhempi kertoi, että hänen lapsensa oppi myöhään (1,7v) kävelemään. Ruokailu lusikalla ei meinannut onnistua vaan lapsi söi paljon mieluummin sormin. Myöhemmin pallon kiinni saaminen, hypynarulla hyppiminen ja rytmisä taputtaminen ei ottanut sujuakseen.

Tämän lapsen vanhemmalla sisaruksella oli ollut varhaislapsuudessa samoja ongelmia ja hänellä sanojen ilmaantuminen puheeseen kesti pitkään ja kouluun mentäessä lapsen oli esimerkiksi vaikea hahmottaa sanojen alku- ja loppuäänteitä, tavurajoja ja lukemisen ja kirjoittamisen oppiminen oli hankalaa.

Toisessa vastauksessa vanhempi kertoi tyttärestään, joka lähti liikkeelle myöhään, oli varsinkin aluksi liikkeissään todella kömpelö, kaatuili ja kompuroi herkästi. Pukeminen on hankalaa ja lapsi kävelee varpaillaan edelleen (3,5v). Sanoja alkoi tulla puheeseen viiveellä ja 3,5-vuotiaana puhe on edelleen epäselvää, vain vanhempien tunnistettavissa olevaa puhetta.

7 KIELENKEHITYKSEN ONGELMIA JA VAIKEUKSIA KEHITYKSEN ALKUVAIHEISSA

Lapsen puheen kehityksen eri vaiheissa voi ilmetä hyvin erilaisia ongelmia. Osa puheen kehityksen ongelmista kuuluu normaaliin kehitykseen, osa ei. Puhe- ja kielihäiriöstä puhuttaessa pitää määrittellä, mikä on normaalia kehitystä ja mikä ei. Lapsen puheen, kielen ja kommunikaation kehitystä seurataan muun muassa neuvolassa, päiväkodissa ja koulussa. (: 169). Jos kehityksessä todetaan selvää viivettä, pitäisi lapsi ohjata puheterapeutin ja erikoislääkärin tutkimuksiin. Kielen kehityksessä ongelmat voivat tulla esiin erilaisina kehityksen viivästyminä. Kielen äänteistössä voi olla erilaisia ongelmia, sanojen taivuttamisessa ja lauserakenteissa voi ilmetä ongelmia tai kielen merkityksiin voi liittyä häiriöitä.

Suomessa on kuitenkin edelleenkin valitettavan vähän esimerkiksi puheterapeuttien käyttöön tarkoitettuja standardoituja ja normitettuja menetelmiä. Monikielisen ja -kulttuurisen väestöosan kasvaessa tarvitaan myös enemmän monikielisille lapsille soveltuvia arviointimenetelmiä. (Kunnari 2013: 10).

Pienten lasten kielitaitoa voidaan arvioida lapsen spontaanin puheen analyyseillä ja vanhempien antamalla tiedoilla. Kehitysmuutosten tarkasteluun sopii *Ääntelyn ja motoriikan kehityksen seurattamismenetelmä*. Esikielellisten taitojen ja sanaston kehitystä, sekä taivutusmuotojen hallintaa ja ilmaisujen pituutta ikävälillä 8-30 kuukautta voidaan seurata *Kommunikaation ja kielenkehityksen menetelmällä, MCDI*. Menetelmä on tarkoitettu vanhempien käyttöön. (Sunela 2009: 15).

Yleensä lapsen puhe lisääntyy ja selkiytyy vähitellen. Kuitenkin jos kielelliset taidot jäävät tarkemmin tutkimatta, saattavat viivästyneeseen puheeseen mahdollisesti liittyvät ilmaisu- ja ymmärtämisvaikeudet jäädä toteamatta. (Hakamo 2011: 17). Lasten puheen ja kielenkehityksen häiriöt ovat viime vuosina olleet runsaasti esillä julkisessa keskustelussa. Useimmiten vanhemmat huolestuvat, jos joutuvat odottamaan lapsen ensimmäistä sanaa tavallista pidempään. (Reunanen 2011: 39.). Vaikeudet puheen tuottamisessa voivat aiheuttaa kiireisessä maailmassa elävissä aikuisissa kärsimättömyyttä ja turhautuneisuutta. (Saloheimo 2011: 11). Kaikille lapsille puhumisen oppiminen ei ole yhtä helppoa. Lasten kielellisten ongelmien syyt liittyvät kuitenkin harvoin kodin virikkeisiin tai siihen, miten vanhemmat toimivat lastensa kanssa. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 28). Tämä on tärkeä huomio. Kokemukseni mukaan vanhemmat pohtivat ongelmien ilmetessä usein sitä, miten he itse olisivat voineet edistää lapsen kielen kehittymistä.

Mistä sitten tunnistamme ne lapset, joiden kielellisessä kehityksessä on jotain viivettä? Vallitseva käytäntö on se, että kommunikaation ja kielen ongelmien varhaista tunnistamista tehdään arvioimalla lapsen sanavaraston kehittymistä. Sillä tavoin viivästynyt kehitys pystytään tunnistamaan aikaisintaan noin kahden ja puolen vuoden iässä. Tämä arviointikaan ei erota niitä lapsia, jotka saavat ikätoverinsa ajallaan kiinni niistä, joilla on todellista pysyvää viivettä kielen ja kommunikaation kehityksessä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 41).

7.1 Kielellinen vaikeus – poikkeavaa vai vain hitaampaa kehitystä?

Kielen kehityksen arvioiminen ei ole helppoa. Monet kielen ja kielen kehityksen piirteet eivät välttämättä tule esiin arkielämän havainnoissa. Arvioinnin lähtökohtana voidaan yleisesti ottaen pitää

sitä, että kielihäiriöiset lapset oppivat kieltä samojen kehitysvaiheiden kautta kuin muutkin lapset. Kielihäiriöiset saavuttavat uusia taitoja hitaasti ja epätahtisesti, mutta laadullisesti samalla tavalla kuin muut lapset. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 85–86). Kielihäiriöinen lapsi saattaa sanoa ensimmäiset sanansa normaalin kehityskulun mukaisesti, mutta sanavaraston lisääntyminen ja lausetasoinen puhe kehittyvät yleensä hitaammin. Saattaa olla, että lapsi ei omaksu kieltä odotetulla tavalla, tai puhe saattaa jopa puuttua kokonaan. (Pöyhönen 2013: 20). Aivoliiton internet sivujen mukaan puheen kehitys viivästyy jopa 19 prosentilla lapsista. Kielellinen erityisvaikeus on yleisempää pojilla kuin tytöillä.

7.2 Muistitoimintojen kehityksen yhteys kielitaitoon

Muisti on useista kognitiivisista osatekijöistä muodostuva toiminto. Muisti on mukana ihmisen kaikessa älyllisessä ja sosiaalisessa käyttäytymisessä. Muistitoiminnot ovat kiinteästi sidoksissa muuhun kehitykseen. Lapsilla, jotka eivät vielä ole sisäistäneet ympäristöä jäsentäviä kielellisiä ja käsitteellisiä ryhmittelyperusteita, on vaikeuksia asioiden mieleen painamisessa ja niiden palauttamisessa. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 64).

Tuoreen suomalaistutkimuksen mukaan ihmisen kielimuisti kehittyy 6-12 kuukauden iässä. Silloin vasempaan aivopuoliskoon syntyvät muistijäljet äidinkielestä. Aivotutkija professori Risto Näätäsen mukaan *kielen muistijäljet aivoissa ovat kuin pianon koskettimet, jotka odottavat soittajaa. Kun soittaja, eli tuttu ääni tulee aivoihin, alkaa piano soida*. Muistijäljet tallentuvat aivoihin parhaiten alle kaksivuotiaana. (Alijoki 1998: 45).

Muistitoiminnot jaetaan perinteisesti muun muassa lyhytkestoiseen työmuistiin ja pitkäkestoiseen muistiin. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 65). Fonologisella työmuistilla tarkoitetaan kykyä prosessoida ja varastoida kielen äänteellistä ainesta lyhytaikaisessa muistissa. Lapsen ongelmat lyhytaikaisessa varastoimisessa heijastuvat yleensä myös kielen oppimiseen, sillä kuultu aines ei joko siirry pitkäkestoiseen muistiin tai siirry sinne väärässä muodossa.

Lasten fonologista työmuistia arvioidaan useimmiten epäsanantositestillä, jossa lapsi toistaa kuulemansa epäsanat välittömästi ja mahdollisimman tarkasti. Lapsilla, joilla on kielellinen erityisvaikeus, on todettu olevan suurta vaikeutta epäsanojen toistossa. (Kunnari 2013: 12). Pitkäkestoisesta muistista erotetaan sisällön mukaan semanttinen, käsitteisiin ja niiden suhteisiin ja ominaisuuksiin liittyvä muisti sekä episodinen, tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyvä muisti, johon tallentuvat henkilökohtaiset kokemukset ja elämykset. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 65).

7.3. Kielellinen erityisvaikeus

Kielellisessä erityisvaikeudessa, josta aiemmin käytettiin nimitystä dysfasia, lapsen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti. Lapsen kielellinen oppiminen ja toimintakyky eivät kehity heidän ikänsä mukaisesti. **Kielellinen erityisvaikeus** on luonteeltaan pysyvämpi ongelma kuin viivästynyt puheen ja kielen kehitys. Kielellisessä erityisvaikeudessa puheen ja kielenkehitys eivät noudata samoja yleisperiaatteita kuin normaalisti kielellisesti kehittyneillä lapsilla. (Aivoliitto).

Lapsella, jolla on kielellinen erityisvaikeus, on usein myös puutteita sanavarastossa. Myös kerrontaidot saattavat olla heikot. Ongelmat painottuvat pääasiassa kertomusten kielelliseen rakentee-

seen. Esimerkiksi lauserakenteet eivät ole kovinkaan monimutkaisia, ja sanasto saattaa olla hyvin yksipuolista. Toisinaan kielellinen erityisvaikeus saattaa vaikuttaa myös kertomusten sisältöön. Arvioimalla lapsen kerrontataitoja saadaankin monipuolista tietoa lapsen kielellisistä taidoista, sillä kerronta vaatii usean eri kielen osa-alueen yhtäaikaista hallintaa. (Kunnari 2013: 11).

Kielihäiriöinen lapsi saattaa olla puhumaton tai hänen puheensa voi olla merkittävän epäselvää, ja lähempänä 3 ikävuotta se on vieraille ihmiselle edelleen vaikeaa ymmärtää. Sanoja opitaan hitaasti, ensisanat tulevat myöhään tai jo opitut sanat jäävät pois käytöstä eikä lapsi ala yhdistämään sanoja lauseiksi. Sanaston, lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen on hidasta. (Aivoliitto).

Jos lapsella on kielellinen erityisvaikeus, kielelliset ongelmat ilmenevät yleensä sekä puheen tuottamisessa että ymmärtämisessä. Lapsen kielen ymmärtämisen vaikeus voi ilmetä levottomuutena, käyttäytymishäiriönä, juuttumisena tai vetäytymisenä. (Pöyhönen 2013: 20). Kielellisessä erityisvaikeudessa saattaa olla myös liitännäishäiriöitä. Näitä voivat olla esimerkiksi hahmotuksen ja motorikan vaikeudet, tarkkaavaisuuden kiinnittämisen ja keskittymisen ongelmat, sekä vaikeudet sosiaalisissa taidoissa. (Aivoliitto). Lapsista 5-7 prosentilla on jonkintasoinen kielellinen erityisvaikeus. Kielellisen erityisvaikeuden piirteitä voidaan havaita jo kaksivuotiailla lapsilla, mutta luotettavimmin ne tunnistetaan noin neljän vuoden iässä. (Pöyhönen 2013: 20). Häiriön syy on useimmiten **perinnöllinen**.

Kielellinen erityisvaikeus ei siis selity neurologisilla, aistitoimintojen, tunne-elämän tai ympäristötekijöiden poikkeavuuksilla, joita ovat esimerkiksi merkittävät lapsen kasvuympäristöön ja vuorovaikutukseen liittyvät puutteet tai monikielisyys. (Aivoliitto).

7.3.1 Milloin tulee huolestua?

Aivoliitto julkaisee internet-sivuillaan paljon tietoa kielellisistä erityisvaikeuksista. Sivulla on listattuna erilaisia asioita, joiden esiintymisestä tai ilmaantumisesta lapsen elämään tulisi huolestua tai ainakin kiinnittää erityistä huomiota. Seuraavassa tiivistettynä sellaisia kielenkehityksen piirteitä, jotka antavat aiheita seurantaan tai tutkimuksiin.

1-vuotiaat

- Lapsi ei seuraa ympäristöään eikä pyri vaikuttamaan siihen.
- Lapseen on vaikeaa saada kontaktia.
- Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä.
- Lapsen jokeltelu on vähäistä tai yksipuolista tai sisältää niukasti konsonantteja.
- Erityisesti vastavuoroisuuden puute sekä ääntelyn ja jokeltelun vähäisyys ja yksipuolisuus ovat syitä tarkempaan seurantaan

1,5-vuotiaat

- * Lapsella on vähän kommunikatiivisia eleitä.
- * Lapsella ei ole lainkaan sanoja.
- * Lapsi ei osaa noudattaa lyhyitä käskyjä.
- * Lapsen leikki ei sisällä symbolisia toimintoja.
- * Erityisesti ymmärtämisen vaikeudet yhdistyneenä suvussa esiintyviin kielellisiin vaikeuksiin ovat syy tarkempaan seurantaan.

2-vuotiaat

- * Lapsella on alle 10 sanan sanasto.

- * Lapsi ei muodosta kahden sanan lauseita.
- * Lapsi ei noudata lyhyitä ohjeita tai ymmärtää ne väärin.
- * Erityisesti suppea sanavarasto ja puutteet ymmärtämisessä antavat aihetta jatkotutkimuksiin

3-vuotiaat

- * Sanojen äänneasu on selvästi puutteellinen.
- * Lapsella on suppea tuottava sanasto (tulisi olla satoja sanoja useista sanaluokista).
- * Lapsi ei taivuta sanoja.
- * Lapsi ei noudata kaksiosaisia ohjeita tai hän ymmärtää niitä väärin

7.4. Kielellisen erityisvaikeuden tunnistaminen lastenneuvolassa

Lastenneuvoloiden keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen terveyttä sekä seurata heidän fyysistä kasvuaan ja kehitystään. Jos perheen parissa, päivähoitossa tai neuvolassa ollaan epävarmoja tai huolissaan lapsen kielen, puheen tai kommunikoinnin taidoista, lähetetään lapsi puheterapeutille arvioitavaksi. Neuvolassa on aloitettava tukitoimenpiteet kielellisen erityisvaikeuden epäilyn herätessä. (Pöyhönen 2013: 20). Puheen ja kielenkehityksen häiriöt ovat tavallisimpia kehityshäiriöitä neuvolaseurannassa. (Sunela 2009: 33).

Lastenneuvolan terveydenhoitaja kiinnittää huomiota vauvan jokelteluun, puheen kehitykseen, puheen ymmärtämiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen. Vauvalla kielellinen erityisvaikeus saattaa ilmetä jokeltelun puuttumisena.

Neuvolassa tulisi Pöyhösen (2013: 20) mukaan selvittää, onko lapsen lähisukulaisilla kielellisen kehityksen ongelmia tai oppimisvaikeuksia.

Vaikka suomalaisten neuvoloiden henkilökunta on hyvin ammattitaitoista, heidänkään ei aina ole helppo sanoa, onko lapsen kielen kehitys edennyt oletusten mukaisesti. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 105). Tähän vaikuttaa muun muassa se, ettei kielellistä erityisvaikeutta voida luotettavasti tunnistaa millään yksittäisellä testillä. Lastenneuvoiloissa on käytössä muun muassa kommunikaation ja kielen kehityksen arviointilomake, ääntelyn ja motoriikan kehityksen seurantamenetelmä, ns. kettu- ja lumiukkotesti sekä LENE-tutkimus. (Pöyhönen 2013: 21). Terveystenhoitajilla on kuitenkin perinteisesti ollut melko vähän tutkimusmenetelmiä käytettävissään kielen kehityksen tutkimiseen. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 109).

Foniatrian erikoislääkäri Marja Asikainen ja puheterapeutti Sinikka Hannus ovat listanneet Kielipolku lehden artikkelissaan *Varhainen puuttuminen tärkeää, älä anna puheen hämätä*, suosituksia puheterapeutille ohjaamisesta:

Yksikin alla mainituista riittää perusteeksi.

- ***Puolitoistavuotiaalla*** tai sitä vanhemmalla lapsella epäillään vaikeutta ymmärtää kuulemaansa puhetta.
- ***Puolitoistavuotiaan*** lapsen käyttösanastossa on selvästi alle 20 sanaa.
- *Lapsen sanasto ei ala laajentua kiihtyvällä tahdilla viimeistään vuoden ja yhdeksän kuukauden ikään mennessä.*
- ***Puolitoistavuotiaan*** tai sitä vanhemman lapsen tiettyä asiaa tarkoittavien sanamuotojen äännekoostumus vaihtelee ilmaisukerrasta toiseen, eli sanahahmot eivät ole vakiintuneita.
- ***Kaksivuotiaan*** lapsen käyttösanasto on keskimääräiseen kehityskulkuun verrattuna suppea.
- **Kaksivuotias** lapsi ei vielä käytä lyhyitä lauseita.

→ *Kaksivuotias lapsi käyttää vuorovaikutustilanteissa ns. omaa kieltä.*

→ *Kaksivuotias turhautuu, kun ei tule ymmärretyksi.*

Artikkelin mukaan puheen ja kielen kehityksen viivästymiseen on aiheellista puuttua varhain. Varhaiskuntoutus perustuu lapsen ja lähiympäristön aikuisten välisen vuorovaikutuksen oikea-aikaiseen tukemiseen. Tämä vuorovaikutus alkaa heti syntymän jälkeen. Neuvoloilla on tärkeä rooli vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen tukemisessa. Vanhempien on tärkeä saada neuvoloista ohjeita ja vinkkejä puheen ja kielen kehittymisen tukemiseksi arjessa. (Asikainen & Hannus 2013: 20).

Haastattelin tähän tutkimukseen Espoon kaupungin neuvolan työntekijää Laura Räisästä. Hänen mukaansa kriteerit, joiden avulla kielen kehitystä neuvolassa seurataan, tulevat puheterapeuteilta. Neuvoloiden terveydenhoitajia koulutetaan Espoossa noin kerran vuodessa asian tiimoilta. Jos ongelmia kehityksessä ilmenee, voi neuvolan työntekijä konsultoida muita neuvolan työntekijöitä ja puheterapeuttia. Jos selkeitä ongelmia ilmenee, voidaan lapselle tehdä lähete puheterapiaa varten. Lähetteestä tulee ilmetä selkeästi ja tarkasti ongelman luonne ja aihe, terapiaan ei pääse kuka tahansa.

Joskus lapsi on neuvolaan tullessaan arka ja hiljainen eikä puhetta juurikaan tule. Räisäsen mukaan kielen kehitystä voidaan silti seurata pyytämällä lasta tekemään erilaisia asioita tai käskemällä vaikka osoittaa omaa nenää, tiettyä väriä tai muuta sellaista. Näin saadaan selville lapsen puheen ymmärtämisen taso, ja jos lapsi ymmärtää puhetta mutta ei tuota sitä, voidaan lasta tavata neuvolassa normaalia useammin, ja tilannetta voidaan seurata sillä tavalla.

Näin toimimalla voidaan seurata lapsen kielen ymmärtämisen taso. Räisäsen mukaan neuvolakäynneillä on kuitenkin niin paljon muutakin tutkittavaa ja keskusteltavaa, että vastuu kehityksen häiri-

öiden huomaamisesta on pitkälti vanhemman vastuulla. Vanhemman sanalla on suuri merkitys lapsen taitojen arvioinnissa ja siinä, että apua ja tukea lähdetään hakemaan. Jos vanhemmalla on huoli lapsensa kielen kehittymisestä, asiaa lähdetään selvittämään. Tässä on kuitenkin tärkeä huomioida lapsen ikätason mukainen kehitys, toteaa Räisänen. Jos lapsi on päivähoitossa, toimittavat päivähoiton työntekijät vanhempien luvalla neuvolaan tietoa lapsen kehityksestä. Joskus voi kuitenkin käydä niinkin, että neuvolassa huoli lapsen kehityksestä herää, mutta vanhempi kiistää ongelman ja vastustaa tuen hakemista. Tällöin tilanne on hankala ja vaaditaan ammattitaitoa, kokemusta ja rohkeutta ottaa vaikea asia puheeksi ja ajaa sitä eteenpäin. Tämä on kuitenkin Räisäsen mukaan harvinaista.

Minun tutkimuksessani vanhemmat ovat kertoneet neuvolan terveydenhoitajien kommentoineen lapsen kielen kehitystä eri tavoin. Kuitenkin yleisesti kehitystä on kuvattu hyvin suppeasti tai ei lainkaan.

8 KIELELLISISSÄ VAIKEUKSISSA TUKEMINEN

Asiantuntijat eivät pysty tutkimaan ja hoitamaan kaikkia lievimpiä kehitysviiveitä. Vanhempien ei kannata jäädä odottelemaan ja seuraamaan tilannetta. He voivat itsekin aktiivisesti auttaa ja tukea lasta. Pelkällä kotiharjoittelulla voidaan viivästynyt puheen kehitys saada hyvinkin käyntiin. Parhaimmillaan käy niin, ettei erikoisrauhanhoidon apua tarvita, koska lapsen kieli on kehittynyt vanhempien avun ja tuen kautta niin hyvin, ettei viive enää näy lapsen puheessa. (Marjelund 2014). Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea kotona monella tapaa.

Leikkien, pelien, kirjojen lukemisen, satujen ja lorujen kertomisen ja yhteisten juttutuokioiden kautta lapsi ja vanhempi kehittävät lapsen kieltä luonnollisten toimintojen kautta. Niihin sisältyy paljon sellaista vuorovaikutusta, joka on kehityspsykologisesti lapselle merkityksellistä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 66).

Vauvan kielen kehitystä voi lisäksi tukea laulamalla hänelle tuttuja lauluja mahdollisimman paljon. (Huotilainen 2012: 10). Erilaisia kommunikointimenetelmiä käyttämällä vanhemmat voivat helposti tukea lapsen toimintakyvyn kehittymistä vauvaiästä lähtien. On tärkeä muistaa, että kehonkielellä, osoittamisella, ilmeillä ja eleillä, on tässä kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa suuri rooli. (Puustelli 2012: 20). Myös terveydenhoitaja Laura Räisänen toteaa, että lapselle pitäisi puhua mahdollisimman paljon heti syntymästä lähtien, vaikka se joillekin vanhemmille tuntuu olevan vaikeaa. Hän tarkoittaa esimerkiksi sellaista normaalia arjen puhetta, jonka avulla voi vaikka kertoa lapselle päivän puuhista niitä tehdessään.

Joskus kun huomataan lapsella olevan ongelmia kielen kehityksessä, saattaa tuen saaminen vaatia vanhemmilta suurta aktiivisuutta. Apuun ja tukeen on kuitenkin kaikilla oikeus. *Kun ymmärretään mistä mikäkin arjen haasteet johtuvat, on helpompi myös kompensoida niitä.* (Puustelli 2012: 21).

Kun lapsen kieli kehittyy normaalisti, korjaantuvat kehitykselle tyypilliset äännevirheet yleensä itsekseen tai pienen artikulaatio-ohjauksen avulla. Kuitenkin kielelliseen erityisvaikeuteen pohjautuvat äänteellisen kehityksen ongelmat tarvitsevat tukea ja kuntoutusta jopa usean vuoden ajan korjautuakseen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 291).

Puhuttaessa lapsen kielen kehityksen tukemiseen liittyvästä toiminnasta käytetään usein kuntoutus – termiä. Käsite ei kuitenkaan ole aivan ongelmaton. Aina lapsen kehityksen tukemiseen ei riitä tavalisen tuen menetelmät.

Kuntoutus – termin tilalla voitaisiin puhua varhaisvuosien erityiskasvatuksesta. Se tarkoittaa suotuisan kehitys- ja oppimisympäristön tietoista järjestämistä ja luomista niille lapsille, jotka tarvitsevat erityistä tukea. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 78).

8.1 Millaista on hyvä tuki?

Seuraavassa tutustun hieman keinoihin, joilla kielihäiriöistä lasta voidaan tukea kehityksen eri osa-alueilla. Suurimmaksi osaksi keinot ja ohjeet on laadittu Tiina Siiskosen, Tuija Aron, Timo Ahosen ja Ritva Ketosen toimittaman kirjan *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, perusteella. Vaikka tekstissä puhutaankin kielihäiriöisen lapsen tukemisesta, kokemukseni mukaan voin sanoa, että kaikkia näitä keinoja voidaan käyttää toimiessa niidenkin lasten kanssa, joilla erityisiä ongelmia kielen kehityksessä ei ole havaittu.

Hyvän tuen avulla pystytään sekä tukemaan lapsen kehitystä että välttämään lapsen ja aikuisen turhautumisia elämän erilaisissa tilanteissa. Erilaisia vuorovaikutustilanteita ja lapsen oppimista voidaan tukea monin tavoin lapsen arjessa. Päivärytmi kannattaa pitää mahdollisimman samanlaisena ja säännöllisenä. Lapselle annettavat ohjeet ja säännöt tulisi olla mahdollisimman yksinkertaisia ja selkeitä, ja tulevien tapahtumien ja asioiden pitäisi olla lapsen ennakoitavissa. Myös asioiden havainnollistaminen, ympäristön suunnittelu ja oikeanlaisten välineiden valinta tukevat lasta hänen toiminnassaan. Itsetunnon kehittymistä ei myöskään sovi unohtaa. Lapselle tulee lisäksi mahdollistaa omaa, itsenäinen toimintaa, ja hänelle tulee antaa mahdollisuuksia opittujen taitojen soveltamiseen käytännössä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 164).

8.2 Vuorovaikutuksen tukeminen

Puhuessaan lapsen kanssa aikuinen suhteuttaa puheensa lapsen taitojen mukaan. Näin tapahtuu myös kielihäiriöisen lapsen kanssa. Aikuisen tulee kuitenkin kiinnittää tietoisesti huomiota tapaansa puhua kielihäiriöisen lapsen kanssa, koska aikuinen saattaa arvioida väärin lapsen kielelliset taidot ja näin aikuinen saattaa säätää tiedostamattaan puhettaan enemmänkin lapsen iän kuin kielellisten taitojen mukaan. Kun lapsen kanssa keskustellaan, aikuisen olisi hyvä olla katsekontaktissa lapsen kanssa. Parhaiten tämä onnistuu, kun aikuinen laskeutuu lapsen kasvojen korkeudelle. Näin lapsen on mahdollista nähdä puhujan kasvot ja suu. Se helpottaa puheen ymmärtämistä. Lisäksi kannattaa käyttää lyhyitä ilmaisuja selkeästi artikuloiden. Myös tukiviittomista ja kuvien käytöstä voi olla apua vuorovaikutuksen tukemisessa. Tärkeiden sanojen painottaminen ja asioiden useaan kertaan toistaminen, sekä lasten keskinäisen kommunikoinnin tukeminen auttavat myös kielihäiriöistä lasta. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 166). Lisäksi olisi erittäin tärkeää, että hän kuulisi lähellään olevien ihmisten puheen selvästi. Jos vaikuttaa siltä, että lapsi ei ymmärrä hänelle annettuja ohjeita, kannattaa puheen tempoa laskea hieman. Lapsen voi nimittäin olla hankala ymmärtää liian nopeaa puhetyyliä. (Marjelund 2014). Oman kokemukseni mukaan ohjeita annettaessa kannattaa samalla, kun kertoo ohjeita, myös näyttää miten toimitaan. Monesti kuvista kertominen tai ihan käytännössä asioiden tekemisen näyttäminen helpottavat ohjeiden ymmärtämistä.

Kielihäiriöinen lapsi saattaa olla arka ja vetäytyvä. Hän tarvitsee joskus ikätovereitaan enemmän kannustusta ilmaisussaan. Aikuisen onkin tärkeä osoittaa erityistä kiinnostusta ja kunnioitusta lapsen erilaisia viestejä kohtaan. Kannustava ja turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi, auttaa niin vuorovaikutusta kuin oppimistakin.

Jos aikuinen tuskastuu vuorovaikutustilanteissa herkästi, on lapsenkin vaikeampi luottaa itseensä tai omiin taitoihinsa. Myös siihen, mitä lapselta vaaditaan, tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 166–167). Vaatimukset tulisi asettaa lapsen kehitykselle sopiviksi.

Se, että lapsi ymmärtää ympäristön tapahtumia ja pystyy ennakoimaan niitä, luo hänelle hallinnan ja turvallisuuden tunteen. Pienelle lapselle tämä tunne syntyy muun muassa samana toistuvista hoivakäytänteistä. Turvallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa tarjoamalla lapselle sellainen ympäristö, jonka tapahtumat ovat johdonmukaisia ja ennustettavia. Tutut asiat rauhoittavat häntä ja auttavat häntä ymmärtämään ympäristöään. Taaperoikäiselle ovat tärkeitä päivärytmiin liittyvät toiminnot, jotka toistuvat samanlaisina päivästä toiseen. Sääntöjen kannattaa olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja selkeitä, tuttuja asioita, koska ne auttavat lasta toimimaan odotusten mukaisesti ja itsenäisesti. Myös ristiriitatilanteet vähenevät, kun kaikki tietävät, miten toimitaan ja mitä odotetaan. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 168). Tämä helpottaa myös vanhempia ja koko perheen elämää; kaikki tietävät oman perheen päivän rytmit ja tavat toimia eri tilanteissa päivän aikana.

Lapset oppivat uusia taitoja erityisesti toisia lapsia ja heidän toimintaansa jäljittelemällä. Kun lapsi onnistuu jäljittelyssään, saa hän ympäristöstä palautetta onnistumisestaan. Varsinkin pienempien lasten kanssa puuhaillessaan aikuisen on hyvin luonnollista näyttää ja samalla selittää, miten jokin asia tehdään. Kun asioita mallinetaan näin, on tärkeää ottaa huomioon lapsen ymmärryksen ja toiminnan taso. Myös ajattelua ja päättelyä voi mallintaa. Aikuinen voi puhua ääneen omia päättelyketjujaan. Näin tulee näkyväksi ihmisen ajatusten kulku ja se, miten havaintojen ja ympäristön tulkinta ohjautuvat ihmisen mielessä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 170). Jäljittely on niitä toimintamalleja, jotka ovat herättäneet kaikkien eniten lasten kielenkehityksen tutkijoiden mielenkiintoa.

Monet ovat havainneet, että lapsen jäljittelyn vaihtelu noudattelee sekä kielellisen että ei – kielellisen kommunikaation kehityksen eri puolia. (Johansson 1994: 28).

Lapsen kehitystä kuvaavat teoriat sisältävät yleensä ajatuksen lapsen orastavista taidoista. Lapsi tarvitsee tukea hyödyntääkseen näitä taitoja. Tällaisella lähikehityksen vyöhykkeellä työskentelemistä pidetään lapsen kehityksen kannalta tärkeänä. Lapsi ponnistelee oppiakseen ja kokee työskentelyn turvalliseksi. Haasteet tuntuvat lapsesta hänelle sopivilta. Ohjaavaa opetuskeskustelua voidaan käyttää silloin, kun lapselle halutaan jäsentää jotakin tehtäväkokonaisuutta jakamalla se osatavoitteisiin. Näin lapsen tarkkaavaisuutta pystytään suuntaamaan oikeisiin asioihin. Lisäksi se tarjoaa lapselle erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja yhteisen pohdinnan kautta. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 171).

Koska lapsi oppii luontaisesti tutkimalla, tarkkailemalla ja kokeilemalla, tulisi näitä lapselle luontaisia tapoja oppia hyödyntää tietoisesti myös kielihäiriöisen lapsen kehitystä tuettaessa. Konkreettisen materiaalin avulla lapsi pystyy luomaan mielikuvia, ja asioiden ymmärtäminen, oppiminen ja muistaminen helpottuvat. Konkreettisten esineiden lisäksi kannattaa hyödyntää kokemuksellisuutta ja useita aisteja. Havainnollistaminen ja liikkeen ja aistien käyttäminen tarjoavat lapselle sellaisia elämyksiä ja kokemuksia, jotka houkuttelevat uusien asioiden piiriin ja helpottavat niiden painamista mieleen.

Muistin ja erityisesti niin kutsutun fonologisen työmuistin heikkous näyttäisi olevan keskeinen piirre kielihäiriössä. Lapsen elämässä tämä saattaa tulla esiin annettujen ohjeiden ymmärtämättömytenä. Lapsi voi myös herkästi unohtaa osan annetuista ohjeista. Tämä turhauttaa sekä vanhempia ja hoitajia että myös lasta itseään. Kun lapsen vaikeudet tiedostetaan ja hänelle luodaan sellainen toimintaympäristö, jossa muistiin liittyvistä vaikeuksista on mahdollisimman vähän haittaa, vähenevät hankaluudekin.

Aikuisen oma asennoituminen on tässä tärkeässä roolissa. Kun lapselle tärkeä aikuinen jaksaa kerrata ohjeita ja opettaa toistuvasti samaa asiaa, kehittyy lapsen usko omaan itseensä ja omiin taitoihinsa. Oppimista ei kuitenkaan voida edistää ohi lapsen oman oppimistahdin. Siksi asioissa on viivytävä niin kauan, että lapsi hallitsee ne riittävän itsenäisesti ja luottaa taitoonsa. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 171–174).

Kielihäiriöisellä lapsella on usein herkkyyttä ympäristön ärsykeille. Lapsen toiminnassa tärkeiden tilojen suunnitteluun täytyy kiinnittää erityistä huomiota; viihtyvyys ja lapselle tärkeät asiat tulee huomioida tarkkaan. Ylimääräisiä ärsykeitä karsimalla lapsen on helpompi jäsentää ympäristöään ja huomio saadaan kiinnittymään olennaisiin asioihin. Ympäristön tulisi olla mahdollisimman rauhallinen ja hiljainen. Hälyisessä ympäristössä toimiminen vaikeuttaa kommunikointia ja muiden puheen ymmärtämistä. Leikki- ja opetusvälineiden olisi hyvä olla lapselle mieluisia, mielenkiintoisia ja tuttuja hänen omasta elinpiiristään. Leikki- ja opetusvälineiden hankinnassa tulee huomioida lapsen kehitystaso. Myös kirjallisuuden ja pelien valinnassa on hyvä kiinnittää huomiota lasten kehitystasoon ja siihen, miten he hallitsevat kieltä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 174.)

8.2. Tuki- ja vauvaviittomat

Tuki- ja vauvaviittomat ovat sellaisia viittomakielen merkkejä, joita käytetään korostamaan viestin tärkeimpiä sanoja vauvalle puhuttaessa. Tukiviittomia käytettäessä lapsi oppii yleensä ilmaisemaan itseään viittomalla ennen puhumista. Viittomien käyttäminen saattaa nopeuttaa puheen kehitystä. (Puustelli 2012: 20).

Tukiviittomien ja kuvakorttien käyttöönottoaminen ei edellytä lapsen diagnoosia tai tutkimuksia. Varhaisella kommunikaation tukemisella saavutetaan parempia tuloksia. Kommunikaation helpottuessa lapsen sosiaaliset vuorovaikutustaidot ja leikki kehittyvät. Myös mahdolliset kiukunpuuskat vähenevät ja keskittyminen paranee kun lapsi tulee ymmärretyksi ja ymmärtää muita. (Saarinen 2013: 9–10). Kuvien käyttö lisääkin lapsen vuorovaikutusta ja kommunikointia. Niiden avulla lapsen on helpompi osoittaa, mitä hän haluaa, sekä tehdä aloitteita ja vastata kysymyksiin. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 180).

Muutama vanhempi kertoi tutkimuksessani, että heidän lastensa päiväkodissa käydään aamuisin päiväohjelma yhdessä lasten kanssa kuvien avulla läpi. Kuvat laitetaan päivän kohdalle tapahtumajärjestykseen samalla, kun kerrotaan, mitä päivän aikana tapahtuu. Näin lapsi voi käydä tarkastamassa kuvista mitä seuraavaksi tapahtuu. Eräs äiti kertoi ottaneensa kuvat käyttöön myös kotona, koska lapsi tuntui jatkuvasti unohtavan sovittuja asioita ja päivän ohjelmaa. Äiti koki, että kuvien käyttöönoton jälkeen lapsen puheenymmärtäminen olisi lisääntynyt.

Vauvaviittomat.fi on Sanamaailma Oy:n ylläpitämä internet-sivusto, joka sisältää runsaasti tietoa vauvaviittomista. Sivuilla kerrotaan vauvaviittomista ja niiden käyttämisestä ihan käytännössä. Seuraavat vinkit on listattuna vauvaviittomat.fi sivuilla internetissä tarkemmin, mutta tässä hieman esimakua siitä, mitä hyötyä vauvaviittomista heidän mukaansa voi olla:

- *Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen - ilmeet ja eleet kiehtovat pientä lasta. Vauva jaksaa pysyä katsekontaktissa ja vuorovaikutuksessa pidempään seuratessaan vanhemman viittomista.*
- *Viittominen on motorisesti puhetta helpompi kommunikaatiokeino – lapsi voi oppia ilmaisemaan itseään viittomalla jo ennen puheen oppimista.*

- *Kun lapsi oppii ilmaisemaan itseään viittomalla, turhautuminen kommunikaatiotilanteissa vähenee ja myös kiukku-itkut vähenevät.*
- *Kommunikoivien eleiden ja viittomien käytöllä on positiivisia vaikutuksia myöhempään puheen kehitykseen. Lapsilla, joiden kanssa on vauvasta lähtien viitottu, on leikki-ikäisenä mm. rikkaampi sanavarasto.*
- *Viittominen toimii myös kielenkehityksen vaikeuksien ennaltaehkäisijänä. Viittominen sopii kaikille vauvoille, mutta siitä on erityisesti hyötyä, jos perheessä tai suvussa on ollut kielenkehityksen vaikeuksia.*

9 YMPÄRISTÖN VAIKUTUKSISTA LAPSEN KIELEN KEHITYKSELLE

Antakaa minulle tusina terveitä, hyvin muodostuneita lapsia ja minun oma erityinen maailmani kasvattaakseni heidät ja takaisin teille, että voin tehdä kenestä tahansa minkä spesialistin hyvänsälääkäriin, lakimiehen, taitelijan, kauppiaan, johtajan! Näin kirjoitti amerikkalainen John B. Watson, behaviorismin perustaja 1920-luvulla. Hän uskoi ympäristön täydelliseen vaikutukseen käyttäytymisen ohjaajana. (Sarmavuori 1982: 13). Nykyään asiasta ei ajatella näin jyrkästi, mutta ympäristöllä on toki huomattavaa vaikutusta lapsen kielen kehitykselle.

Niemisen (1991: 33) mukaan lapsen kielen omaksumiseen vaikuttavat välittömän toisten ihmisten kanssa tapahtuvan kommunikoinnin ohella ja sitä säädellen myös laajemmat sosiaaliset tekijät. Oletukseni on, että sillä millainen lapsen elinyhteisö on, millaisia tou-

huja lapsi päivisin touhuilee ja kenen kanssa, on suuri merkitys lapsen kielen kehitykselle. Se, millaisilla leluilla ja peleillä hän leikkii ja kuinka aktiivisesti, on oma vaikutuksensa myös.

Katri Sarmavuori (1982: 34) toteaaakin, että ympäristöllä on merkittävä osuus kielen oppimisessa. Myös Paula Lyytinen (2003: 66) esittää teoksessa *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*, oppimisen kannalta suotuisan ympäristön olevan sellainen, jota lapsi saa tutkia rajoituksitta ja sellainen, jossa aikuinen käyttäytyy johdonmukaisesti ja ennustettavasti. Suotuisassa ympäristössä aikuisen ja lapsen välinen kiintymyssuhde on turvallinen.

Ympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen eniten kehityksen varhaisissa vaiheissa. Lapsen taitojen tietoisin ohjaamisen tulee rakentua lapsen oman kehitystason mukaisesti ja sen tulee samalla luoda uusia aineksia oppimista virittämään. Näin saadaan pysyviä tuloksia aikaan. (Koppinen ym.1989: 90). Mikään kielellinen rakenne ei kuitenkaan voi sellaisenaan olla biologisesti valmiina olemassa. Lasten täytyy tutustua lähiympäristönsä viestintätapoihin ja oppia ne tarkkailemalla ihmisten välistä vuorovaikutusta ja ottamalla osaa siihen aktiivisesti. (Siiskonen ym. toim. 2003: 25). Se, miten lapsi suuntautuu tähän ympäristöönsä, on yhteydessä siihen, miten herkästi lapsen kommunikaatioaloitteet havaitaan ja miten niihin vastataan. Mahdollisimman johdonmukainen ja välitön vastaaminen lapsen aloitteisiin lisää lapsen halua suuntautua ympäristöönsä.

Jos lapsi voi vaikuttaa omaan ympäristöönsä, kiinnostuu hän myös paremmin tutkimaan sitä. (Koppinen ym.1989: 90). Lapset tuntevat ympäristön omakseen saadessaan osallistua sen muokkaamiseen, suunnittelemiseen ja rakentamiseen. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 59). Ympäristö on kuitenkin muutakin kuin fyysistä.

Ympäristö nähdäänkin laajempina fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuutena. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 55). Seuraavana tutustumme tuohon kokonaisuuteen tarkemmin.

Aivojen kypsyminen ja siihen liittyvä hermoverkkojen järjestymisen luovat perustaa varhaisen ääntelyn kehittymiselle. Hermoverkkojen järjestymistä ohjaa perimä sekä myöhemmin enenevässä määrin myös ympäristötekijät. Ympäristövirikkeiden vaikutukset näkyvät hermo- ja tukisolunmassan ja hermoyhteyksien kasvuna. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 50).

9.1. Fyysinen ympäristö

Lapsen oman ympäristön pitäisi olla hänen mielestään maailman paras paikka. Leikin avulla lapsi rakentaa jatkuvasti omaa suhdettaan elinympäristöönsä niin sisällä kuin ulkonakin. Aktiivisen vuorovaikutuksen kautta lapsi ja hänen ympäristönsä kietoutuvat erottamattomaksi kokonaisuudeksi, jossa hänen talonsa pihasta tulee oma kotipiha, kadusta jolla hän asuu, oma kotikatu, asuinalueesta oma alue ja kylästä tai kaupungista kotipaikka. Ajallisesti ja paikallisesti ainutkertainen fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö luo reunaehdot tälle kehitykselle. Parhaimmillaan lapsi kokee oman kotipaikkansa olevan paras mahdollinen ympäristö juuri hänelle. (Kyttä 2008: 1).

Lapsi on synnynnäisesti utelias. Halu oppia uutta, kerrata ja toistaa oppimiaan asioita, sekä harjoitella erilaisia taitoja on hänessä valmiina. Fyysisen kasvuympäristön on oltava tukemassa lasta. Esteetinen ja virikkeitä tarjoava ympäristö auttaa lapsen luontaisen uteliaisuuden kehittymistä oppimisen iloksi ja aktiivisuudeksi. Kasvattajan roolia tässä kasvuympäristön rakentamisessa ja mielekkään toiminnan mahdollistamisessa ei voi väheksyä. (Niemi 2006).
On tärkeä miettiä ja suunnitella, miten ympäristön avulla lapselle muodostuu positiivisia tunnekokemuksia. Niiden avulla lapsi saadaan tarttumaan asioihin. Kyky katsoa lapsen silmin on tässä hyö-

dyksi (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 58). Parhaiten se toteutuu ottamalla lapsi mukaan pohtimaan ja suunnittelemaan esimerkiksi kodin tai päiväkodin pihaa, leikkikaluja ja tavaroita. Lapsen mielikuvitus suunnittelussa on rajaton, ja ideoita voidaan yhdessä aikuisten kanssa kehitellä toteutettavaan muotoon. Ottamalla lapsi mukaan ympäristön suunnitteluun, voidaan todella nähdä lapsen silmin se, mitä he oikeasti haluavat, mikä heistä on oikeasti mukavaa ja innostavaa toimintaa.

9.2. Sosiaalinen ympäristö

Vaikka lapsen kielen kehitystä tarkastellaan usein biologisesta lähtökohdasta, kehitys on aina myös vahvasti sidoksissa vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 165). Jo aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu, että aikuinen puhuu luonnostaan lapselle tämän taitojen ja kielellisen kyvyn mukaisesti. Kotiympäristö toimii lasten sosiaalisten kokemusten kontekstina. Läheisyys kavereihin ja kotipiiriin tarjoamat toimintamahdollisuudet voivat joko edistää tai estää lapsen sosiaalisten suhteiden muodostumista ja pysyvyyttä. (Neitola 2011: 47).

Lapsen varhaislapsuuden sosiaaliset kontaktit vaikuttavat hänen kiintymyssuhteidensa muodostumiseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseensä. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa myös lapsen kognitiiviseen kehitykseen ja sillä on vaikutusta myös lapsen kielen kehityksessä. (Nieminen 1991: 36).

Myös Merja Sunela (2009: 17) esittää lisensiaatin tutkimuksessaan, että perhe on lapselle tärkeä kasvupaikka. Siellä opitut pikkulapsivaiheen vuorovaikutustilanteet vaikuttavat myöhempään kokonaiskehitykseen. Kuten jo edellä on todettu, voidaan tärkeisiin kehitysvaiheisiin, kuten puheenkehityksen alkuun, vaikuttaa perheen kie-

lellisellä aktiivisuudella ja toiminnalla. Vanhemman ja lapsen yhteinen toiminta on muun muassa yhteydessä kaksivuotiaan lapsen sanavarastoon. (Sunela 2009: 17). Lapsia kuuluu suojella ja kasvat-
taa niin, että he pystyvät kohtaamaan sosiaalisen elämän haasteet. Ihmisellä on tarve olla yhteydessä toisten ihmisten kanssa. Tämä toteutuu parhaiten vanhemman ja lapsen välisessä, suojelevassa ja hoivaavassa vuorovaikutuksessa, jossa vanhemmat osoittavat kiintymystä ja lämpöä lapsilleen. (Neitola 2011: 44). Vanhemmat sekä mahdollistavat että säätelevät lapsen ja hänen toveriansa sosiaalista kanssakäymistä.

Perhe ja toverit kietoutuvat laajempaan sosiaaliseen järjestelmään, johon sisältyy henkilökohtaisen verkoston lisäksi naapurusto, kunta ja yhteiskunta. Vanhempien rooli on opettaa ja neuvoa lasta tässä sosiaalistumisprosessissa. He osallistuvat lapsensa sosiaalisen ympäristön muokkaamiseen ja kontrolloivat ympäristöä, jossa hän leikkii. Vanhemmat vievät lastaan kavereiden luo ja valvovat heidän leikkejään ja vuorovaikutustaan kavereiden kanssa. Samalla vanhemmat pyrkivät sosiaalistamaan ja ohjaamaan lapsensa sosiaalista kehitystä kavereiden kanssa. (Neitola 2011: 45–47).

Suuri osa lapsen itseensä liittyvistä asenteista, uskomuksista ja odotuksista syntyy sosiaalisen ympäristön kautta. (Sunela 2009: 18). Normaalit arjessa eläminen ja normaalin arjen kokeminen yhdessä vanhempien kanssa on tärkeää lapsen kehityksen kannalta, koska iso osa kielen ja erilaisten taitojen oppimisesta tapahtuu sellaisissa päivittäisissä aikuisen ja lapsen vuorovaikutustilanteissa, joissa lapsella on mahdollisuus jäsentää ympäristöään ja omaksua uusia asioita. (Sunela 2009: 66).

Kun aikuinen vastaa lapsen kysymyksiin, välittää hän oman kiinnostustaan asioihin ja samalla hän laajentaa tietoja, joiden varassa lapsi jäsentää ympäristöään.

Aikuisten tulee havaita, milloin lapsi tarvitsee tukea, ja milloin hänelle itsellensä on annettava aikaa ja mahdollisuuksia toimia. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 66–67).

9.3 Psykkinen ympäristö

Hyvä psykkinen kasvu- ja oppimisympäristö on sellainen, jossa lapsi tulee nähdyksi, kuulluksi, huomioituksi sekä ymmärretyksi. Kiireettömyys on tässä lähtökohtana. Psykkisen kasvu- ja oppimisympäristön tavoitteena on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuva ja myönteistä asennetta erilaisia kulttuureja ja toimintaympäristöjä kohtaan. (Niemi 2006). Vanhemmillä on myös hyvän psykkinen ympäristön luomisessa tärkeä rooli.

Tämän päivän kiireessä lapsen riittävä huomioiminen saattaa herkästi unohtua ja sillä, ettei lasta huomioida riittävästi, saattaa olla kauaskantoisia vaikutuksia. Lapsi saattaa esimerkiksi alkaa hakea huomiota toimimalla väärin ja aiheuttamalla vaikeuksia. Minäkuva saattaa myös vääristyä ja psykkinen kehitys kärsiä, jos lapsi kokee jääneensä ilman vanhempien huomiota. Myös terveydenhoitaja Laura Räisänen on huolissaan nykypäivän kiireestä. *Onko vanhemmillä riittävästi aikaa tänä hektisenä aikana puhua ja keskustella lastensa kanssa?* pohtii hän.

10 TAPAUSTUTKIMUS

Tutkimukseeni osallistunut lapsi on tällä hetkellä 2 vuotta ja 9 kuukautta vanha Joonas poika. Olen tarkkaillut hänen kielenkehitystään syntymästä saakka, ja esimerkinomaisesti otan hänet mukaan tutkimukseeni havainnollistamaan hänen kauttansa yhden lapsen kielen kehitystä ensimmäisenä kolmena vuotena. Tässä keskitytään lähinnä käsittelemään hänen kielensä kehitystä ensimmäisten sanojen ilmaantumisesta lähtien.

Sari Kunnari ja Tuula Savinainen-Makkonen (2012: 87) toteavat alle 2- vuotiaiden lasten sanaston, ja erityisesti puheen ymmärtämiskyvyn tutkimisen olevan haasteellista. Heidän mukaansa *sanaston kehitystä voidaan arvioida reaaliaikaisen havainnoinnin, vanhempien arvioon pohjautuvien menetelmien ja standardoitujen kuvasanavarastotestien avulla*. Tässä tutkimuksessa on käytetty sekä reaaliaikaisen havainnoin klassista muotoa, eli päiväkirjamenetelmää että nykyaikaisempaa muotoa, ääni- ja videotallenteita.

Etenkin videotallennukset ovat olleet erittäin hyvä tapa kerätä tarvittavaa tietoa lapsen sanastosta, koska niihin olen voinut palata yhä uudelleen ja uudelleen, ja samalla muistiin ovat jääneet erilaiset eleet ja ilmeet ja tilanteet, joissa olen tutkimusta tehnyt. Toisaalta päiväkirjamerkintöjä on kertynyt runsaasti enemmän ja monipuolisemmin erilaisista kielenkäyttötilanteista.

10.1. Tutkittavan taustaa

Tutkimukseni poika on perheensä esikoinen. Hänelle puheltiin ja laulettiin paljon jo hänen sikiöaikanaan. Hänen äitinsä on työssä, jossa puhutaan, lauletaan ja musisoidaan paljon, joten lapsi tottui kaikenlaisiin ääniin ja puheeseen jo vatsassa ollessaan. Pojan äiti oli usein iltaisin silitellyt vatsaansa ja jutellut lapselle päivän tapahtumista ja siitä, kuinka paljon häntä maailmaan odotetaan. Poika syntyi täysiaikaisena ja heti synnytyssalissa ääntä oli riittänyt. Kätilökin oli todennut hänen itkustaan sairaalassa, että aivan kuin hän huutaisi heti jo äitiä.

10.1.1. Kielen kehitys ensimmäisen ikävuoden aikana

Muutaman viikon ikäisenä poika örisi ja ärisi paljon, ääntelystä pystyi erottamaan ö, ö-öö äänneitä. Hän komensi vanhempiaan voimakkaalla, kovalla äänellä. 7 viikon ikäisenä hänen ääntelynsä tuli mukaan voimakkaat kiljaisut ja naurulta kuulostavat äänneet. Näitä naurulta kuulostavia äänneitä hän tuotti selvästi eniten silloin, kun hän oli kasvokkain äitinsä tai isänsä kanssa.

Kunnari ja Savinainen- Makkonen (2012: 71–72) toteavat tämän vaiheen olevan niin sanottu **kujerteluvaihe** jossa edellä mainitun kaltainen mielihyvä-ääntely voi olla reaktiota esimerkiksi aikuisen hymyyn, erilaisiin ilmeisiin tai puheeseen. Tässä vaiheessa nauru on aluksi refleksiivistä, mutta pian se muuttuu tavoitteelliseksi leikkittelyksi. Suomalaistutkimuksen mukaan täysiaikaisena syntyneet vauvat siirtyvät kujerteluvaiheeseen keskimäärin kahden kuukauden iässä. Näin tapahtui myös tällä pojalla.

11 viikon iässä poika jokelteli paljon ja äänteli omia ääniään. Hänen ääneensä ilmaantui murinaa, pärinää ja kiljumista.

12 viikon iässä poika nauroi paljon ääneen ja kiljui kovalla äänellä. Myös ns. omaa puhetta hänellä oli paljon. Tätä vaihetta kutsutaan äänen **ääriominaisuuksien kokeiluvaiheeksi**. Vaiheelle tyypillisiä ääntelymuotoja ovat kiljuminen, murina, kuiskaus, vinkuna, puhina, päristely ja läpätys. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 72).

Lähestyttyessä 6 kuukauden ikää alkaa vauva kokeilla aikaisempaa laajemmin konsonanttimaisten ja vokaalimaisten äänteiden yhdistämistä toisiinsa. Tutkimukseni poika oli kuuden kuukauden iässä kova rähisijä ja ärisijä. Varsinkin seisomaan tuettaessa hän otti jaloilla voimaa lattiasta ja seisten komensi ja huusi kovalla äänellä. Hän nauroi paljon ja kikatti ääneen kun vanhemmat leikittivät häntä. Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2012: 73) toteavat kanoonisista tavuista koostuvien jokellusilmausten olevan lähellä aikuisen tavutuotoksia. Siksi lasten vanhemmat ja muutkin aikuiset ovat taipuvaisia antamaan niille erilaisia merkityksiä. Tässä vaiheessa lapsen jokeltelulla ei ole tunnistettavissa olevia viittauskohteita, joten vielä ei voida Kunnarin ja Savinainen-Makkosen mukaan puhua merkityksellisistä sanoista. Joonaksen ääntelyssä ensimmäiset sanat esiintyivät noin kuuden kuukauden iässä. Tuolloin hänen puheestaan saattoi erottaa selkeästi sanat *mummu ja vavva* 'vauva'. Tätä vaihetta ääriominaisuuksien kokeiluvaiheen jälkeen nimitetään **kanoniseksi vaiheeksi** ja se on lapsen äänteellisessä kehityksessä erittäin tärkeä lapsen myöhemmän puheen ja kielen kehityksen kannalta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 73).

Ennen yksivuotista syntymäpäiväänsä Joonaksen tuottamien sanojen määrä lisääntyi. 7 kuukauden iässä hän sanoi toistuvasti *ättä*, *ättä* 'äiti' ja 9 kuukauden iässä *vavva* 'vauva' oli erittäin vahva. Poika jutteli tässä vaiheessa paljon varsinkin ulkoillessaan ja ympäristöä tarkkaillessaan. 11 kuukauden iässä hän huusi voimakkaasti *äiti* ja lausui *kukka ja kakka*. Myös *anna, anna*, lausuttiin voimakkaan käskevään sävyyn.

10.1.2 Mitä ensimmäiset sanat merkitsevät?

Joonaksen puheeseen sanoja ilmestyi nopealla tahdilla. Vähitellen jokaisella sanalla alkoi olla oma semanttinen sisältönsä, sanalla pyrittiin saamaan haluttu toiminto aikaan. Ensimmäiset selkeät, voimakkaasti lausutut sanat *äiti* ja *anna* olivat hyvin käskeviä.

Käskylauseen tunnistaa siitä, että verbi on imperatiivissa eli käsky muodossa ja sen avulla pyritään esimerkiksi ohjailemaan ja käskemään toista ihmistä. Aluksi pelkkä *äiti* sisälsi paljon merkityksiä; pyyntöä, käskemistä, puhuttelua, kokonaisia lauseita, kuten *äiti tule*, *äiti anna*, *äiti auta*. Lapsen puheen kehityksen alussa usein onkin niin, että yksi sana tarkoittaa kokonaista lausetta. Lapsen kanssa tekemisissä olevat ihmiset oppivat hiljalleen tulkitsemaan lapsen sanoille antamia merkityssisältöjä. Kyky tulkita lapsen puhetta, äänenpainoa ja sanoja on tärkeässä roolissa. Näin lapsen halu ja tarve oppia uutta lisääntyy, kun hän huomaa tulevansa ymmärretyksi.

Ensimmäisten sanojen tehtävä oli selkeästi käskeä, täyttää lapsen toiveita ja tarpeita. Sen jälkeen sanojen merkitys ja tehtävät laajenivat kertomaan, kuvailemaan, kyselemään ja vertailemaan erilaisia asioita. Varsinkin vertailu esiintyi tämän pojan puheessa hyvin selkeänä ennen toisen ikävuoden täyttymistä.

Seuraavassa tutustutaan enemmän hänen ensimmäisiin sanoihinsa ja niiden merkityksiin. Lopuksi käsittelemme hieman sijamuotojen kehitystä pojan puheessa.

10.1.3 Ensisanojen kausi

Kuten edellä jo on todettu, ensisanojen kaudella tarkoitetaan ajanjaksoa, jolloin lapsi omaksuu ensimmäiset 50 sanaansa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 83). Tutkimani pojan ensimmäiset sanat ilmaantuivat varhain hänen ääntelynsä ja hänen täytettyään yhden vuoden sanat lisääntyivät vauhdilla. Seuraavassa on päiväkirjamerkintöjen perusteella tehtyä listaa hänen sanojensa kehityksestä ensimmäisen ikävuoden jälkeen:

14 kk *kukka, kakku, kakka, mummi, pappa, auto*

15 kk *isi, takki, pipi, pappi, pippa*

16 kk *kiikkaa, huiii*

17 kk *uffa 'tuffa', kakkori 'traktori', taturi 'laturi', eipää 'leipää', isää 'lisää', kuu, tähti, auto, kookki 'korkki', puukki 'purkki', pampi 'bambi', pupu, ovara 'orava', kaahu 'karhu', kala, pappa, pappilla 'pastilli', ampaat 'hampaat', pipo, kenkä, lakki, kikka, haloo, huhuu, ihahhaa, kissa, pissa, attaat 'rattaat', ämpä 'ämpäri', aukku 'haukku', tutti, liikkuu, nuffi, kypärä, vaippa, paa-oppaat 'saappaat', kinna 'kinnas', lakki, amme, aito 'maito', vettä tataa 'sataa', anna pensaa 'bensaa', kotka, kurkkaa, maja, tik tak, laittaa, sukka, napa, täti, kuva, kuvia, Ella, ei, kaakko 'jaakko', Lila, Onni, valo sammui 'sammui', kikki, puisto, kaula, vasara, aha 'saha', engas 'rengas' intu 'lintu', heilu, majava, kiia 'kirja', töissä, kotona, kotiin, homaa, hommia, puu, tätä kiiaa 'kirjaa' ankka, kannu, imuri.*

Ensimmäiset sanayhdistelmänsä tämä poika tuotti 17 kk iässä, *vettä tataa*, hän totesi kun ulkona satoi vettä. Samassa iässä hän totesi bensa-aseamalla, että *anna pensaa* ja kun lamppu sammui illalla hänen huoneessaan, hän sanoi *valo sammui*. Tuossa vaiheessa ajelimme poika kyydissämme kohti ystäväperheemme kotia ja hän totesi autossa *mennää kattomaa Maijaa autolla*.

Lisäksi hän sanoi muun muassa *unta uffasta, unta isistä, unta äitistä, unta mummusta* ja toisteli lauseiden loppusanoja. Esimerkiksi kun hän 1v 8kk totesi, että *leikkimään, kohta tulee Neeli, leikkimään...leikkimään* tai *isi tulee bussilla kohta...kohta*. Tällainen sanojen toistaminen saattaa olla vanhempien puheesta opittua. Usein kuulin hänen äitinsä ja isänsä toistavan ja painottavan lauseiden tärkeitä sanoja, kuten isän esimerkissä *Syö Joonas puuro, syö*. Toistamisesta vielä lisää tuonnempana.

Seuraavassa on pätkä nauhoitetusta puheesta pojan ollessa 1v 9kk. Hän istuu ruokapöydässä, ja syö ja puhuu samaan aikaan. Hän selittää, kuinka tuffa on vienyt ruohonleikkurin suuliin. Suulin edessä on lunta, joka estää pääsyn sisälle.

mozzalellaa...mozzalellaa.(H: kerropas vähän mihin se se tuffa on vienyt sen leikkurin? – J:).*kokonaan vieny...leikkurin suuliin...kokonaan viäny...kokonaan...kokonaan vieny...kokonaan...leikkurin suuliin...lavoa näky...laovoa näky*(kameran salamavalo palaa)*kokonaan...viäny...sinne...sinne...su.sussuuliin...sinne..su..suuliin* (H: mitäs muuta siellä suulissa on? - J:) *nuffi..*(H: niin on - J:) *isin kanssa kattomaan nuffia sinne...leikkuria...* (H: niin sinne suuliin, *mmm - J:)**lu.lunta* (H: niin, siellä on vähän lunta oven edessä, mutta huomenna sää voit isin kanssa mennä kattomaan – J:)...*vammaan siellä leikkurissa...öö..mm..susuulissa...*(H: mmm - J:) *vammaan siellä leikku...kokonaan...kokonaan..mu.mummu ja tuffa on viänyt kokonaan sinne le.leikkurin suu...suu...suuliin...kokonaan...tuffa viänyt suuliin* (H: mmmm J:) *kokonaan...voi himpula sentään...voi himpula sentään...voi himpula...voi himpula sentään tuffa...voi himpula sentään*(H: mmm – J:)...*mummu sanoo maonsiimä(maonsilmä)...*(H: mitä mummu sanoo? –J:) *maonsiimä* (H:mmm –J:) *mummu sanoo maonsiimä...maonsiimä...maonsiimä...* (H: mitä se on?-J:) *molzalellaa* (H:mmm – J:)*mozzalellaa*(H: onko se hyvää? – J:)*mozzalellaa... äitillä osti mozzalellaa paupasta...*(H: niin, äiti osti mozzarellaa kaupasta joo – J:)*hyvää...*(H: niin, se on kyllä tosi hyvää – J:) *mozzalellaa...*

(H: mitäs kaikkea me ollaan tänään tehty? –J:) *leikkulilla tehty tänään hommia...sillä suulilla...koko..kokonaan...kokonaan viäny leikkulin sinne suuliin...* (H: mmm...mitäs me siellä leikkimökissä tehtiin: -J:) *tippu mozzalella...* (H: *tippuko?* –J:) *tippu* (H: minä annan sen sieltä –J:) *tippu...tonne...* (H: mitäs hommia me siellä leikkimökissä oikein tehtiin? –J:) *kokonaan viäny leikkurin suuliin...kokonaan...kokonaan...viäny...kokonaan...kokonaan viäny leikkulin suuliin* (H: niin on, mitäs.- J:) *tuffa ja mummu vieäny kokonaan suuliin leikkurin...* (H: niin on, mutta se leikkuri on siellä hyvässä tallessa näin talvella, suulissa –J:) *suulissa...isin kanssa kattomaan...lunta...* (H: *niin, huomenna mennään kattomaan sitte – J:)lu. lunta...* (H: niiin –J:) *mm..lu..mm..lumilapiolla...päästään...saadaan...lapiolla lunta sinne nuffin* (H: niin, nuffin kanssa sää voit vähän tehdä lumihommia jos se lähtee käyntiin – J:) *lähtee....* (H: ai, se lähtee. Osaako tuffa käynnistää? –J:) *osaa...osaa* (H: no osaa varmasti joo – J:) *leikkurin käynnistetään...leikkuri osaa tuffa käynnistetään.* (H: niin joo).

H kuvaa minun puhettani ja J pojan puhetta. Poika puhui viiden minuutin ajan lähes koko ajan. Peräkkäisillä pisteillä olen merkinnyt tauot, joita keskustelussa esiintyi. Tästä keskustelun pätkästä voi huomata, että leikkurin vieminen suuliin oli erityisen tärkeä ja merkityksellinen asia, koska sitä toistettiin niin paljon. Kiinnostuksesta kyseiseen asiaan kertoo myös se, että aiheesta jaksettiin keskustella niin pitkään. Poika ei myöskään pystynyt vaihtamaan puheenaihetta leikkimökkiä koskeviin puuhiin, vaan leikkurissa ja mozzarellassa pysyttiin koko keskustelun ajan.

Puheesta on jo selkeästi eroteltavissa pitkiäkin lauseita, kuten *äiti osti mozzalellaa paupasta* 'äiti osti mozzarellaa kaupasta', ja *tuffa ja mummu viäny kokonaan suuliin leikkurin*. Taivutustakin sanoissa esiintyy jonkin verran, kuten *mozzalellaa*, *suuliin*, *leikkurissa*, *paupasta*, *kattomaan*, *päästään*. Toisaalta lause *leikkurin osaa tuffa käynnistetään* paljastaa, että taivutusmuodot ovat vasta harjoitteluvaiheessa.

Sanan *kokonaan* kohdalla poika painotti voimakkaasti ääntään ja tuo sana toistui useaan otteeseen hänen puheessaan. Tuo toisto saattaa olla opittua hoivakielestä, jossa on tyypillistä lauseen tärkeimpien osien toistaminen, esimerkiksi *minkäs sinä näistä tahdot, minkä?* Toistamalla korostetaan tärkeitä sanoja ja pyritään varmistamaan viestin perille meno. (Kunnari & Laalo 2012: 106).

Mielenkiintoista jo tässä vaiheessa oli se, että poika kyllä hallitsi muun muassa tiettyjen konsonanttiaänteiden tuoton artikulatorisesti oikein (leikkuri), mutta ei silti pystynyt käyttämään sitä heti kaikissa sanoissa (mozzalella). Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2012: 96) toteavatkin, että ensisanoissa käytetään yleensä vain yhtä konsonanttia. Konsonanttien esiinnyttyä lapsen puheessa ensimmäistä kertaa, on yleistä, ettei lapsi käytäkään opittua äännettä heti kaikissa sana-asemissa, eikä välttämättä edes siinä sana-asemassa, missä se ensimmäisen kerran esiintyi. Tällä pojallakin **r** esiintyi oikeassa asemassa useimmiten sanassa *leikkuri*, mutta myös **l** esiintyi saman sanan eri muodossa **r** paikalla, kuten sanassa *leikkulin*. Tai konsonantti **s** esiintyi oikein sanoissa *isi bussilla*, mutta sanassa *tataa* 'sataa', **s** korvautui helpommalla konsonantilla **t**.

1v 10kk Joonas puhui jo koko ajan, ja jatkuvasti hän kysyi muun muassa *missä saha on? Mikä tämä on?* Ja kun hain häntä hoitoon, hän kertoi *että puistossa Joonas istui rattaissa, itki, paha mieli, ikävä äitiä*. Kaksivuotiaana hän puhui jo sujuvasti ihan kaikkea mahdollista ja vertaili asioita. Hän esimerkiksi pohti, onko trimmeri vähän niin kuin ruohonleikkuri. Hän myös totesi monesti, että äiti, eli Minna, isi eli Matti, tuffa eli Heikki eli Heka.

2-vuotiaana puhetta oli jo paljon ja taivutusmuotoja tuli koko ajan lisää. Pojan sanoissa oli huomattavissa jonkin verran konsonanttien paikanvaihtumista, esimerkiksi sanan harava hän lausui *havara* ja sanan orava *ovara ja* sanan tavara *tarava*.

Kalsareista puhuttaessa poika puhui *karsaleista*. Myös myöhemmin tutkimuksessani vanhemmat totesivat samanlaisten sanamuotojen esiintyvän heidän lastensa puheessa esimerkiksi sanassa *terävä tevä*. Tällöin puhutaan **metateesista**. Vaikka tarkkaa tietoa ilmiön yleisyydestä suomalaislapsilla ei Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2012: 123) mukaan olekaan julkaistu, uskaltaisin tässä väittää, että varsinkin edellä mainituissa sanoissa se on tyypillinen piirre puheen kehityksen alkutaipaleella.

2,5-vuotiaana poika puhui jo erittäin sujuvasti. Mieleenpainuvimpia pohdintoja hänen puheestaan oli muun muassa kauppareissun keskustelu kanssa: minä: *ostamme hunajaa, jos täältä löytyisi kotimaista*. Poika totesi tähän hetken pohdittuaan, että *tarkoitatko että haluat ostaa suomalaista hunajaa?* Tämä pätkä kuvaa hyvin hänen ajatteluaan ja puheenkehitystään tuossa vaiheessa. Asioiden pohdiskelu lisääntyi huomattavasti, samoin sanoilla leikkiminen ja riittäminen. Heti, kun häntä torui vaikka sanasta *kakkapä*, hän muutti sen sanaksi kakkupää. Tai hän leikkitteli sanoilla kertoessaan, että *äidille pitää ostaa uusi tukka, ei, kun uusi kukka, ei kun uusi sukka* ja niin edelleen.

2,5-vuotiaana lorut, laulut ja riittelyt ovat suuressa suosiossa. Poikaa naurattaa, kun sanoilla riimitellään ja hän osaa itsekin riimitellä käyttäen usein itse keksimiään sanoja. Edelleen taivutuksissa on omia muotoja. Sanoja taivutetaan tuttujen taivutusmuotojen tyyliin muihinkin sanoihin, joihin nuo taivutusmuodot eivät oikeasti kuulu. Esimerkiksi erään kerran hän tiedusteli, koska lähdettäisiin kotiin. Vastaus oli, että illalla. Poika vastasi tähän, että koska on *illa?* Tai kun hän pohti, missä kanat voivat asua ja millainen talo niille pitäisi rakentaa, hän totesi, että niille pitää rakentaa *munitamo*. *Juoksetaan*, hän huusi, kun olimme puistossa ulkoilemassa. Pääsin myös seuraamaan hänen leikkejään toisen saman ikäisen lapsen kanssa leikkimökissä.

Ruoanlaiton lomassa poika totesi minulle, että *tässä olisi tällaseita lautaseita joilla on keltaseita lehtejä. sitten on tällaseita vadelmoja purkissa*. Keskenään lapset totesivat toisilleen, että *tämä perhonen on kuolenu*.

Kun puheen kehityksen alussa kokonaista lausetta riitti kuvaamaan yksi sana, esimerkiksi sana auto saattoi tarkoittaa, että tuolla menee auto, mennään autolla tai autosta kuuluu ääntä, kuvailee poika kolmen ikävuoden lähestyessä asioita hyvinkin pitkillä ja monipuolisilla lauseilla niin selkeästi, ettei kuulijan enää tarvitse arvailla tai päätellä hänen sanojensa sisältöä ja merkitystä. Eräänä aamuna merenrannalla kävellessä hän totesi, että *Haluaisin oppia lentämään, korkealla taivaalla, pilvien keskellä, lujaa vauhtia niin kuin kotka*. Tai isänsä autosta hän totesi seuraavaa: *isin auto on hieno, komea, uusi maasturi, jossa on lasikatto josta näkyy tähdet ja kuu ja lentokone*. Puhe on siis muuttunut enemmän ja enemmän kertovaksi ja kuvailevaksi viestinnäksi, joka sisältää paljon adjektiiveja ja taivutuksia. Vielä lähestyttäessä kolmen vuoden ikää Joonas käyttää paljon yksikön kolmatta persoonaa puhuessaan itsestään. Hän esimerkiksi toteaa, että *Joonas haluaa syliin, Joonas menee uimaan*. Alle kolmevuotiaan yleisimmin käyttämät persoonamuodot ovatkin yksikön ensimmäinen ja kolmas persoona. (Siiskonen ym. (toim.) 2003:56).

10.1.4 Sijamuotojen ilmestyminen puheeseen

Suomen kielen professori Klaus Laalo (2011) Tampereen yliopistosta on tutkinut lapsen varhaiskielioppia ja miniparadigmoja. Hänen mukaansa (2011: 120-121) lasten ensimmäisenä puheessaan käyttämät sijamuodot ovat nominatiiveja, mutta eräistä sanoista lapset käyttävät ensimmäiseksi muita sijoja.

Suomen kielen runsaasta sijavalikoimasta lapset ottavat Laalon mukaan ensimmäisenä käyttöönsä muutamia ydinmuotoja, taajaan esiintyviä ja kielenkäytön kannalta tarpeellisia kieliopillisten sijojen yksikkömuotoja sekä yleisimpiä paikallissijoja, joilla on muitakin tärkeitä funktioita kuin paikallisuuden ilmaiseminen.

Ensimmäisiä suomenkielisten lasten käyttämiä nomimuotoja ovat Laalon (2011: 121) mukaan tyypillisesti jaottomiin tarkoitteisiin viittaavien substantiivien yksikön nominatiivit ja ainesanojen yksikön partitiivit. Näiden lisäksi monilla lapsilla esiintyy jo varhain muutamia illatiivimuotoja. Laalon mukaan partitiivi ja illatiivi ovat pragmaattisesti tärkeitä lapsen varhaisissa tahdonilmauksissa (vettä, leipää, pullaa; kotiin, syliin). Muotoina ne ovat lisäksi vielä esimorfologisessa vaiheessa helpot tuottaakin, koska lapsethan käyttävät tuolloin vasta toisen puheesta valmiina kokonaisuuksina oppimiaan muotoja sellaisinaan.

Tutkimani pojan ensimmäiset nominimuodot olivat nominatiivit *mummu* ja *vauva* ja partitiivit *leipää*, *bensaa*, *kirjaa*, *vettä*. Illatiiveista ensimmäisenä hänen puheeseensa ilmestyivät *kotiin* ja *suuliin*. Pojan ensimmäiset nominit esiintyivät vain yhdessä muodossa, mikä onkin tavallista aivan kielenkäytön alussa. Hiljalleen muotojen määrä lisääntyi, ja kuten kohdan 10.1.3 nauhoitetusta puheesta voimme todeta, osasi hän 1,9-vuotiaana muun muassa sanasta *leikkuri*, jo monta muotoa: *leikkuri* (nominatiivi), *leikkurin* (genetiivi), *leikkuria* (partitiivi), *leikkurissa* (inessiivi), *leikkulilla* (adessiivi).

Kaiken kaikkiaan mahdollisuus tutkia pienen lapsen kielen kehitystä näin läheltä, näin pitkään jatkuneen yhtenäisen ajan, antoi todella hyvän esimerkin siitä, millä tavalla lapsen kielen kehitys voi edetä hänen ensimmäisinä vuosinaan. Runsaat tapaamiset, päiväkirjamerkinnot ja nauhoitteet toimivat hyvinä informaation lähteinä tutustumismatkallani kielen kehityksen laajaan maailmaan.

11 LAPSEN KIELEN KEHITYKSESTÄ VANHEMPIEN KOKE- MANA

11.1 Tutkimuksesta

Jokaisen tutkimuksen lähtökohtana pitäisi olla tiedollisen uteliaisuuden, käytännön tarpeiden tai teorian kehittämisyhtymyksen heittävä ongelma, johon tutkimuksen avulla etsitään vastausta (Eskola 1975: 9.) Aloittelevan tutkijan kannalta saattaa olla tuskastuttavaa se, että aineiston analyysimenetelmiä on runsaasti, eikä välttämättä tiedä, mikä menetelmästä sopii kulloiseenkin tutkimusongelmaan (Metsämuuronen 2004: 16.) Kuitenkaan mitään pelkästään ihmistieteille tyypillistä metodologiaa ei ole olemassa, vaan kasvatustieteellinen ja hoitotieteellinen tieto on hankittava täsmälleen samoilla menetelmillä kuin muissakin tieteissä (Metsämuuronen 2000: 8-9). Olen tutustunut kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen aiemmissa tutkimuksissani ja tämän tutkimuksen tekemistä suunnitellessani tiesin heti, että tutkimukseni tulee olemaan kvalitatiivinen. Tieteellisen tiedon luonteeseenhan kuuluu, että tiede korjaa itse itseään. Uusi tieto rakentuu vanhalle perustalle; se, mitä asiasta jo tiedetään, toimii uuden hankitun tiedon lähtömateriaalina. On erittäin harvinaista, että tutkija voisi kuvitella löytäneensä jotain niin poikkeuksellisen uutta, että kukaan ei olisi aiemmin asiaan perehtynyt. (Metsämuuronen 2000: 7). Tässäkin tutkimuksessa aikaisemmat kokemukseni lapsista ja kielestä, kielen kehityksestä ja vanhemmuudesta toimivat perustana tutkimukselle.

Lapsilla on kehityksensä eri vaiheissa yksilöllisiä eroja sanavarastonsa laadussa ja määrässä. Nämä erot johtuvat yleensä erilaisista ympäristötekijöistä, kuten aikuiskontaktien määrästä, vanhempien

käyttämästä kielestä ja perheen lapsiluvusta. Lukeminen, monipuoliset kielelliset mallit, erilaiset harrastukset sekä ympäristön virikkeet vaikuttavat myös suuresti sanavarastoon. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 33). Kyselytutkimuksessani olen pyrkinyt selvittämään, miten nämä eri ympäristötekijät vaikuttavat lapsen kielelliseen kehitykseen vanhempien näkökulmasta.

Tietojenkeruumenetelmän tulee aina olla perusteltu, ja haastattelua tulee pohtia sillä silmällä, soveltuuko se kyseessä olevan ongelman ratkaisuun ja tutkijan omaksuman tiedon intressiin. Menetelmävalintoja tehtäessä joudutaan usein ratkaisujen perusteena käyttämään sellaisia kriteerejä kuin tehokkuus, taloudellisuus, tarkkuus, luotettavuus jne. (Hirsjärvi & Hurme 1982: 13). Tässä tutkimuksessa koin parhaaksi tietojenkeruumenetelmäksi sähköisen kyselylomakkeen. Sähköinen lomake on tehokas menetelmä, jonka suurena etuna on, että kyselyyn voi vastata lähes missä tahansa, mihin aikaan tahansa ja vastaus tulee tutkijalle heti, kun lomake on täytetty. Se on nykyaikainen ja ajankohtainen tapa kerätä tietoa suuriltakin määriltä ihmisiä.

Kyselylomake on tavallisin määrällisessä tutkimusmenetelmässä käytetty aineiston keräämisen tapa. (Vilka 2005: 73). Minusta se sopii silti erittäin hyvin myös laadulliseen tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla vanhemmat ovat vastanneet kysymyksiini lastensa kielellisestä ympäristöstä ja kielen oppimisen kehityksestä. Kyselylomaketutkimuksessa vastaaja itse lukee kirjallisesti esitetyn kysymyksen ja vastaa siihen kirjallisesti.

Tavoitteeni on selvittää, miten vanhemmat kokevat oman lapsensa kielen kehittymisen edenneen ja minkä asioiden vaikuttaneen siihen. Kielen kehityksen kannaltahan on merkityksellistä, että lapselle puhutaan. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää se on jotta hänen sanavarastonsa ja puheensa kehittyy. (Nurmi-

laakso ym. (toim.) 2011: 35). Sanavaraston määrää ja laatua eri lapsilla selvitän tässä tutkimuksessa myös. Myös perheiden lukemistottumuksiin tutustutaan tässä tutkimuksessa. Tiedossa on, että jotta lapsi kiinnostuisi kielestä, on hänelle annettava malli myös lukemisesta. Näin lapsi tottuu kuuntelemaan. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 36).

11.2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimus on empiirinen ja sen empiriaosuuden muodostavat Joonas pojan puheesta koottu materiaali ja vanhempien vastaukset. Tutkimuksen informanteiksi kutsuin pienten, alle 4-vuotiaiden lasten vanhempia internetin Facebook- sivuston kautta. Lisäksi tutkimukseen on osallistunut ystäviäni ja lapseni harrastekerhon jäsenten vanhempia. Informanttien hankkiminen internetin sosiaalisen median kautta oli tehokas ja nopea tapa hankkia tietoa. Määräaikaan mennessä vastauksia tuli 82 kappaletta.

Haluan tutkimuksellani tuoda esiin vanhempien kokemuksia ja ajatuksia kielellisestä kehityksestä, ja siksi vastauksista on esillä lukuisia esimerkkejä. Näin vanhempien todelliset ajatukset pääsevät parhaiten esiin, ja lukijalle välittyvät vanhempien aidot kokemukset ja ajatukset parhaimmin. Seuraavassa luvussa on tarkemmin esiteltynä vastaajien perustietoja.

11.2 Tutkimukseen osallistuneiden perustietoja

Sukupuolella ja sillä, monesko lapsi on perheeseen syntyessään ollut, saattaa olla vaikutusta lapsen kielelliseen kehitykseen. Myös lapsen hoitomuodolla ja ihmiskontaktien määrällä ja laadulla voi

olla vaikutuksensa siihen, kuinka lapsen kieli kehittyy. Siksi perustiedoissa on mukana kysymyksiä, joissa tiedustellaan edellä mainittuja asioita. Tutkimuksessa on esitetty kysymyksiä lapsista heidän vanhempiansa vastaamana. Osassa kysymyksiä on esillä myös diagrammi havainnollistamassa vastauksia

Tutkimuksessa on mukana 46 poikaa ja 36 tyttöä. Tutkittavien määrä on riittävä tämän tutkimuksen tavoitteiden valossa. Tähän tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen ja poikien kielellisessä kehityksessä sukupuolen mukaan ei ollut havaittavissa kovinkaan suuria eroja. Samaan lopputulokseen tulee myös Pirkko Nieminen (1991:125) tutkimuksessaan äidin ja lapsen kommunikaatiosta ja lapsen kielen omaksumisesta. *Suuria eroja kielen kehityksen varhaisvaiheessa ei sukupuolten välillä ole, olipa sitten kysymys sanavarastosta, ilmaisujen lukumäärästä, ilmaisutavan kehittyneisyydestä, lapsen tavasta reagoida äidin puheeseen tai hänen käyttämistään funktioista puheessa*, toteaa Nieminen.

Toisaalta Amerikassa 1990-luvulla tehty tutkimus norjalaislasten varhaisista kommunikointivalmiuksista toteaa, että tutkimuksessa sukupuolierot lasten välillä näkyivät selvästi. Tämän tutkimuksen mukaan tyttöjen ja poikien puhevalmiudet kehittyivät eri tahtiin niin, että tytöt ovat selvästi poikia joutuisampia sanojen tuottamisessa ja kieliopin omaksumisessa. (Gegersen, Ann-Mari). Vaikka kyseessä olikin norjalaislapsilla tehty tutkimus, antaa se viitteitä siitä, millaisia eroja kielen kehityksessä voi myös suomalaisilla lapsilla olla. Yleinen käsitys tuntuisi mielestäni olevan se, että tyttöjen ja poikien kielellisessä kehityksessä on eroja, yleisimmin niin, että poikien kielellinen kehitys on heikompaa kuin tyttöjen.

Suurin osa minun tutkimukseeni osallistuneista lapsista on perheensä esikoisia, joita mukana on 49 lasta. Toisia lapsia on 24, kolmansia 6. Perheensä neljänsiä tai viidensiä lapsia on mukana 2 kappaletta. Tutkimuksessa kysyttiin myös, millä raskausviikolla lapsi on syntynyt.

Keskosuus saattaa vaikuttaa lapsen kielen kehitykseen eri tavoin muun muassa kehitystä hidastavasti. Suurin osa lapsista oli tässä tutkimuksessa kuitenkin syntynyt täysiaikaisina eli hyvin lähellä laskettua aikaa viikoilla 39-40. Varhaisin syntymä oli tapahtunut viikolla 36 ja myöhäisin viikolla 42. Varsinaisia keskusia tutkimuksessa ei siis ole mukana.

Yli puolet, eli 49 lasta vastanneista on tällä hetkellä tai on joskus ollut päivähoidossa ja alle puolet, 31 lasta, ei ole tällä hetkellä tai ei ole lainkaan ollut päivähoidossa. Suurin osa, 36 lasta, hoidossa olleista/olevista ovat päiväkotilapsia. Seuraavaksi yleisin hoitopaikka on perhepäivähoito, jossa on/on ollut 10 lasta. Loput kuusi lasta hoidetaan kotona tai jossain muussa hoitopaikassa. Tämä kuvaa hyvin sitä, että yleisestikin Suomessa kodin ulkopuolella hoidossa olevat lapset ovat yleisimmin hoidossa joko päiväkodissa tai perhepäivähoitossa.

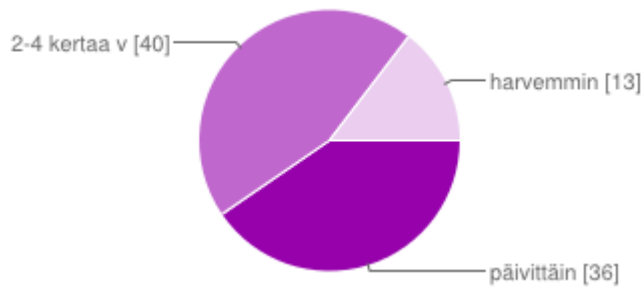
Osa päiväkotilasten vanhemmista oli tässä tutkimuksessa sitä mieltä, että päiväkodin aloittaminen oli vaikuttanut huomattavasti lapsen kielen kehitykseen muun muassa sanavarastoa laajentaen ja puhumisen innokkuutta lisäten. Päiväkodissa lapsi oli innostunut puhumaan enemmän ja aktiivisemmin kuin kotona. Eräs äiti kertoi vieraskielisen päiväkodin aloittamisen aiheuttaneen hetkellisesti kielen kehitykseen täydellisen tauon, kunnes se taas käynnistyi vauhdilla sekä vieraassa kielessä että lapsen omassa äidinkielessä.

Kysymykseen onko lapsella muita hoitopaikkoja edellä mainittujen lisäksi, vastattiin, että 52 lapsella oli muita hoitopaikkoja, 36 lapsella ei. Muiksi hoitopaikoiksi vastaajat mainitsivat muun muassa mummolan, ystävät, kummit, kerhot, sukulaiset tai ulkopuoliset hoitajat, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton hoitajat.

Usein sillä, kuinka paljon kontakteja lapsella on perheen ulkopuolisiin ihmisiin ja toisiin lapsiin, on merkitystä lapsen puheen kehitykselle. Niin myös tässä tutkimuksessa tuli ilmi.

Osa vanhemmista totesi, että lapsen kielen kehitystä ovat edistäneet lukuisat kontaktit erilaisiin ihmisiin, niin lapsiin kuin aikuisiin, joiden kanssa lapsi on ollut tekemisissä ja käynyt vuoropuhelua.

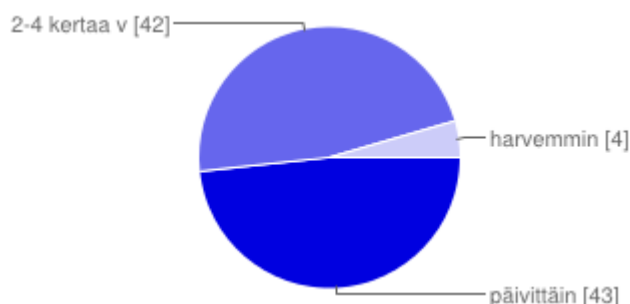
Kaavio 1. Onko lapsellanne kontakteja muihin kuin perheessä mahdollisesti oleviin lapsiin?

päivittäin	36	40 %
2-4 kertaa viikossa	40	45 %
harvemmin	13	15 %

Kaikilla lapsilla kontakteja oli jonkin verran, suurimmalla osalla (85 %) kontakteja oli päivittäin tai 2-4 kertaa viikossa, harvemmin kontakteja oli 15 % vastanneista.

Kaavio 2. Onko lapsellanne kontakteja muihin kuin perheen aikuisiin?

päivittäin	43	48 %
2-4 kertaa viikossa	42	47 %
harvemmin	4	4 %

Suurimmalla osalla lapsista (95 %) oli kontakteja perheen ulkopuolisiin aikuisiin päivittäin tai vähintään 2-4 kertaa viikossa. Vain 4 % lapsista kontakteja muihin aikuisiin oli harvemmin.

11.3 Varhainen vuorovaikutus ennen syntymää

Tutkimusten mukaan lapsi kuulee ja ymmärtää puhetta jo raskausaikana, ja sikiöaikaisella puheen kuulemisella on todettu olevan yhteyttä lapsen kielen kehittymiselle syntymän jälkeen. Tässä tutkimuksessa selvitettiin tutkimukseen osallistujien aktiivisuutta siinä, kuinka paljon ja millaisia asioista he sikiölle kertoivat. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista kysymykseen: kerro omin sanoin hieman varhaisesta vuorovaikutuksesta lapsesi kanssa.

Puhelitko vauvalle jo raskausaikana? Jos puhuit, kerro hieman kuinka paljon, millaisia asioita?

**Juttelin lapselle, lauloin ja soitin pianoa. *Kerroin esim. rakastavani ja odottavani häntä, ja myös lauloin hänelle. *Juttelin masulle päivittäin, niin kuin myös mieheni puhui. *Masulle juttelin paljon siitä, miltä äidistä tuntuu, kun vauva oli masussa tai siitä, mitä äiti parhaillaan tekee, tai että tuntee, kun vauva liikkuu, ihan jokapäiväisiä asioita siis. *En juurikaan puhunut vauvalle raskausaikana, mutta töissä olin paljon äänessä. *Lauloin laulua ja hempeitä sanoja. *Puhuin paljon, selitin asioita, silitin vatsaa ja kerroin, mitä milloinkin teen. Lauloin myös. *En puhunut paljoakaan raskausaikana. musiikkia kuuntelin paljon ja kovalla. *Aika vähän, kun oli esikoinen joka vaati huomionsa. "Puhuin lähinnä ajatuksissani". *Juttelin lähinnä tavallisista päivän touhuista ja siitä, että kannattaisi syntyä kun laskettuaika lähestyi. Lauloin myös esikoiselle iltaisin tuutulauluja, joihin vauva reagoi vatsassa ollessaan. *Liikkeisiin yleensä reagoin äänellä ja iltaisin saatoin jotain jutella.* Kyllä, iltasella kun rauhoittui sohvalle. *Siinä vaiheessa kun potkut alkoivat tuntumaan, niin kommentoin jollain tavalla potkuja, lähinnä kehuin. *Yhdessä isän kanssa mietimme ja juttelimme milainen tulokas tulee olemaan. *Vauvan isä ja minä juttelimme vatsalle raskausaikana lähinnä iltaisin ennen nukkumaanmenoa, silloin tällöin myös lauloin vatsalle. *Kyllä masuvauvalle juteltiin, sekä vanhemmat että sisarukset.*Välillä juttelin kuulumisia, enemmän laulettiin.*

Vastausten perusteella suurin osa, noin 90 %, esikoislasten vanhemmista puheli vatsassa olevalle vauvalle suoraan ja taas seuraavaa/seuraavia tulokasta odottavat äidit eivät niinkään puhuneet vatsalle vaan sikiö kuuli äidin puhetta sisaruksille. Vain noin 10 % vastanneista kertoi, ettei ollut puhellut raskausaikana vauvalle juuri lainkaan. Suurin osa kaikista vastanneista kertoi kuitenkin, että vauva kuuli puhetta jo sikiöaikana äidiltä, isältä, sisaruksilta ja muilta läsnä olevilta.

11.3.1 Vuorovaikutus syntymän jälkeen

Varmasti jokainen ihminen on jossain vaiheessa elämäänsä puhunut pienelle lapselle tai ainakin kuullut muiden puhuvan. Lapselle puhuessaan ihminen kuin vaistomattaan muuttaa puhettaan lapselle sopivammaksi. Sari Kunnari ja Tuula Savinainen-Makkonen (2012: 106-107) toteavatkin, että puhuessaan pienelle lapselle aikuiset usein tiedostamattaan mukauttavat kielenkäyttöään helposti ymmärrettäväksi. Tätä kutsutaan hoivakieleksi, jolle on olemassa omat piirteensä. Usein varsinkin pienelle lapselle puhutaan hitaammin, lähellä kasvoja ja tärkeimpiä sanoja toistaen. Hoivakieli ilmenee kaikilla kielen tasoilla: sanastossa, äänteissä, taivutuksessa, syntaksissa, semantiikassa ja pragmatiikassa. (Kunnari & Laalo 2012: 106-107). Tästä asiasta on tietoa enemmän edempänä tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen vanhemmat ovat useimmiten selittäneet lapselle arkisia puuhiaan ja sitä, mitä milloinkin ollaan oltu tekemässä. Myös esineitä, tavaroita, vaatteita, asioita kertoi moni vanhempi nimenneensä jo varhaisessa vaiheessa. Osa vastaajista kertoi puhuneensa lapselle melkein koko ajan. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että vanhemmat tavallaan sanoittavat tekemisiään lapsen kanssa touhutessaan. Tällainen ihan tavallinen jutustelu vauvan kanssa on erittäin tärkeä asia lapsen kielen kehityksen kannalta. Tässä esimerkkejä siitä, mitä ja miten vanhemmat puhuivat lapselle syntymän jälkeen:

**Imettäessä. Kuinka ihana hän ja kerroin mitä kulloinkin tehtiin.*

**Juttelimme paljon vauvalle mitä juuri sillä hetkellä teimme: "äiti vaihtaa vaippaa ja pesee pyllyn...". *Syntymästä asti olen puhunut lapselle paljon. En ole sössöttänyt, vaan puhun aina selkeää kieltä. Käytän itse monipuolista kieltä ja paljon erilaisia sanoja. Selitän mielelläni lapselle asioiden merkityksiä. Olen kuvaillut asioita, kuvaillut omia tekemisiäni, isosiskon tekemisiä, muiden ihmisten tekemisiä. Kertonut eri tavaroista, asioista. * Sanotan toimintaani*

*melkeinpä jatkuvasti ollessani vauvaikäisen kanssa samassa tilassa. *Puhelin varmaan "kokoajan" . *Vauvana lauloin paljon itkuiselle vauvalle ja loruttelin ja loruleikkejä leikitin. *Vauvalle kerroin tekemisistä "mennään keittämään kahvia" ja luin isosiskolle kirjoja joita vauva kuunteli. *Lauleskelin vähintään joka ilta muutamia lauluja. *Puhuin vauvalle melkein koko ajan, aina kun puin, syötin, vaihdoin vaippoja, pitelin sylissä, tai vaan katselin häntä. Puheen aiheeni oli se kuinka hieno hän on, mitä tehdään seuraavaksi tai mikä asia sitten olikaan ajankohtaista silloin. *Nukkuttamisessa rauhoittelua älä itke, laulua. *Puhuin, kun lapsi oli sylissä tai muuten lähellä. *Olen varsin puhelias ihminen ja kaksin vauvan kanssa kotona ollessa ei muuta juttuseuraa ollut. Juttelin kaikesta mitä tapahtuu, vaipanvaihdosta, syömisestä ym. *Puhuin paljon. Nimesin asioita joita lapseni katseli. Sanoitin hoitotilanteet, syömiset jne eli hyvin paljon. *Puhuin alusta asti koko ajan mitä tehdään ja esim. nyt laitetaan sukka jalkaan, kaupassa että mitä ostetaan yms. myös lauleskelin päivittäin laululeikkejä. *Lapsen synnyttyä olen puhunut paljon lapselle. *Alusta asti jutellut puuhatessa että mitä tehdään ja miksi jne.*

11.4 Lapselle lukemisesta

Useimmat lapset pitävät siitä, että heille luetaan, vielä silloinkin kun he jo osaavat lukea. (Alijoki 1998: 11). On kauan jo tiedetty, että lapsille lukeminen kehittää heitä monipuolisesti, koska lapset oppivat kirjoitetun kielen rakennetta ja heidän sanavarastonsa kasvaa. Lapsille lukemisen merkitystä kuvaa hyvin se, että kuullun ymmärtäminen ennustaa myöhemmin luetun ymmärtämistä. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 46).

Tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat ovat vahvasti myös sitä mieltä, että lukeminen rikastuttaa lapsen kieltä ja sanavarastoa. Monen vastaajan mielestä lapsen kielen kehitykseen on nimenomaan vaikuttanut se, että lapselle on luettu paljon ja monipuolisesti.

Lukeminen tyydyttää monipuolisesti lapsen perustarpeita. Kun lapsi eläytyy luettuun tekstiin ja keksii siitä kysymyksiä ja uutta tekemistä, syntyy hänen ajatuksissaan samalla uusia asioita. Lukeminen tyydyttää lapsen jatkuvaa tarvetta tietää ja ymmärtää maailman asioita; kirjojen kautta lapsi pääsee tutustumaan kaikkialle maailman ääriin. Kokemusten kautta lapsi saa rakennusaineita omille oivalluksilleen. Myös lapsen keskittymis- ja havaintokykyä voidaan kehittää lukemisen avulla. (Koppinen ym.1989: 103). Keskittymiskyvyn kehittymisen mainitsi muutama vastaaja myös minun tutkimuksessani. Vanhemmat kokivat lapsen kanssa yhdessä vietettyjen lukuhetkien lisänsen rauhoittumista ja kykyä keskittyä kuuntelemaan. Vanhemmat käyttivät lukuhetkiä muun muassa silloin, kun liian riehakkaita lapsia piti rauhoittaa.

Kirjojen lukeminen on kuulunut suomalaisten lapsiperheiden yhdessäoloon yleensä jo lapsen ollessa hyvin pieni. Kun aikuinen ja lapsi lukevat ja katselevat kirjoja yhdessä, kiinnittyy heidän huomionsa samaan asiaan kirjassa. Tämä on lapsen kehityksen kannalta merkityksellistä. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 66). Tässä tutkimuksessa lapsille luettiin jo varhain heidän ollessa pieniä

Kirjoja lukemalla lapsen itsensä ilmaiseminen kehittyy, ja lapselle syntyy halu ja tarve kysyä ja kertoa tunteistaan, havainnoistaan ja päätelmistään. Lukemistilanteesta kannattaa tehdä rauhallinen ja kiireetön. Silloin on paras mahdollisuus kuunnella lapsen kommentteja ja keskustella niistä. (Koppinen ym. 1989: 104).

Piltpiiriin internetsivuilla on vinkkilista siitä, miten arjen toiminoilla voi tukea lapsen kielellistä kehitystä. Asiantuntijana on toiminut puheterapeutti Irma-Liisa Rämö.

Listassa mainitaan lukemisesta seuraavaa: *Tee yhteisestä lukuhetkestä yhtä säännöllinen rituaali kuin hampaiden pesusta. Jo 15 minuuttia päivässä riittää. Lukeminen antaa turvallisuuden tunteen, tukee kielen kehitystä, kehittää mielikuvitusta, lisää sanavarastoa ja opettaa lasta kuuntelemaan.* (Kallama).

Terveydenhoitaja Laura Räisänen on huolissaan lapselle lukemisesta tänä päivänä. Hänen kokemuksensa mukaan lapsille lukeminen on vähentynyt huomattavasti. Tilalle ovat tulleet tietotekniset laitteet peleineen ja erilaisine kuvineen ja teksteineen. Jo alle viisivuotiaat lapset osaavat hänen mukaansa käyttää laitteita taitavasti ja vanhemmat ovat ylpeitä näistä lastensa taidoista. Myös tutkimustulokset puoltavat tätä asiaa: lapselle lukeminen on vähentynyt Suomessa. Talouselämä lehden internetsivuilla julkaistiin kesällä 2013 artikkeli, jossa kerrottiin Lontoon King's Collegessa tehdystä tuoreesta tutkimuksesta. Tutkimuksen mukaan tietokoneita runsaasti käyttävien lasten sanavarasto saattaa kehittyä muita lapsia heikomaksi. Tutkimusta johtaneen psykiatri Marco Catanin mukaan sanavarasto karttuu ennen kaikkea kuuloaistin kautta. Näköaistin avulla sanojen oppiminen on paljon hitaampaa ja siksi asioiden oppiminen kuuloaistin avulla olisikin tärkeää. Teknisten laitteiden käyttäminen kuitenkin vähentää asioiden oppimista kuuloaistin avulla, todetaan tutkimuksessa. (Talouselämä 2013).

Tässä tutkimuksessa kuitenkin 98 % vastanneista ilmoitti lukevansa lapselle kirjoja, vain 2 % ilmoitti, ettei kirjoja lueta. Päivittäin lapselleen ilmoitti lukevansa 73 % vastanneista, 2-4 kertaa viikossa ilmoitti lukevansa 19 % ja harvemmin 8 %. Tutkimuksessa suurin osa vastanneista kertoi aloittaneensa lukemisen lapselleen alle 1-vuotiaana. Monet vastanneista kertoivat lukemisen alkaneen jo heti vauvana ja usein lapsi oli päässyt tutustumaan kirjojen maailmaan varhaisesta vaiheesta lähtien äidin lukiessa vanhemmalle lapselle.

11.4.1 Mitä ja miten lukea?

Aikuisilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan lukemishetkiinsä, lukemistapoihinsa ja siihen, mitä lukevat. Siksi heidän voi olla vaikea huomata, että pieni lapsi on lukijana aikuisen armoilla. Luettavan laatu, määrä, laatu ja lukemishetki määräytyvät harvoin lapsen omien tarpeiden mukaan. Joskus olisi hyvä keskeyttää tärkeät arkipuuhetket ja heittäytyä lukemaan lapselle juuri silloin, kun se lapsen mielestä on tarpeellista, silloin, kun lapsi on valmis ja vastaanottavainen. (Koppinen ym. 1989: 108). Lapselle lukemiseen käytetty aika onkin investointi, joka kantaa pitkälle tulevaisuuteen. On nimittäin hyvin yleistä, että niistä lapsista, joille on luettu paljon, tulee myös innokkaita lukijoita. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 48). Myös tutkimuksessani tämä tuli esiin; vanhemmat kertoivat isompien lastensa olevan edelleen innokkaita kirjojen parissa viihtyjiä, koska heidän elämäänsä kirjat ja lukeminen ovat kuuluneet vahvasti aina.

Tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista monet kertoivat, että kirjojen avulla oli helppoa keskustella lasten kanssa kaikenlaisista asioista. Yhteistä keskustelua käymällä tarina elävöityy, ja samalla vanhempi pystyy seuraamaan, kuinka hyvin lapsi ymmärtää tarinan kulkua. Elämyksellisyys onkin pienten lasten lukukokemuksissa ensiarvoisen tärkeätä, siksi lapselle luettaessa olisi hyvä käydä koko lukemisen ajan keskustelua luettavasta tekstistä. Keskustelua ei kannata jättää vain lukemisen loppuun, jolloin kysellään kertomuksen henkilöistä ja tapahtumista. Jos ja kun näin tehdään, elämyksellinen kokemus kääntyy liikaa tietopainotteiseksi kokemukseksi vaikka myös elämysten tulisi olla läsnä. (Nurmilaakso ym. (toim.) 2011: 46).

Tutkimuksessani tiedustelin vanhemmilta myös millaisia tekstejä he yleensä lukevat lapsilleen.

Useimmat vastasivat, että ensin kuvakirjoja, sitten lapsen kasvaessa enemmän ja enemmän tekstiä sisältäviä satukirjoja. Myös sarjakuvia ja lorukirjoja luetaan paljon. Tässä esimerkkejä vastauksista:

**Vauvana luettiin kuvakirjoja ja kirjoja joista oli helppo oppia, tyyliin näytä missä pallo jne. Noin 2-vuotiaana siirryttiin satukirjoihin ja nykyään luetaan niin kirjoja kuin sarjakuviakin. * Kuvakirjat, yksinkertaiset satukirjat (minttu, Aino yms. sarjat), heinähattu ja vilttitossu. * Myös pidempiä satuja joita lapsi jaksaa kuunnella jonkun aikaa kerrallaan. * "Kilttejä" asioita, vältän turhan raskaita satuja.*

Tutkimuksessani pyysin vanhempia myös kuvailemaan ajankohtia ja tilanteita, joissa lapselle yleisimmin luetaan. Yleisintä lukeminen oli iltaisin iltasatujen muodossa. Moni vanhempi ilmoitti myös lukevansa lapselle silloin, kun meno leikeissä yltyy ja tilanteen rauhoittamiseksi luetaan hetki yhdessä. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista:

** Joka ilta iltasatu, mutta joskus myös päivällä jos tarvitsee rauhoittua liian rajujen leikkien jälkeen. * Nykyään useimmiten päiväunisatu ja iltasatu, jos on käyty kirjastossa, haluaa yleensä heti lukea haettuja kirjoja. * Aina luetaan, jos lapsi pyytää. Ehdotetaan lukemista, mutta yleensä mieluummin leikkii. * Luemme paljon iltaisin päiväkotipäivän jälkeen. Se on hyvä tapa rauhoittaa iltaa ja samalla antaa lapsen tankata läheisyyttä, kun hän istuu sylissä. Luen välillä hänelle myös Helsingin Sanomia jos hän kyselee esimerkiksi jostain kuvasta.*

Vanhemmat kokivat vahvasti, että lapselle lukeminen on vaikuttanut heidän kielensä kehitykseen huomattavasti. Monen vastaajan mielestä lukeminen ja tarinoiden kertominen ovat rikastuttaneet lapsen kieltä ja yhdessä kirjojen tutkiminen on houkuttanut lapsia puhumaan.

11.5 Puheen kehityksen alku

Useimmat tutkijat ovat sitä mieltä, että jonkinlainen synnynnäinen ohjelmointi on ainoa mahdollinen selitys kielen oppimisen ällistytävälle nopeudelle, vaikka täyttä yksimielisyyttä ei asiasta vallitse. (Morris 2008: 110). Lapsuuden kolmen ensimmäisen vuoden merkittävimpiin asioihin kuuluukin kielen kehittymistä lukuisine vaiheineen; vastasyntyneen ainoa ääntely on huolestunut itku, mutta kolmivuotias puhuu jo hyvin monipuolisesti (Woolfson 2003: 10).

Seuraavaksi esitellään tutkimukseen osallistuneiden lasten puheen kehityksen alkuvaiheita jokeltelusta ensisanoihin ja lauseisiin.

11.5.1 Jokeltelu

Jokeltelu on leikillistä puhetta, jolla ei ole vielä sisällöllistä merkitystä. (Nieminen 1991: 14). Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapset alkoivat jokellella keskimäärin 3 kuukauden iässä, kuitenkin haarukka oli jopa 2-8 kuukauden välillä. Toki tässä, kuten muidenkin kysymysten kohdalla, täytyy muistaa, että tuollaista asiaa on vaikea muistaa jos siitä ei ole mitään muistiinpanoja. Myös se, millainen vauvan ääntely lasketaan jokellukseksi, vaikuttaa arvioon jokeltelun alkamisiästä. Kuitenkin vastauksista voidaan päätellä, että vaihtelu voi olla suurtakin eri lasten välillä, vaikka keskimäärin jokeltelu onkin alkanut samoihin aikoihin.

Jokeltelusta on tietoa hieman jo edempänä kappaleessa 4. Jokeltelu alkoi tutkimukseen osallistuneiden vanhempien mukaan heidän lapsillaan normaalia aiemmin (keskimäärin 3kk:n iässä), koska yleensä jokeltelu aloitetaan noin 5-7 kuukauden iässä. Tällöin lapsi alkaa toistella tavusarjoja joissa vokaali-konsonanttiyhdistelmät vaihtelevat säännömukaisesti, esimerkiksi *bäbäbä*, *dadada tai mama*.

Jokeltelu muistuttaa sanoja enemmän kuin aiemmat *aa-* ja *ää-* ääntelyt, ja siinä on kuultavissa oman äidinkielen sävyjä ja äänneitä. (Laakso 2014: 32). Useimmat psykologit ovat sitä mieltä, että myöhemmin ilmaantuvat sanat perustuvat näihin jokeltelupuheen osiin. (Woolfson 2003: 34). Jokeltelun oppiminen on vauvan puheen kehityksessä erittäin merkittävä virstanpylväs. Vauvan jokeltamisen ollessa monipuolista alle vuoden ikäisenä, hän todennäköisesti oppii myös puhumaan ajallaan. (Laakso 2014: 32).

11.5.2 Sanaston kehittyminen

Tutkin myös millaisia lasten sanaston sanat kehityksen alkuvaiheessa ovat. Kuten jo edellä on todettu, ensimmäiset merkitykselliset sanat ilmaantuvat lapsen puheeseen keskimäärin yhden vuoden iässä. Suomalaisten 1,5–2-vuotiaiden lasten sanastosta tehdyt tutkimukset osoittavat, että kaksivuotiaiden tuottamien sanojen määrässä esiintyy suurta vaihtelua. Lapsen ensimmäiset sanat ovat melkein aina yksi- tai kaksitavuisia. Tätä pidempiin sanoihin lapsen kyvyt eivät vielä tässä vaiheessa yllä. (Morris 2008: 119). Tyypillinen 2-vuotias tuottaa keskimäärin 250–300 eri sanaa, käyttää monisanaisia ilmauksia ja hänen puheestaan noin 50 % on vieraalle ymmärrettävää. (Kunnari & Savinainen-Makkonen & Paavola 2006: 72).

Yleensä ensimmäiset sanat ovat substantiiveja, tavallisesti henkilöiden, eläinten, lelujen, vaatteiden, ruokien ja ruokailuvälineiden nimiä. Seuraavaksi yleisin on verbien luokka. (Koppinen ym.1989: 43-45). Tässä tutkimuksessa lähestulkoon kaikki ensisanat ovat myös olleet substantiiveja, ja nimenomaan edellä mainittuja asioita ja niiden nimiä.

Ensimmäisten sanojen ilmaantuminen lapsen puheeseen on ollut selkeästi tärkeä vaihe vanhemmille, koska niin moni vastaajista muisti ensimmäisiä sanoja hyvin. Seuraavassa on esimerkkejä tutkimukseen osallistuneiden lasten ensimmäisistä sanoista:

tutti, pallo, nalle, vaippa, nenä, taulu, napa, ässä(=isä), äittä=äiti, ankka, ei o totta, ota, yyä, heppa, ello (kello) Pupu, maito, daddy, pää (puu), kello, kiitos, kissa, en halua, anna maitoa, tyttö, appu=lamppu, täällä, kyllä, hauva, valo, maitoa, ääääti, äitä, nukke, vauva, mikki, ,tyttyy(syttyy), eppa, aukku (haukku,) anna hei, nenä, napa, ihi=isi,katti=kassi, teetu (Kerttu), Antto (oma nimi). Lisäksi lapsilla oli omia keksimiään sanoja, joilla oli merkitys, kuten *lumi oli "papapa" ja pimeä "pipipi" memm oli rintamaito.*

Äiti eri muodoissaan oli Pirkko Niemisen (1991: 81) väitöskirjatutkimuksessa lasten tavallisin ensimmäinen sana. Niin näytti olevan myös tässä tutkimuksessa; äidistä käytettiin muun muassa nimityksiä *ätä, äittä, ääthi, äitä, äääti*. Niemisen tutkimuksessa kotiympäristössä olevista esineistä nimettiin ensimmäisenä lamppu, kello ja puhelin. Kaikki nuo ovat esineitä, jotka on helppo havaita, koska ne kiinnittävät helposti lapsen huomion. Myös tässä tutkimuksessa ensimmäisten opittujen sanojen joukossa oli lamppu ja kello eri muodoissaan, esimerkiksi kello muodossa *ello* ja lamppu muodossa *appu, amppu*. Muita yleisesti ensisanojen joukossa esiintyviä sanoja oli tutkimuksessani *isi, auto, kakka, kukka, mummu, pappa ja mamma*. Tekemistä ilmaiseva ensisana tutkimuksessani oli selvästi *anna*, joka esiintyi myös Niemisen (1991) tutkimuksessa ensimmäisten verbien joukossa.

Lapset korvaavat herkästi ääntämisen kannalta vaikeat konsonantit helpommin ääntyvillä, esimerkiksi *koira>koila, bussi>putti*. He saattavat myös jättää ne kokonaan pois, kuten *sukka>ukka, heppa>eppa*. (Alijoki 1998: 53). Useamman eri konsonantin tuottaminen samassa sanassa on puheen kehityksen alussa haasteellista.

Kun äänne tai tavu katoaa lapsen tuotoksesta, puhutaan **omissiosta**, joka liittyy yksikonsonanttisuuden rajoituksiin. Suomea omaksuvien lasten varhaiskehityksessä tyypillinen piirre näyttäisi olevan /h/:n, likvidoiden (/l, r/) sekä puolivokaalien (/v, j/) puuttuminen sanan alusta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 123). Tässä tutkimuksessa omissiota esiintyi muun muassa sanoissa *yvä*(hyvä), *ello*(kello), *eppa*(heppa), *aukku*(haukku). Eli tyypillisimmin tässä tutkimusaineistossa sanasta puuttui sanan alkuinen h.

Joskus lapset korvaavat sanojen äännteitä toisilla äännteillä, kuten minun tutkimuksessani sanoissa *ihi* 'isi', *katti* 'kassi' tai *talava* 'tarava'. Äännteen korvautumista toisella äännteellä nimitetään **substitutioksi**. Yleensä substituution syynä on se, ettei lapsi osaa tuottaa tavoittelemaansa äännettä. Tavallisimpia korvautuvia äännteitä suomessa ovat motorisesti haasteelliset /s/ ja /r/. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 126). Niin myös tässä tutkimuksessa lapset tekivät.

Tässä tutkimuksessa, kuten aiheesta aiemminkin tehtyjen tutkimusten mukaan, (esim. Nieminen 1991) lasten ensimmäiset sanat liittyvät heidän lähielämänpiirinsä, kotiin ja siellä oleviin ihmisiin, eläimiin ja esineisiin. Adjektiivit ilmestyvät puheeseen vasta myöhemmin. Vaikka tässä tutkimuksessa muutaman lapsen ensimmäisiin sanoihin kuuluikin paikkaa ilmaiseva pronomini *täällä*, pronominit ja adverbit ilmaantuvat lasten puheeseen yleensä vasta myöhemmässä vaiheessa

11.5.3 Ensisanojen jälkeen

Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten vanhempien mielestä lapsen puheen kehitys oli edennyt ensisanojen jälkeen. Selkeätä vaihtelua kehityksessä on havaittavissa. Ensin kuvataan vastauksia,

joissa kehitys on lähtenyt vauhdilla eteenpäin ja sen jälkeen kehitystä, joka on ollut hitaampaa.

Tässä esimerkkivastauksia kysymykseen *Miten lapsen puheen kehitys sinusta eteni? Kuvaile niin hyvin kuin osaat.*

- *Kirjatietojen mukaan.*
- *Hyvin ja nopeasti. Tytöllä on varsin laaja sanavarasto.*
- *Kehittyi melko nopeasti. 1vuotiaana sanoja (juustoo,leipää,kiitos), 3tavuisia 1,5v(pipari,traktori) ja 2 sanan lauseita 1,5v, 1v 8kk 4 sanainen lause. S kirjain 1v2kk, R kirjain 2,5v.*
- *Puheen kehitys hienoa, paljon ääntelyitä ja ääniteitä ikätovereihin verrattuna vaikei monta sanaa vielä olekaan.*
- *1,5v. eteenpäin pojan kanssa pystyi käymään yksinkertaisia keskusteluja. Hän halusi aina saada nimen osoittamilleen asioille. Niin kauan hän jankutti "kato! kato!" että kerroin mikä se on.*
- *Jo 1,5-vuotiaana puhui paljon, selkeitä lauseita, laaja sanavarasto.*
- *Poikkeuksellisen taitava puhuja jo pienestä asti. Tätä on ihmetelty päiväkodissakin. Nyt 3,5-vuotiaana erittäin taitava keskustelija, jolla on laaja sanavarasto ja puhuu monipuolista ja rikasta kieltä.*
- *Puolitoistavuotiaana tuli ihan muutama sana. Sitten noin kuukausi ennen kaksivuotispäiväänsä alkoi räjähdysmäinen puheen kehitys.*
- *Sanoja tuli koko ajan lisää ja pari kuukautta kaksivuotispäivän jälkeen puhui jo monen sanan lauseita käyttäen verbejä ja adjektiiveja, taivuttikin sanoja jo paljon, ei toki aina oikein.*

Kuten aiemmin on todettu, kielen ja sanojen oppimisessa voi lapsilla olla varsinkin varhaisessa vaiheessa hurjia eroja. Edellä oli lueteltuna esimerkkivastauksia siitä, miten vanhemmat kuvailivat lastensa puheen kehittymistä silloin, kun eteneminen oli ollut nopeaa. Seuraavassa kokemuksia siitä, kun oppiminen ei etenekään nopeassa tahdissa tai että alussa ainakin on ollut hidasta.

- *Ei kauhean nopeasti, hiljalleen alkoi tulla lisää sanoja mutta tuntui kuitenkin ymmärtävän muiden sanomien sanojen merkityksen. Varsinaisia lauseita lapsi tuotti 2 v 8 kk.*
- *Hieman jälkijunassa, kunnon lauseita alkoi tulla vasta hieman ennen 2,5 vuoden ikää.*
- *Lapsi käytti pitkään vain muutamia sanoja, oli arka puhumaan, alkoi yhtäkkiä 2,5-vuotiaana puhua kokonaisia lauseita ja höpötystä on siitä saakka riittänyt.*
- *Puheen kehittyminen oli aluksi hidasta. Poikani keksi paljon omia sanoja, joita hän käytti ensin ja sitten lisäsi niihin "oikeat" termit. Vielä 2 vuotiaana puhe muodostui vielä lähinnä omista sanoista ja (noin 10 oikeaa sanaa) neuvolassakin oltiin vähän huolissaan.*
- *Hitaasti. aika myöhään rupesi tulemaan sanoja ja uusia sanoja ei tullut alun jälkeen paljoa pitkään aikaan.*
- *Aluksi tuli paljon yksittäisiä sanoja. Sittemmin kehitys hidastui, poika ei halunnut enää sanoa sanoja ennen kuin oli varma, että osasi sanan oikein.*
- *Vasta 1,5v alkoi puhumaan joitain sanoja ja nyt on kehittänyt oman kielen eli omia sanoja ja sanoja joilla on monia merkityksiä.*

Marja- Leena Laakso toteaa Vauva- lehdessä (2/2014: 32-33), että ensimmäiset sanansa lapsi lausuu yleensä noin vuoden iässä. Yksilöllinen vaihtelu on suurta. Nopeimmin kehittyneet lapset tuottavat ensisanansa jo 8-10 kuukauden iässä ja hitaammat lähellä 1,5 vuoden ikää. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2012: 85). *Toiset ovat varovaisempia. Lapsi voi rakentaa kielioppia pitkään päänsä sisällä ja sanoa suoraan kokonaisia lauseita.*, toteaa Laakso. Näin oli myös tässä tutkimuksessa. Keskimäärin ensimmäinen sana oli tuotettu vuoden iässä, mutta varhaisimmat ensisanat ilmaantuivat puheeseen 8 kuukauden iässä ja myöhäisimmät 1 vuoden ja 10 kuukauden iässä. Eli hajonta oli tässäkin tutkimuksessa suurta.

Yhteisiä piirteitä puheen kehityksen etenemisessä oli kuitenkin paljon. Suurimmalla osalla vastaajien lapsista puhe alkoi kehittyä ensin pikkuhiljaa, sitten nopeamassa tahdissa. Myös niin sanottuja omia sanoja oli monella lapsella. Marja-Leena Laakso (2/2014: 33) toteaa, että *jos lapsi kehittelee omia sanoja, älä ole huolissasi. Luo- vuus ja omien päätelmien tekeminen ovat hyviä asioita. Omat sanat jäävät pois vähitellen, kun muut ihmiset eivät tue niitä*. Moni vastaajista totesi myös, että päiväkotiin siirtymisellä on ollut puheen kehitystä nopeuttava vaikutus.

Tutkimuksessa haluttiin selvittää tältä tutkimusjoukolta myös sanojen määrällistä kehitystä ja sitä, missä vaiheessa lapsen aktiivinen sanavarasto vanhempien mielestä saavutti 50 sanaa. Tähän oli monen selvästi vaikea vastata, koska moni oli jättänyt vastaamatta tai vastaus oli hyvin epämääräinen. Kuitenkin vastanneiden joukosta oli pääteltävissä, että keskimäärin tuo rajapyykki oli ylitetty noin 17 kuukauden iässä.

Varhaisimmat puhujat olivat saavuttaneet 50 sanan vaiheen noin 1v2kk iässä, vanhimmat 2v 6kk iässä. Myös Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2012: 85) toteavat tuon ikävaiheen (17-18kk) olevan keskimäärin se, jolloin 50 sanaa on saavutettu.

11.5.4 Sanoista lauseisiin

Pieniä lauseita alkaa ilmestyä lapsen puheeseen yleensä 2-3-vuotiaana. Ne liittyvät senhetkiseen kokemukseen tai elämykseen: ”anna pallo”, ”auto menee”, ”nalle nukkuu”. (Alijoki 1998: 53). Sanojen yhdistäminen lauseiksi on vaativampaa kuin yksinsanaisten, usein tilannesidonnaisten ilmaisujen käyttäminen.

Lauseiden tekeminen vaatii lapsilta erottelu- ja yhdistelytaitojen ohella myös enemmän suunnitelmallisuutta. Lapsen täytyy osata erottaa ilmaisussa tarvittavat sanat ja tietää sanojen yhdistelyssä käytössä olevat säännöt. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 53).

Tämän tutkimuksen lapset alkoivat yhdistellä sanoja toisiinsa varhaisimmin 1v2kk ikäisenä ja myöhäisimmät lapset yhdistelivät sanoja 2v8kk. Keskimäärin kuitenkin sanojen yhdistäminen sujui jo alle kaksivuotiailta. Tässä tutkimuksessa lasten ensimmäiset sanayhdistelmät olivat hyvin moninaisia:

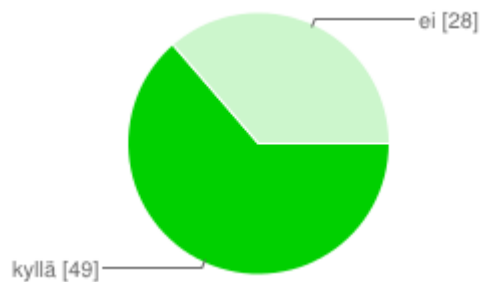
Äiti moi. Iso pamma (pallo). Isin auto. Eero syö. Anna äiti. Aurinko paistaa. Koira haukkuu. Ei tuu. En halua. Anna pusuu. Äiti nosta. Äiti häivy. Isi tulee. Anna minulle. Isi ajaa. Äiti anna maito. Minä haluan. Minä en halua. Avaa taija! (avaa tarra). Kakka tuli. Anna tutu (tutti). Isi paista. Anna leipää. Vauva ikkee. Anna kiiija (kirja). Mennään Eevalle. Mennään Iidaa kattoon. Onko Manu kotona? Papan puni auto. Tonin juna. Kuka tuo juna tulee? Come daddy, let's go. Popo ajaa=mopo ajaa. Tetä ajaa=setä ajaa. Täiti auttaa=äiti auttaa. Auto ajaa. Paina kaasua. Tämä kirja. Mun mamma vauva ää (itkee). Mamma åp (syliin). Anna tsstss (anna juna). Kakka poppa (takka poppaa eli polttaa). Anna se! Iso auto. En halua. Anna maitoa. Missä tutti? Haluan mennä Paulaa haliimaan. Ei tätä. Ässän koda brumma (=iskän skoda auto). Iso auto äiti rikko. Mummo tule. Anna kurkku. Lauloi Ooo-ooo-oo-tonnttai ollie! Kissa on täällä. Mennään kauppaan. Täytyy ostaa. Mennään nukkuun. Muutama vanhempi vastasi, että lapsi tekee omalla höpötyksellään lauseita, mutta niistä ei oikein ymmärrä, mistä niissä on kyse.

Kuten edellä mainituista esimerkeistäkin voi todeta, lapsen ensimmäiset lauseet ovat sähkösanomatyyllisiä. Yleensä ensimmäisissä lauseissaan lapsi ei käytä aikuiskielelle ominaisia piirteitä, kuten sijapäätteitä, konjunktioita ja prepositioita. Moni muukin aikuisen puheelle tyypillinen kieliopillinen osa puuttuu lapsen varhaisista

lauseista. Lapsi käyttää ensimmäisissä kahden sanan yhdistelmisiin kahta elementtiä, joista toinen sana on niin sanottu yhdistelmän ydin, ja toinen sana jokin muu lapsen sen hetkiseen sanavarastoon kuuluvasta sana. Näitä kahta yhdistelemällä lapsi onnistuu välittämään haluamansa merkityssisällön muille. Tämä rakenne muodostaa perustan erilaisten lausemuotojen myöhemmälle kehitykselle. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 52). Myös tässä tutkimuksessa lasten lauseet koostuivat yleisimmin juuri näistä elementeistä.

11.6 Puheen kehityksestä yleensä

Kaavio 3. Onko lapsen puheen kehitys poikennut mielestäsi muiden tuntemiesi lasten puheenkehityksestä?

Suuri osa vastanneista ilmoitti, että oman lapsen puheen kehitys on ollut jollain tavalla erilainen kuin muilla lähipiirin lapsilla. Kuten jo edellä on todettu, kehitys voi vaihdella normaalinkin kehityksen rajoissa hyvin paljon lasten kesken, joten tällä kysymyksellä oli odotettavissa vastaus, jonka mukaan eroja ja poikkeamia on huomattu usein. Suurin osa tähän tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki, että oman lapsen puheen kehitys on ollut nopeampaa ja edistykellisempää kuin muiden lähipiirin lasten. Tämä on hyvin mielenkiintoinen seikka ja herättää tutkijan mielessä kysymyksen siitä, onko todella näin vai koemme me vanhemmat vain oman lapsemme taitavammaksi kuin hän ehkä todellisuudessa onkaan?

Ehkä osaksi on näin, mutta syitä voi olla muitakin. Ehkä kyselyyn lapsen kielen kehityksestä vastaavat innokkaimmin he, joiden lasten kieli on kehittynyt normaalia kehitystä vauhdikkaammin ja toisaalta ne, joiden lasten kielen kehityksessä on ollut viivästyä.

Molemmissa tapauksissa tarve kertoa on ehkä suurempi kuin vanhemmilla, joiden lasten kieli on kehittynyt normaalisti. Ja toki tähän ryhmään kuuluu paljon niitäkin lapsia, joiden puheen kehitys todella on nopeampaa, kuin keskimäärin yleensä. Usein tällaisissa tapauksissa lapsen lähipiiristä on tullut myös palautetta lapsen kielen kehityksen taidoista, kuten seuraavassa olevista esimerkeistä voimme nähdä. Tämän kaltaisessa tutkimuksessa noihin väittämiin on vaikea saada oikeata vastausta, mutta ne on hyvä ottaa huomioon vastauksia analysoidessaan. Analysoidessani vastauksia saatoin todeta, että huomattavan monen tutkimukseen osallistuneen lapsen kielen voi todella sanoa kehittyneen keskimääräistä nopeammin.

Seuraavassa esimerkkejä vastauksista, joissa kielen kehityksen on koettu olevan nopeampaa kuin muilla:

- *Hän alkoi puhumaan tavallista aiemmin ja hyvin ymmärrettävästi melkein heti.*
- *Poikamme puhuu selkeästi enemmän, kuin muutamat vuottakin vanhemmat lapset.*
- *Enemmän tulee sanoja kuin muilla.*
- *Kehitys on ollut nopeaa ja toisinaan aivan uskomatontakin.*
- *Lapsi on ollut koko ajan vähän edellä puheenkehityksessä.*
- *Oppinut hiukan aiemmin muodostamaan selkeämpiä lauseita, puhuu paremmin ja ymmärrettävämmin kuin ikäisensä kaverit.*
- *Innokas poika on ollut koko ajan huomattavasti ikätovereitaan edellä.*
- *Nyt kolme vuotiaana hänellä on todella vahva itseilmaisuus, mitä ikätoverit vasta harjoittelevat. Tämän päivän esimerkki: " äiti, et voi syyllistää minua siitä (lasin rikkomisesta), koska se oli vahinko ja*

minulla on jo valmiiksi kurja mieli" mielestäni lauseet tulivat aivan hujauksessa verrattuna muutamaan tuttuun lapseen.

- *Käytti alusta asti kokonaisia sanoja lähes poikkeuksetta eikä esimerkiksi alkuavuja niin kuin olen monen lapsen kuullut tekevän.*
- *Päiväkodista olemme saaneet hoitajilta kommentteja, etteivät ole 20v uransa aikana nähneet yhtä varhaisessa vaiheessa puhumaan oppinutta lasta.*
- *Paljon laajempi ja monipuolisempi kielen käyttö ja sanavarasto kuin monien läheisten saman ikäisten lasten.*
- *Todella paljon nopeampaa ja tarkempaa.*
- *Puhe on huomattavasti monipuolisempaa, lauseet jo 2-vuotiaana monimutkaisia.*

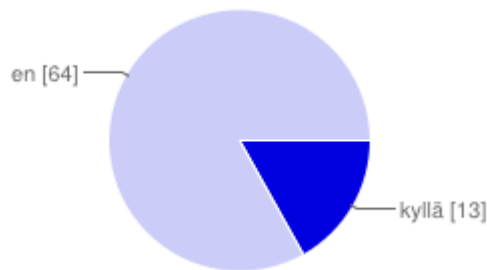
Seuraavat esimerkit taas kuvaavat vanhempien kokemuksia sitä, että oman lapsen puheen ja kielen kehitys on ollut hitaampaa kuin muiden:

- *Vähemmän sanoja, hitaampaa.*
- *Puheen tuotto alkoi keskimääräistä myöhemmin.*
- *Hitaampaa, paljon "omia sanoja" myöhemmin kuin monen ystävän lapsi.*
- *Hitaammin kehittyi kuin useimmat ikäisensä.*
- *Hän ei vielääkään puhu kunnolla, hänellä on laaja sanavarasto siinä, mitä hän ymmärtää, mutta ei pysty tuottamaan läheskään niin paljoa eri sanoja. Hän lausuu sanoja omalla tavallaan tai on keksinyt omia sanoja eri asioille, jotka muiden pitää vaan osata ymmärtää käyttää.*

Kielen kehitystä voi hidastaa tai haitata jokin fyysinen vaiva, kuten seuraavassa esimerkissä: *Lapsellani on piilosuulakihalkio, joten puhe on vokaalivoittoista muutamia konsonantteja lukuun ottamatta.* Huuli- ja suulakihalkiot ovat suurin kasvojen alueen epämuodosturyhmistä. Halkio vaikuttaa puheeseen aiheuttamalla pulmia äänteiden tuottamisessa, äänen laadussa ja soinnissa. (Paaso & Savinainen-Makkonen (toim.) 2012: 259-260).

Tämän kysymyksen kohdalla vanhemmat pohtivat jonkin verran oman lapsensa tai muiden lasten puhumattomuutta tai puhumisen hyviä taitoja. Vertailua muiden taitoihin tapahtui selkeästi eniten silloin, jos oman lapsen kehitys poikkesi suuntaan tai toiseen selkeästi muiden, lapsen lähiympäristössä olevien lasten puheesta. Jos lapsen kehitys tuntui muihin lapsiin verrattuna vanhemmasta viivästyneeltä, aiheutti tämä herkästi vanhemmissa huolta. Mitä suuremmilta erot muihin lapsiin vaikuttivat, sitä huolestuneempia vanhemmat herkästi olivat.

Kaavio 4. Oletko tällä hetkellä tai oletko aiemmin ollut huolissasi lapsesi puheenkehityksestä?

<i>kyllä</i>	<i>13</i>	<i>17 %</i>
<i>en</i>	<i>64</i>	<i>83 %</i>

Suurin osa vastanneista kertoi, ettei huolia ole nyt tai aiemminkaan ollut. Osa vastasi kuitenkin erilaisia huolia olleen. Osa vanhempien huolista liittyy johonkin fyysiseen vaivaan, kuten kielijänteen kiireyden tai suulakihalkion aiheuttamiin ongelmiin kielen käytössä. Fyysiset vaivat vaikuttaisivat olevan tässä selkeämpiä kuin muut ongelmat kielen kehityksessä, koska niille on olemassa selkeä syy. Ongelmien syitä vanhemmat tuntuvat pohtivan jonkin verran, ja ongelmista ollaan siksi huolissaan, koska ei tiedetä mistä ongelma johtuu ja miten sitä voitaisiin parantaa. Seuraavassa on listattuna vanhempien huolen aiheita. Suluissa on lapsen ikä.

** Olen huolissani, koska hän ei osaa vielä puhua kunnolla, vaan käyttää omia keksimiään sanoja, ei puhu kuin yksittäisiä/ kaksittaisia lauseita, kun toiset osaavat kertoa pitkiä tarinoita(2v7kk).*

** Lapsi alkoi kunnolla vasta 2v puhumaan.*

** Puhuminen ei tuntunut juuri kiinnostavan ennen 1,5vuoden ikää. saattoi johtua reippaasta isoveljestä joka taitavasti tulkitsi pikkusiskon tahdon ilman sanojakin, toimi puhetorvena.*

** Jäljessä ikätovereitaan, eikä kehity selkeästi (23kk).*

** Vokaalivoittoisuus. Käymme 1-3 kertaa kuukaudessa puheterapiassa ja lisäksi teemme kotona puheläksyjä tai suujumppaa. Lisäksi olemme foniatrille jonossa(3v).*

** Lapsella kireä kielijänne, joka saattaa hidastaa oppimista. Leikkaus edessä(1v3kk).*

** Olen jonkun verran huolissani, mutta en niin paljon että olisin asiaa lähtenyt viemän eteenpäin(1v5kk).*

** Aluksi veli tulkkasi ja nyt puhuu niin nopeasti ettei suu ehdi mukaan (2v4kk).*

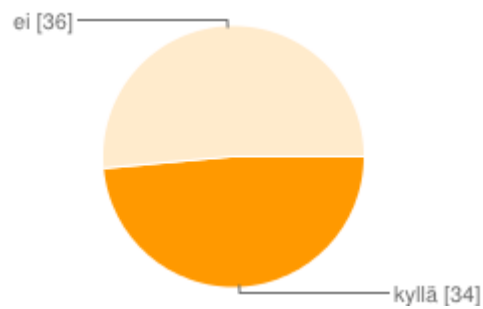
** Kun lapseni oli noin kaksivuotias, odotin puheen kehitystä ja kyselin neuvolasta (4v).*

** 1v4kk Lausuu t:n usein k:na. Esim kuiki kuiki tähtönen.(2v3kk).*

** Vähän olen huolissani kun sanavarasto ei ole karttunut vähään aikaan(1v11kk).*

** Sanoja ja lauseita ei meinannut alkaa tulemaan(2,5v)*

Kaavio 5. Onko lapsesi puheessa jotain erityispiirteitä joihin olet kiinnittänyt huomiota?

kyllä	34	49 %
ei	36	51 %

Jos on, mitä ja millaisia?

Puolet vastanneista totesi, että oman lapsen puheessa oli jotakin erityistä mihin oli kiinnitetty erityistä huomiota. Erityisyys puheessa saattoi olla negatiivista tai positiivista kehitystä.

Seuraavia asioita vanhemmat ovat muun muassa maininneet lapsensa puheen kehityksestä (suluissa lapsen sen hetkinen ikä):

- *Omistussanojen perään tulee ni-tavu. Esimerkiksi omani äitini.*
- *Tietyn tyyppiset tavut sekoittuvat: Tevärä (=terävä), ovara (=orava) (2v2kk).*
- *Käyttää erikoisia sanoja joita ei normaalissa arkikielessä välttämättä usein kuule (3v).*

- *Taivuttaa joitain sanoja hassusti, sanoo esim. paljon palloja palloja palloja, samoin jotkut sanat lyhenevät, mandariini-mandi, apina-api jne.(2v7kk).*
- *Vokaalit venyvät usein pitkiksi, esim. leiiiipää ja vaaauva (1v5kk).*
- *Ei ole koskaan puhunut, että Minna haluaa vaan heti minä haluan (2v4kk).*
- *Suu ei ehdi mukaan (2v4kk).*
- *Kurkku R (2v5kk).*
- *Aloitti minä-sanan käytön hyvin varhain. Viljelee paljon erilaisia adjektiivejä ja taivuttaa täysin oikein. Jonkin erikoisen sanan saattaa taivuttaa väärin, käyttäen perinteisiä taivutusmuotoja (3v).*
- *Sanoilla ei ole kaikilla vielä oikeaa merkitystä ja ne ovat usein perusmuodossa (2v).*
- *taivutukset monikkoon menevät vielä välillä väärin (2v)*
- *puhuu yllättävän paljon ns. kirjakieltä (tästä huomautti joku sukulainen)(2v11kk).*
- *r-kirjain tulee harvoin, puhuu samaa murretta kuin asuinpaikkakunnalla. Isä on pohjois-suomesta ja äiti etelästä (ei olla kaksikielisiä) (2v2kk).*
- *T tulee usein k:na. Taivuttaa usein sanoja väärin, tosin myös usein korjaa virheensä (2v3kk).*
- *Jossakin vaiheessa kirjaimet vaihtoivat paikkaa, mutta nyt sitä ei ole lainkaan..paitsi kirahvi-kiharvi (3v6kk).*
- *Lyhentää tiettyjä sanoja esim. raka sinua (=rakastan sinua). Muuttaa joidenkin sanojen alkukirjaimia (esim. vateenvarjo = sateenvarjo, vanskat/vankkat = hanskat, hakkara = jakkara). (2v9kk)*
- *Joitain kirjaimia hän ei osaa ollenkaan(2v).*
- *R ja l eivät tule vielä oikein. (3v6kk)*

- *Ei käytä kysyviä verbejä esim. mennäänkö on mennään kysyvällä äänellä(3v6kk).*
- *Poika osaa taivuttaa sanoja useimmiten oikein. Ja toistaa heti perässä jos korjaan hänen puhetta (2v3kk).*
- *Omat sanat eikä verbejä (1v10kk).*
- *Kuin sana korvataan sanalla miten, ku ja että sanat sanalla ja (3v10kk).*
- *Jotkin viron ja suomen kielioppiasiat menevät toisinaan sekaisin, erityisesti jos kyseessä on asia, jota yleensä käsitellään enimmäkseen jommalla kummalla kielellä (2v9kk).*
- *Adjektiiveissa hyvin luova jos ei satu muistamaan oikeaa sanaa, osaa kuitenkin valita erittäin loogisen vaihtoehdon (4v).*
- *Keksii omia sanoja kuten vihreä on vihva ja vesi on töttö jne. (2v4kk).*
- *Taivutukset tulevat yleensä painokkaasti ja harkiten (3v4kk).*
- *Oppii todella nopeasti erilaisia ilmaisuja esim. loruja, vaikeita sanoja. (3v6kk).*

Vastauksista käy ilmi, että vanhemmat ovat hyvin tietoisia lapsensa kielestä, sen kehityksestä ja erityisistä piirteistä verrattuna esimerkiksi muihin lapsiin. Joskus erityisyys on huomattu vasta, kun joku perheen ulkopuolinen on siihen kiinnittänyt huomiota, koska perhe itse on niin tottunut kuulemaan lapsen puhetta huomaamatta siinä mitään erityistä. Mielenkiintoista tässä on minusta huomata, että osa niistä vanhemmista, jotka mainitsevat kielessä olevan jotain erityistä negatiiviselta kannalta, esimerkiksi viivästymistä kehityksessä, eivät kuitenkaan ole maininneet edellisessä kysymyksessä olleensa huolissaan mistään.

Tämän perusteella voitaneen päätellä, että vaikka vanhemmat ovat huomanneet puheessa esimerkiksi viivästymää tai puutteita, eivät he ole siitä kovin huolissaan.

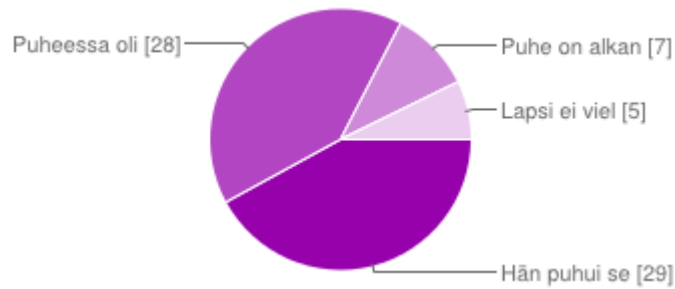
Usein aihetta huoleen ei olekaan, koska pienet virheet ja puutteet korjautuvat usein itsestään. Esimerkiksi ääntämisen virheet konsonanteissa r ja l saattavat kuulua täysin normaaliin kehitykseen, varsinkin tässä esimerkissä kun lapsi on 3 vuotta ja 6 kuukautta vanha. Silti äännevirheissä kannattaa pyytää apua vaikka neuvolasta, koska osa äännevirheistä voi kertoa jostain muusta kielellisestä ongelmasta.

Kaksikielisillä lapsilla on normaalia, että sanat menevät välillä sekaisin eri kielten välillä. Joskus lapsi saattaa jopa olla hetken puhumatta toista kieltä tai käyttää sitä vain kodin ulkopuolella, niin kuin tässäkin tutkimuksessa; lapsi puhui vierasta kieltä ainoastaan päiväkodissa jossa kieli oli virallisesti käytössä. Yleisesti lapsi kuitenkin pystyy hyvin omaksumaan useitakin kieliä. Terveystenhoitaja Laura Räisänen kertoi minulle, että monikielisillä perheillä on usein huolenaiheena, miten lapsen äidinkieli saadaan mahdollisimman vahvaksi. Hänen mukaansa silloin vanhemman olisi tärkeä puhua sitä vahvinta kieltä joka itselle on vahva. Eli äidin tulisi puhua vanhemman omaa äidinkieltä lapselle, koska se todennäköisesti on hänen vahvin kielensä. Sanojen taivutuksista mainittiin tässä kohtaa myös. Esimerkiksi kaksivuotiaan puheelle on hyvin tyypillistä, ettei sanoja osata taivuttaa kaikissa muodoissaan; herkästi sanojen taivutus mene tuttujen sanojen taivutuskaavan mukaan. Esimerkiksi lapsi osaa jo taivuttaa sanat *paperi*, *papereita* ja hän taivuttaa myös sanat *lautanen*, *lautaseita* samalla tekniikalla. Monikko-
muotojen muodostamisesta oltiin myös huolissaan.

Kahden vuoden iässä lapset käyttävät monikkomuotoja kokemuksen mukaan vielä hyvin vajavaisesti, joten huolta tuossa vaiheessa ei senkään suhteen välttämättä ole. Omien sanojen keksiminen on myös lapsille hyvin tyypillinen, hauska piirre. Välillä tuntuu kuin lapsi pelaisi sananselityspeliä Aliasta, kun hän keksii uusia sanoja valtavalla vauhdilla. Myös omien laulujen keksiminen ja vanhojen laulujen uudelleen sanoittaminen on tyypillistä pienen lapsen puheessa.

11.7 Puheen kehitys kaksivuotiaana

Kaavio 6. Millaista lapsesi puheen kehitys oli kaksivuotiaana mielestäsi?

<i>Selvät lauseet</i>	29	42 %
<i>Puheessa oli joitain äännevirheitä</i>	28	41 %
<i>Puhe oli alkanut vasta 2-vuotiaana</i>	7	10 %
<i>Ei vielä puhu/puhunut 2-vuotiaana</i>	5	7 %

Suomalaisten tutkimustulosten mukaan kaksivuotiaan sanastossa on keskimäärin reilut 250 sanaa. Kahden ikävuoden jälkeen lapsen sanasto laajenee keskimäärin 10 sanaa päivässä. Substantiivit ja verbit ovat yleisimpiä sanaluokkia kaksivuotiaan sanastossa. Tässä vaiheessa lapsi on yleensä jo alkanut yhdistellä sanoja lauseiksi, ja yleensä taivutusmuotojen omaksuminen alkaa kaksivuotiaana.

Kaksivuotiaat lapset osaavat taivuttaa sanoja monikossa ja käyttää puheessaan omistusta osoittavia genetiivimuotoja, kuten *mun, isin, äitin*. He osaavat ilmaista yksittäisiä sisä- ja ulkopaikallissijoja, eli osaavat sanoa muun muassa että lelu on kaapi-ssa tai lattia-lla. Astevaihtelu aiheuttaa kuitenkin vielä vaikeuksia, ja siksi pienten lasten puheessa esiintyy paljon heidän itse tekemiään muotoja sanavartaloiden taivutuksessa, esimerkiksi lauseissa *otin kansin(kannen) pois, lammaat (lampaat) sanoo bää*. Kaksivuotiaat käyttävät paljon preesensia, esimerkiksi *Pekka ajaa, vauva nukkuu*. He osaavat myös käyttää imperatiivia ilmaisuissaan, kuten *anna, tule ja ota*. He osaavat myös voimakkaasti ilmaista omaan kielteistä kantansa ilmaisemalla *ei tuu, ei ota*. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 51-56).

11.8. Puheen ymmärtäminen

Lukuisten tutkimusten mukaan lapsi ymmärtää puhetta huomattavasti aikaisemmin kuin mitä pystyy tuottamaan. Selvitin tutkimukseen osallistuneiden lasten puheen ymmärtämisen kehitystä tiedustelemalla vanhemmilta, missä vaiheessa heidän lapsensa alkoi ymmärtää yksinkertaisia käskyjä ja pyyntöjä, kuten *anna äidille, hae kirja, sammuta valo* ja niin edelleen.

Vastaukset tähän kysymykseen muodostavat laajan skaalan; nuorimmat lapset, joiden ilmoitettiin ymmärtäneen yksinkertaisia käskyjä ja pyyntöjä, olivat tässä tutkimuksessa 10 kuukauden ikäisiä, vanhimmat 2,5-vuotiaita. Keskimäärin kuitenkin vastausten perusteella lapset oppivat tämän asian noin 1,5-vuotiaina. Vanhemmat olivat maininneet tässä kohdassa muutamia esimerkkejä siitä, kuinka lapset olivat toimineet pyynnön tai käskyn kuullessaan:

- *Noin vuoden ikäisenä lapsi on osannut jo laittaa leluja osoitettuihin paikkoihin, viedä roskia roskikseen yms.*

- *9kk (mene keittiöön, vie roska roskiin, anna jokin lelu yms.)*
- *tasaa 1v 11kk, osasi näyttää missä on nenä, korvat, posket tms.*
- *11kk iässä ymmärsi "ei" -sanana merkityksen*

Lapsi siis ymmärtää sanoja ja kieltä jo aiemmin kuin pystyy niitä tuottamaan. Useimmiten ymmärtäminen alkaa jo ensimmäisen ikävuoden lopulla, kuten tässäkin tutkimuksessa. Tyypillisimpiä ymmärtämisen merkkejä lapsilla on se, kun he reagoivat nimeltä kutsumiseen. Ymmärtämisestä on merkinä myös se, kun lapsi ainakin hetkellisesti pysäyttää toimintansa kuullessaan sanan *ei*. Myös sitä, kun lapsi etsii katsellaan henkilöä, kuullessaan kysymyksen *missä äiti/isä on?* pidetään merkinä puheen ymmärtämisestä. Monesti tässä iässä olevat lapset taputtavat käsiään yhteen, kun sitä heiltä pyydetään tai vilkuttavat kun sitä kehoitetaan tekemään. Lisäksi he saattavat noudattaa muitakin kehotuksia ja toimintaohjeita. (Siiskonen ym. (toim.) 2003: 51). Näin myös tässä tutkimuksessa edellä mainittujen esimerkkien valossa tapahtui.

Koska lapsen kielellistä kehitystä seurataan myös neuvolakäynneillä, halusin selvittää millaisia merkintöjä lapsen puheen kehityksestä lapsen neuvolakorttiin on merkitty.

Jo edellä tutkimuksessani käsittelin neuvolan roolia kielen kehityksen häiriöiden tunnistamisessa. Neuvolan kielelliset mittarit ovat karkeat, sillä puheen ja kielen kehityksen rinnalla arvioidaan myös lapsen muuta kehitystä ja kasvua. Varhaisesta ääntelystä neuvolassa kirjataan yleensä ääntelyn ja jokeltelun alkamisikä. Lisäksi neuvolakäynnillä seurataan lapsen kontakti- ja vuorovaikutustaitoja. Vastausten perusteella vaihtelua neuvolakorttimerkinnöissä oli hyvin paljon; osalla lapsista puheen kehityksestä ei ollut mitään mainintaa, ja yleisestikin maininnat olivat hyvin lyhyitä ja suppeita, osin siksi, että muullekin arvioinnille pitää jättää tilaa. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista kysymykseen:

mitä neuvolakäynneillä on todettu lapsesi puheenkehityksestä? Voit kertoa sen, mitä lapsen neuvolakorttiin on merkitty.

- *Kehuttu sujuvaksi ja sanavarastoa monipuoliseksi*
- *Ok ja normaalissa tahdissa*
- *Kehitys ikätasoista, kommunikoi mielellään, ilmaisee omaa tahtoa, sanoja tulee jo monia, puhuu yksittäisiä sanoja, ymmärtää hyvin puhetta.*
- *2v neuvolassa päätettiin seurata ja mahdolliseen terapiaan jos ei 2,5v vielä puhu kunnolla.*
- *Puhuu sujuvasti ja laaja sanavarasto.*
- *1,5v: Puhuu yksittäisiä sanoja.*
- *2v puhuu hyvin pitkiä lauseita.*
- *Hyvin oppinut, puhuu paljon ja ymmärtää paljon*
- *2v neuvola: 3-4 sanan lauseita*
- *2 vuotisneuvolassa ei suostunut puhumaan sanaakaan, mutta kotona kyllä tuotti puhetta jo paljonkin, 2-3 sanan lauseita.*
- *Jokeltelemisestä on maininta 5kk neuvolakäynniltä.*
- *1v3kk "sanoja tulee", 2v "puhetta tulee jo paljon" puhuu hyvin.*
- *1v neuvolassa ainoastaan merkintä, että käyttää muutamia sanoja.*
- *"puheenkehitys on ottanut aimo harppauksia pojan mennessä hoitoon"*
- *1v 4kk "Puhuu selvästi ja osaa ässän"*
- *2v Hyvä iän mukainen kehitys.*
- *Puhuu yksittäisiä sanoja 2v.*
- *2v. neuvolassa oltiin vähän huolissaan puheen kehityksen viivästy-
misestä mutta sitä ei edes kirjoitettu ylös.*
- *"puhetta tulee runsaasti" 1,5-v, jokaisella käynnillä 8kk --> on
vahva puheen kehitys herättänyt huomiota. On todettu, että juttua
tulee ja varhaisissa merkinnöissä huomioitu sanojen oppiminen*
- *Aina on "ihmetelty" miten monipuolista kieltä käyttää*
- *Lapsen puheenkehityksestä on aina mainittu sen olevan hyvällä ta-
solla ja ikäistään edellä*
- *Ei erityistä, koska olemme puheterapiassa.*
- *1.5 iässä mainittiin ettei vielä kovasti puhu ja sovittiin että odote-
taan siihen kun täyttää kaksi ja sitten hän oppikin hyvin puhumaan.*

- *Rikas ja monipuolinen sanavarasto,*
- *R-kirjain puuttuu 2v neuvolassa, mainittu että 3 sanan sanoja tulisi tulla 2,5v mennessä ja niitä alkoikin tulla heti kyseisen neuvolakäynnin jälkeen.*
- *Naksutteli kielellä alle 1v:nä jolloin täti arveli että kun alkaa puhua puhuu heti hyvin ja niin kävi*
- *1v neuvolakäynnin kohdalla "tavupuhetta" neuvolakorttiin ei ole kirjattu mitään.*
- *Puheenkehitys edellä 10kk tavukieltä, 1v sanoja tulee muutama, 1v7kk ymmärtää puhetta, 2v9kk puhuu selkeitä lauseita*
- *Puhe on kehittynyt hyvin varhaisessa vaiheessa.*
- *10 kk: Sanoja tulee. 1v: Sanoja sanoo. 1,5 v: Puhuu hyvin. 2 v: Kielellisesti hyvä, puheessa lauseita.*
- *Jos ei 2v syntymäpäivään mennessä kehity harkitaan puheopetusta*
- *2-vuotisneuvola: "Puhuu selkeästi pitkin lausein"*
- *" 1v6kk "sanoo noin 20 sanaa, ymmärtää arkipuhetta" rohkea puhuja vaikkei sanoja vielä ole.*

Yleiskuva vastauksista näyttäisi siltä, että lapsen puheen kehitystä kuvaavat lauseet neuvolakorteissa kertovat puheen kehityksen todellisesta tilasta. Kuitenkin vastauksista käy myös ilmi, että vaikka lapsi kotona osaakin puhua, neuvolassa hän ei välttämättä ole suostunut puhumaan mitään. Terveystoimittaja Laura Räisänen totesi jo aiemmin tutkimuksessani, että silloin, kun lapsi ei neuvolassa suostu puhumaan mitään, seurataan hänen kielen kehitystään muun muassa sillä, kuinka hyvin hän toimii ohjeiden ja käskyjen mukaan, eli millaista hänen kielen ymmärryksensä on. Muutamat vanhemmat totesivat olleensa itse huolissaan puheen kehityksestä, mutta neuvolakortissa siitä ei ollut mitään merkintää.

Tutkimukseni yksi tärkeimpiä tavoitteita oli selvittää, mitkä asiat vaikuttavat lapsen kielen kehitykseen ja erityisesti se, minkä asioiden vanhemmat ajattelevat vaikuttaneen oman lapsensa kielenkehitykseen.

Tämä kysymys oli selkeästi vanhempien mielestä myös tärkeä, koska siihen vastattiin selkeästi innokkaimmin, ja vastauksista on nähtävissä vanhempien perehtyneisyys aiheeseen. Vain yksi vastaus oli sellainen, ettei vastaaja osannut sanoa mitään, minkä koki vaikuttaneen oman lapsen kielen kehitykseen erityisesti. Kuten jo edellä teoriassa on todettu, lapsen kielen kehitykseen vaikuttavat monet asiat. Teoria saa vahvistusta käytännöstä tässä tutkimuksessa hyvin voimakkaasti. Teorian kanssa eri mieltä olevia kokemuksia tässä asiassa ei ole havaittavissa tästä aineistosta. Seuraavassa käsittelem lisää vanhempien vastauksia kysymykseen: mitkä asiat ovat sinun mielestäsi vaikuttaneet siihen, millainen kielenkäyttäjä lapsesi tällä hetkellä on?

Vanhempien mielestä hyvin monet asiat ovat olleet vaikuttamassa heidän oman lapsensa kielelliseen kehitykseen. Yleisesti ottaen kokemukset ovat hyvin samankaltaisia, ja kielen kehityksen taustalla olevan teorian kanssa hyvin yhteneviä.

Hyvin monet vanhemmat ovat sitä mieltä, että aktiivinen puhuminen lapselle syntymästä lähtien on ollut iso tekijä sille, että kieli on kehittynyt nopeasti. Toisaalta moni vastaaja koki sen, ettei esimerkiksi esikoisen jälkeen syntyneille lapsille oltu puhuttu niin paljoa, kehitystä hidastaneeksi tekijäksi. Muiksi kielenkehitykseen negatiivisesti tai hidastavasti vaikuttaneiksi tekijöiksi vanhemmat mainitsivat muun muassa korvatulehdusten aiheuttaman kuulonalenemisen, tutin käyttämisen, perimän ja kielijänteen. Moni vanhempi koki myös, että perimällä on ollut positiivista vaikutusta lapsen kielen kehitykselle. Kielenkehitykseen saattaa vaikuttaa kyllä kaikki mainitut asiat lapsesta riippuen enemmän tai vähemmän.

Monesta vastauksesta kävi ilmi, että lapsen vanhemmat sisarukset ovat vaikuttaneet kielen kehitykseen sitä edistävästi. Toisaalta muutamassa vastauksessa koettiin sisarusten puuttumisen vaikuttaneen kehitykseen hidastavasti.

Muita kielen kehitykseen edistävästi vaikuttaneita tekijöitä vanhempien mielestä olivat monipuoliset lastenohjelmat ja leikkiminen. Toisaalta kiire leikkimään ja touhuamaan on vaikuttanut siihen, ettei lapsi ole jaksanut keskittyä puhumiseen. Myös sosiaalisuus ja suhteet muihin ihmisiin koettiin tärkeiksi kielen kehittäjiksi. Lapsen rohkeus ja aktiivinen luonne mainittiin myös kielen kehitystä edistäviksi, samoin lahjakkuus ja se, miten lapselle puhutaan. Vanhemmat mainitsivat tärkeäksi sen, että lapselle puhutaan mahdollisimman kuvailevaa ja rikasta kieltä eikä lässäytetä vaan puhutaan niin kuin muillekin ihmisille. Myös laulamisen, musiikin ja musiikkikerhossa käymisen vanhemmat kokivat vaikuttaneen kehitystä edistävästi.

Yhteistä vanhempien vastauksille oli myös se, että he olivat yhtä mieltä kielen kehityksen yksilöllisyydestä. Seuraavassa vielä vanhempien suoria vastauksia:

- *Meillä on aina puhuttu paljon, luettu paljon ja laulettu paljon. Myös isosisarukset puhuvat paljon toisilleen, vanhemmille ja ko. lapselle.*
- *Lastenohjelmat, kirjojen tekstit ja oma kielenkäyttömme kotona.*
- *Päiväkoti on varmasti auttanut asiaa ja laulavatkin siellä päivittäin.*
- *Sisarusten esimerkki, haluaa olla jutuissa mukana.*
- *Biologinen pohja (isä verbaalisesti lahjakas), älykkyys, puheelle vahva tuki kotona ja lähipiirissä, kova tahto kertoa mitä tarkoittaa, sosiaalisuus.*
- *Yksilölliset tekijät mutta myös se että toinen lapsi on saanut vähemmän aikuiskontakteja ja keskustelua osakseen.*
- *Pojalla on ollut kiire touhuamaan eikä ole keskittynyt puhumiseen. Leikkiminen, laulaminen ja oman tahdon ilmaiseminen onnistuu pienemmälläkin sanavarastolla.*

- *Lapselle on luettu ja puhuttu paljon, joten siitä on varmasti ollut apua, mutta uskon että puheenkehitys on kuitenkin todella yksilöllistä, koska ihan samalla tavalla esikoisellekin puhuttiin, luettiin ja laulettiin paljon, mutta puhe alkoi huomattavasti myöhemmin. Tosin selvästi passiivinen sanavarasto oli esikoisellakin suuri, ymmärsi hyvin puhetta vaikka ei itse puhunutkaan ennekuin 2,5v alkaen*
- *Englanninkielinen päiväkotikielinen tuo jotkut sanat englanniksi.*
- *Itse esim. kiinnitän huomiota, että puhun lapselle rikasta kieltä. Jos lapsi esim. näyttää autoa ja sanoo auto, minä saatan vastata, kyllä, siinä on sininen pakettiauto jne.*
- *Lukeminen ja aikainen päivähoito aloitus. Kirjat rikastuttaneet sanavarastoa ja mielikuvitusta todella paljon.*
- *Lapsi on esikoinen ja hänen kanssaan on ehditty lukemaan ja juttelemaan. Hän on saanut sisarustaan enemmän aikuisten huomiota.*
- *Perintötekijät.*
- *Olemme aina puhuneet hänelle ikätason huomioiden kuin tasavertaiselle ihmiselle*
- *Perheen toisena lapsena on ollut kova kiire pyrkiä samaan kuin isompi sisarus.*
- *Äiti kova puhumaan.*
- *Satujen lukeminen, pojalle asioiden selittäminen, laulujen laulaminen, erikielisten (englanti, saksa, ruotsi, venäjä) kirjojen lukeminen.*
- *Sosiaalinen, rohkea luonne, päivähoitossa aloittaminen melko nuorena. kirjat ja tv:n katselu*
- *Ihailu veljeä kohtaan on ollut ainakin kova motivaattori.*
- *Vahva tahto on tuonut sekä hyvää että huonoa myös puheen oppimiseen. Hänelle on aina puhuttu kuten kenelle tahansa tavalliselle ihmiselle, sen kummemmin lässyttämättä tai aliarvioimatta.*
- *Erityisen suureksi arvioisin hyvin puhuvan isosiskon osuuden puheen kehityksessä.*

- *Hänelle ei ole ikinä lässytetty eikä puhuttu kolmannessa persoonassa. En muista hänen itsensäkään puhuneen "Mikael haluaa" vaan "minä haluan".*
- *Uteliias ja aktiivinen luonne, hänelle on paljon äännetty ja laulettu ja höpötetty eri äänen sävyillä/painoilla*
- *Lukeminen, laulaminen ja tanssiminen, kyseleminen. Esim. kyselen haluaako hän leivälleen juustoa vai makkaraa vai molempia, mikä tuo (esim, korva) on jne.*
- *Suurin vaikutus on varmasti ollut ruotsinkielisellä päivähoitolla, jonka aloitti ummikkona ja jonka aloituksen yhdistän puheen kehityksen pysähtymisen muutamaksi kuukaudeksi. Nyt puhuu sujuvasti suomea ja päiväkotitätien mukaan myös ruotsia.*
- *Äänensävyt Geenit(?) ja se, että hänelle on puhuttu aina paljon ja rohkaistu ilmaisemaan.*
- *Vanhemmat kielellisesti lahjakkaita, runsas lukeminen päiväkotia, tv esi. pikkukakkonen -> esim. avaruuteen liittyvä sanasto. 3, 2kk "äiti tiedätkö sinä että jupiter on kaasuplaneetta?"*
- *Lapsi on aktiivinen ja kiinnostunut asioista*
- *Lapselle on puhuttu paljon ja selitetty paljon asioita siten, että lapsi ne ymmärtää. Esikoisen ja toistaiseksi ainoan lapsen ominaisuudessa hänelle on ollut aikaa antaa paljon huomiota. Toisaalta sisarusten puuttuminen saattoi hidastaa puheen tuoton alkamista (verrattuna tuttavien samanikäisiin lapsiin joilla on sisaruksia)*
- *Lapselle on puhuttu paljon syntymästä saakka. isovelji on puhunut selkeästi (isovelji osasi jo reilun vuoden ikäisenä puhua selvästi ja osasi kaikki kirjaimet) en tiedä, miksi poikamme ei ole vielä alkanut puhumaan ikätovereidensa tasoisesti, vaikka hänelle on puhuttu, luettu ja laulettu aina, mutta veljeni ja hänen poikansa on myös olleet sellaisia, että eivät ole puhuneet ennen kuin ovat täyttäneet kolme vuotta. uskon oppimisen aikataulun olevan yksilöllistä*
- *Yksinkertaisia sanoja on toisteltu arjessa.*

- *Meillä puhutaan selkeästi, opetetaan pienestä pitäen että jos puhuu selkeästi, saa helpommin haluamansa. korjaan helposti puheetta, että taivutukset menevät oikein. Meillä ei lässytetä ja asiosta pyritään käyttämään oikeaa terminologiaa. Lapset ovat fiksuja, ja oppivat samalla ihmisten välisistä suhteista, kun esim. minä kutsun äitiäni äidiksi, mieheni kutsuu anoppiaan etunimeltä ja lapset kutsuvat häntä mummiiksi ja hän itse käyttää itsestään sanaa minä. Ei aliarvioida lasta eikä sallita epäselvää puhetta, koska se on vaikka söpöä*
- *mietin kuinka minun kahden kielen sekakäyttö vaikuttaa.*
- *Hän on myös käynyt Muskarissa ihan vauvasta saakka.*
- *Kielijänne*
- *Perimä (veljellä kielenkehitys meni samaa rataa).*
- *Lukeminen, sadut, lapsen oma aktiivinen osallistuminen haluaa itse oppia uutta.*

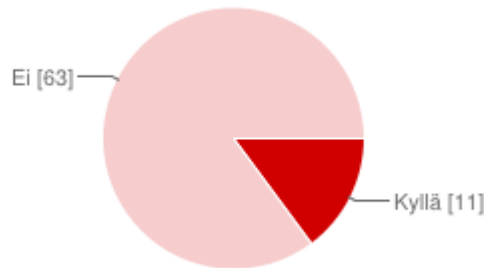
Joskus kielen kehitys voi olla perinnöllistä, ja kieli kehittyy hyvin samaan tapaan kuin muilla perheenjäsenilläkin. Näin kertovat myös minun tutkimukseeni osallistuneet vanhemmat pohtiessaan omaa kielen kehitystään. Kaaviossa 5 on nähtävissä miten vanhemmat vastasivat kysymykseen suvussa mahdollisesti esiintyneistä kielen kehityksen vaikeuksista. Monessa vastauksessa kerrottiin siitä, kuinka oman lapsen kieli on kehittynyt samaan malliin kuin vanhemmalla itsellään, joko hitaammin, normaalisti tai nopeammin. Vanhemmat kertoivat heille luetun paljon lapsuudessa. Ehkä he siksi ovat lukeneet myös itse paljon lapsilleen ja sitä kautta kehitys on ollut hyvin samankaltaista. Muutamissa vastauksissa vanhempi totesi, että lapsen kieli oli kehittynyt hyvin eri tavalla kuin oma kieli. Monelle oli vaikea vastata tähän, koska yksinkertaisesti ei pystynyt muistamaan omasta kehityksestään mitään. Toisaalta moni muistamaton arveli, että kehitys oli ollut normaalia, koska siitä ei muista mitään erityistä.

Vertailllessani vanhempien vastauksia oman lapsensa kehityksestä verrattuna vanhempien omaan kehitykseen, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vaikuttaisi todella olevan niin, että lapset olivat kehittyneet samaan tahtiin kuin ainakin heidän toinen vanhempansa. Seuraavassa muutamia esimerkkejä vanhempien vastauksista kysymykseen: palaa hetkeksi omaan lapsuuteesi ja muistele sitä. Kerro miten oma kielenkäyttösi ja puheesi kehittyi.

- *kirjatietojen mukaan normaalisti. * Puhuin jo varhain * Olen puhunut lapsena paljon. * Olen oppinut puhumaan ennen kuin kävelmään ja puhunut selkeästi ja paljon. * Normaalisti, ensimmäinen sana 11kk, yhdistelin sanoja noin 2v * Huonommin, kuin esikoisella. * Äitini ei lukenut satuja, itse olen erittäin laiska lukemaan itse kirjoja, mutta ääneen lukeminen lapselle on kivaa. * Samoin kuin pojallani, vauhtiin päästyäni en ole lopettanut ;)* Hyvin pitkälti samaan tapaan kuin omallekin lapsellani. .* 1,5-vuotiaana kuvatussa videossa laulan "paljon onnea vaan" isoveljelleni,.* aloin puhumaan 8 kk: n iästä * Opin puhumaan suurin piirtein samaan aikaan lapseni kanssa. **
- *Puhuin paljon ja olin hyvä keksimään tarinoita. * Äidin mukaan opin puhumaan varhain. Jo 1-vuotiaana käytin lyhyitä lauseita. * Opin laulujen sanoja jo 2 vuotiaana ja lauloin paljon.* Olin ujo mutta unohdin sen monesti ja ajattelin ääneen samalla kaavalla. * Puhuin paljon mutta äännevirheet korjautuivat vasta kielijänteen leikkauksen ja puheterapian jälkeen * Äännevirheitä ei ollut. * Olin hidas * Olen alkanut puhumaan 10 kk iässä. * Opin myös itse puhumaan melko nuorena, jopa nuorempana kuin tämä lapseni. *Hyvin aloin puhumaan 11kk.* Samaan tyyliin, 8 kk alkaen ja piakkoin on sanoja ollut paljonkin. * Reilun vuoden iässä lauseita. Ja kuulemma on luettu paljon. * Olin muistaakseni tosi puhelias kun opin puhumaan ja niin tuntuu esikoinenkin olevan. * Aloin myös myöhään puhumaan, mutta sen jälkeen en koskaan ollut hiljaa. * Olen oppinut noin vuoden ikäisenä puhumaan ja siitä lähtien olen puhunut aina ja paljon. * Olen ollut kova puhumaan ja ilmeisesti*

*minulla on ollut L-vika tms. ihan pienenä. * Olen ollut varhainen puhuja, 8 kk ensimmäinen sana. * Muistan opetelleeni ärrää (ärrän kierrä ympäri orren...) joten en voinut ihan pieni olla, kun sen muistan, olin ehkä 4-5v? * Nopeasti, 1 vuotiaana osasin sanoa jo 10 sanaa ja 2 vuotiaana puhuin koko ajan selvästi. * Aloin puhua reilusti vanhempana kuin tyttäreni, mutta sen jälkeen puhuinkin taukoamatta kuten hänkin. * Äitini mukaan opin kaiken vähän myöhässä. * Kävin kyllä puheterapeutilla D:n lausuminen vaikeuden takia * Olen aloittanut puhumisen melko myöhään.*

Kaavio 5. Onko suvussanne esiintynyt erityisiä vaikeuksia puheen tai kielen omaksumisessa?

Kyllä	11	15 %
Ei	63	85 %

Tiedustelin vanhemmilta myös, että millaisena kielenkäyttäjänä he näkevät oman lapsensa tällä hetkellä. Vastauksista voi päätellä, että kielen kehittyminen on koko perheelle tärkeä asia, josta osataan iloita yhdessä lapsen kanssa. Vastausten mukaan kielen kehityksen päästessä vauhtiin sitä ei pysäytä mikään; kehitystä tapahtuu jatkuvasti, ja yhä enemmän lapsi osaa leikitellä kielellä lorujen, laulujen ja hauskojen sanojen merkeissä. Vaikka lapsi ei vielä osaisi puhua, mainitaan vastauksissa usein se, että lapsi ymmärtää kuitenkin jo paljon. Lapsella saattaa olla käytössään myös ihan oma kieli, jota vain vanhemmat ymmärtävät. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen osallistuneet vanhempien vastauksista voidaan todeta että jokainen

lapsi on kehittynyt omaan tahtiinsa, silti jokaisella kehitystä on tapahtunut.

Millainen kielenkäyttäjäksi lapsesi mielestäsi tällä hetkellä on?

** Puhuu paljon omia juttujaan joista pikkuhiljaa saa enemmän ja enemmän selvää(2v7kk.). * Laulaa paljon omia ja opittuja lauluja sekä juttelee omia tarinoita. *Osaa ilmaista saman asian usealla eri tavalla, esim. kysyä "Äiti mitä puuhailet/touhuilet/puuhastel/teet?" tai "Äiti katso/kurkkaa tänne"(2v9kk.). * Päiväkodissa puhuu ruotsia, kotona suomea, ei sekota kieliä keskenään(2v10kk). * Tuottaa 2-4 sana lauseita.(1v9kk). Osaa lauluja ulkomuistista yli 10 kappaletta sekä suomeksi että englanniksi.(2v3kk) *Käyttää monimutkaisia ilmaisuja ja osaa käyttää sanojen synonyymejä jne(3v9kk.). * Ei puhu yhtä paljon kuin vanhempi sisarensa tässä iässä, mutta uusia sanoja tulee kyllä koko ajan. Nyökyttelee innokkaasti, kun haluaa jotakin ja sanoo painokkaasti ei, kun ei halua jotakin, Välillä turhautuu, kun ei tule oikein ymmärretyksi(2v). * Saa ilmaistua itsensä ja ymmärtää muiden puheen.(2v2kk). * Lahjakas, oivaltava ja hauska!(2v). * Tarkka, jos sanoo jonkun sanan väärin, jankuttaa sitä niin kauan että se menee oikein(3v). * Minä äitinä ymmärrän kaiken hänen tuottamansa puheen, muut eivät välttämättä(2v2kk). * Vieraiden kanssa keskustellessaan "jää kiinni" siitä, että on vasta 2,kun ei osaa käyttää ajanmääreitä oikein(2v4kk). * 4-5 sanan lauseita (2v4kk.). * Rakastaa puhua ja huomaa itsekin aikuisten huvittuneet reaktiot, joten siksikin haluaa puhua koko ajan(3v). * Käyttää paljon äänenpainoja ja puhuu ennakkoluulottomasti vaikkei osaa(1v10kk).. * Lähinnä vielä yksittäisiä sanoja ja kahta peräkkäin(1v7kk). * Poikani on lahjakas kielellisesti. taitava, taivuttaa sanoja oikein. * Puhuu hyvin, mutta välillä jotkut sanat ovat englanniksi käyttökielessä esim. otan tämän policecarin mukaan, tai minulka on could(3v). * Imee uusia sanoja ja sanontoja kuin imupaperi ja osaa käyttää niitä juuri oikeissa tilanteissa(4v). * Laulaa jo lastenlauluja. * Ymmärtää hyvin, ei puhu juuri lainkaan(1v3kk). * Äännevirheitä on. r, s ja ä ja y eivät suju*

(3v6kk). * Uusimpana "tempuna" synonyymin keksiminen, kun en ymmärtänyt mitä hän yritti sanoa(2v). * Erinomainen, keksii itse jo riimejä ja sanontoja (2v2kk). * sanavarasto on melko rikas, osaa käyttää adjektiiveja ja vertailla asioita. Jonkin verran erottaa ja käyttää aikamuotoja mutta eilen-huomenna käsitteet vaihtelevat. R-kirjain on hukassa.(3,5v) * Puhuu rohkeasti ja monipuolisesti, pysyy käymään esimerkiksi puhelinkeskusteluja(2v11kk). * Jos ei muista sanaa, osaa kuvailla, mitä tarkoittaa. * Puhuu todella selkeästi, vaikka r-kirjain vielä puuttuukin, mutta käyttää erilaisia ja monipuolisia lauserakenteita(4v). * Hän keksii mielellään yksinkertaisia sanaleikkejä tai -muunnoksia. Hän puhuu sujuvasti suomea ja viroa sekä jäljittelee mielellään muitakin kieliä(2v9kk). * Melko taitava, osaa esim. laulaa "tuiki tuiki tähtösen", "tupakkarullan", "ihhahaan" ja muutaman muun laulun alusta loppuun. Laskee myös kymmeneen (2v). * Hyvä passiivinen sanavarasto eli ymmärtää hyvin. * Puhuu osin sanojen jälkimmäisillä tavuilla esim lintu on tu, tippua titaa pissaa tish jne osat sanoista keksinyt itse. Esim koira on to(1v7kk). * Poikamme on taitava kielen käyttäjä ja oikea tarinan kertoja, jos hän on nähnyt jonkun lasten ohjelman, hän osaa kertoa mitä siinä on tapahtunut(2v3kk). * Höpöttää koko ajan, mutta omaa kieltä jota me vanhemmat ymmärrämme(1v11kk).

Tutkimukseni lopussa vanhemmat saivat vielä halutessaan kommentoida vapaasti lapsensa kielen ja puheen kehitystä. Jonkin verran kommentteja tulikin. Lähinnä vanhemmat kommentoivat lastensa kehityksessä tapahtuneita selkeitä muutoksia ja hauskoja kielen piirteitä.

*Monesti sanotaan, että jos lähtee varhaisessa vaiheessa kävelemään, puheen oppiminen tulee vasta myöhemmin. Lapsemme oppi kävelemään 10kk vanhana, joten sekään ei oikein tässä pidä paikkaansa. *Saatuaan sanat käyttöön on melkoinen höpöttäjä! * Lapsen puhe hyvin aikaisessa vaiheessa taidokasta, lasta luullaan useasti puheen perusteella paljon ikäistään vanhemmaksi * Pojan isänisä alkoi puhua vasta lähes 3-vuotiaana ja isänsä 2-vuotiaana. * Lapseni on tällä hetkellä kielellisessä erityisryhmässä tukilapsena. * Tässä ote pojan kielest: Sussube=prinsessa,barbi,hello kitty yms., Omeni/omenii=uimaan, amme, uiminen, sauna ja avain sekä omena, kakka=kakka,potta,pissa, kotom=kiitos, tipitii=tripmehu, nokkamuki ja juotavaa, koko=tutti, pom=pallo jne* Haasteellinen vastattava näin useamman lapsen äidille kun tahtoo muistista kadota merkitykselliset ajankohdat tai sekottua lapset keskenään. Toivottavasti kuitenkin arviot menivät suunnilleen niin kuin tämän lapsen kohdalla kehitys on edennyt.*

** Pojalla oli jossain vaiheessa tapana käyttää sanaa 'tinka' kaikista asioista joidenka oikeaa nimeä hän ei tiennyt. Mutta alkoi käyttää oikeita nimityksiä kun ne muutaman kerran kuuli. * Vaikka olen saanut lapseni melko iäkkäänä, 30v ja lapset ovat saaneet paljon huomiota, on uskomatonta kuinka lapsen kehitys unohtuu. On tosi vaikea muistaa lapsen kielen kehitystä kun on vielä kirjannut ylös tosi vähän. Olisi varmaan syytä katsoa kotivideoita, niistä varmaan pystyisi poimimaan mitä lapsi on osannut minkäkin ikäisenä.*

** Nyt kun hän on reippaasti yli kaksi vuotta niin on tosi hienoa seurata kun kehitys etenee päivittäin ja koko ajan tulee uusia sanoja ja ilmaisuja. ymmärtää kaiken ja osaa käyttää äänen painojakin. hauska puhuja! *Päiväkodilla ollaan huolissaan mutta neuvola eikä vanhemmat ole. Tytöltä puuttui etukirjaimia, mutta ne ovat tulleet vaikka päiväkieli päiväkodissa on englanti.*

12 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Lapsen puheen ja kielen kehittyminen on erittäin moniulotteinen ja mielenkiintoinen asia. Aiheeseen perehtyminen tämän tutkimuksen kautta on ollut mielenkiintoinen matka aiheen maailmaan. Aiheesta on kirjoitettu paljon ja sitä on tutkittu hyvin paljon ympäri maailmaa. Tutkimukset ulottuvat yhä varhaisempiin vaiheisiin lapsen kehityksessä. Jo nyt tiedetään paljon siitä, kuinka puhe ja kieli kehittyvät jo lapsen ollessa kohdussa kasvamassa. Silti aiheesta riittää tutkittavaa vielä pitkäksi aikaa. Aihetta voidaan tutkia niin monelta kantilta, että mahdollisuuksia tutkimuksen tekemiseen on paljon. Edelleen menetelmiä tutkia lapsen varhaista kielenkehitystä on olemassa vähän.

Tämän tutkimuksen tavoitteena ja tarkoituksena oli selvittää lapsen kielen ja puheen kehitystä ja niihin vaikuttavia asioita. Tutkimus on empiirinen, laadullinen tutkimus, joka suoritettiin sekä seurantatutkimuksella Joonas pojan kehitystä tutkien että kyselylomakkeella vanhempien näkemyksiä ja ajatuksia tutkien. Minusta valitut tutkimusmenetelmät olivat onnistuneita tutkimuksen tavoitteisiin nähden, koska niiden avulla päästiin haluttuun päämäärään; tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia, ja aiheeseen päästiin syvälle vanhempien kokemusten kautta.

Tavoitteena oli saada vanhempien ääni hyvin kuuluviin, ja sitä kautta apua ja vertaistukea kaikille lasten kanssa tekemisissä oleville vanhemmille ja työntekijöille.

Vanhemmat itse kokevat lapsen kielellisen kehityksen tärkeänä asiana. Se tuli julki kyselyn vastauksissa erittäin vahvasti. Myös oman elämäni kokemukset työssä ja vapaa-ajalla ovat osoittaneet sen, että lapsen kielen kehitys aiheuttaa paljon sekä huolta että iloa lapsen kanssa tekemisissä olevien ihmisten keskuudessa. Siksi tietoa tuosta tärkeästä asiasta ei minusta koskaan ole liikaa.

Näyttää siltä, että vanhempien suurimpina huolina on, kehittykö lapsi normaalisti, ja jos ei kehity, missä on vika? Miten kielen kehitystä voidaan tukea, milloin siihen pitäisi puuttua? Jokainen suomalainen lapsi käy neuvolassa säännöllisesti. Minusta siellä olisi hedeelmällinen aika ja paikka keskittyä kuuntelemaan vanhempien huolia tässä asiassa, ja sitä kautta mahdollisuus auttaa ja tukea perheitä, jotka apua tarvitsevat. Vanhemmat tarvitsevat selkeitä neuvoja ja asiantuntemusta siihen, mikä on normaalia, ja mistä pitäisi huolestua, millaisiin asioihin tarvitaan tukea, ja millaista tukea ja mistä, on saatavilla. Lapsensa kehityksestä huolestunut vanhempi haluaa usein haalia kaiken mahdollisen tiedon huolensa aiheesta, ja herkästi hän vertailee lapsensa taitoja muiden lasten taitoihin. Näin toimimalla saattaa ajautua tilanteeseen, että ongelma kasvaa suuremmaksi kuin se onkaan ja vanhempi saattaa huolestua ja masentua turhaan. Siksi rehellisen, luotettaviin tutkimuksiin ja vahvaan kokemukseen pohjautuvan tiedon pitäisi olla kaikkien vanhempien ja lasten kanssa tekemisissä olevien ihmisten helposti saatavilla.

Nykyään puhutaan yhä enemmän siitä, kuinka paljon lapsen kehityksen varhaisella tukemisella on merkitystä lapsen myöhemmän kehityksen kannalta. Mitä varhemmin ongelmiin on puututtu ja apua saatu, sitä parempia tulokset ovat. Ennen koulun alkua annettun tuen merkitys on kielellisessä kehityksessä merkittävä.

Kokemukseni mukaan lapsi, jota on tuettu ongelmissaan tehokkaalla ja asianmukaisella tavalla riittävästi ennen koulun alkua, on saattanut monessa tapauksessa päästä ongelmistaan eroon jo varhaisessa vaiheessa. Ongelmilla on usein tapana kasaantua. Lapsi, jonka kielen kehitystä ei ole tuettu riittävän aikaisin, saattaa herkemmin kärsiä tulevaisuudessa muistakin oppimisen ja kehityksen vaikeuksista. Lisäksi hänen sosiaalinen kehityksensä saattaa myös vaarantua. Siksi varhainen puuttuminen ongelmiin olisi erittäin tärkeää.

Tukimuodot kehittyvät koko ajan ja lain mukaan jokaisella tuen tarpeessa olevalla lapsella on oikeus saada apua kielen kehityksen ongelmiinsa. Valitettavasti edelleen tilanne näyttäisi olevan se, että vanhemman täytyy olla voimakkaasti puolustamassa lapsensa oikeuksia ja olla vaatimassa niiden täyttymistä.

Jotta lapsen kielen kehitystä päästään todella tutkimaan ja selvittämään sen mahdollisia poikkeavuuksia ja viiveitä, tarvitaan tutkimusta kielen kehityksestä jatkossakin. Kehitystä on tutkittu ja tutkitaan ympäri maailman jatkuvasti, mutta esimerkiksi kielen rakenteellisten erojen vuoksi tutkimustuloksia on hankala soveltaa suomen kieleen. Tutkimusten mukaan varhain annetulla oikeanlaisella tuella on merkittävä rooli lapsen myöhemmässä kielen oppimisessa. Siksi olisi erittäin tärkeä saada aikaan tehokkaita ja luotettavia tapoja tutkia lapsen kielen kehitystä, ja sitä kautta mahdollistaa lapselle laadukas ja oikeanlainen tuki hänen sitä tarvitessaan.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten lapsen kieli kehittyy, ja miten ympäristö vaikuttaa tuohon kehitykseen. Tavoite oli tutustua aiheeseen teorian ja empirian kautta. Yhteenvetona voin todeta, että lapsen kielen kehitys on erittäin laaja käsite ja on ollut hienoa olla matkassa mukana tämän tutkimuksen avulla selvittämässä mitä kaikkea käsitteen sisälle kuuluu. Jokainen lapsi kehittyy oman kehityskulkunsa mukaisesti ja ympäristöllä ja lapsen omalla aktiivisuudella on merkitystä ja vaikutusta kielen kehitykseen. Kuinka

paljon, siitä ollaan tutkija maailmassa montaa mieltä. Lapsen ään-teellinen kehitys etenee erilaisten vaiheiden kautta niin, että uusia asioita opitaan tavallaan edellisten taitojen päälle. Näiden vaiheiden avulla on mahdollista vertailla lasten kielellistä kehitystä. Vaikka lapsen omaan kehityksen tahtiin ei välttämättä juurikaan voida vaikuttaa, voidaan kehityksen kaikissa vaiheissa tukea lasta monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa tuon esiin eri tutkijoiden ja alan ammattilaisten ohjeiden lisäksi myös tavallisten vanhempien kokemuksia siitä, miten oman lapsen kielen kehitystä voidaan tukea.

Yhden lapsen kehityksen seuraaminen niin tarkasti ja läheltä kuin mitä pääsin seuraamaan, oli erittäin opettavaista ja hyödyllistä. Vanhempien äänen kuuleminen ja heidän kokemuksiinsa tutustumisen innostaa minua yhä enemmän tutkimaan aihetta syvemmin. Tämä tutkimusaineisto antaa lukuisia mahdollisuuksia jatkotutkimukselle jo sellaisenaan. Olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimista esimerkiksi ristiintaulukoimalla vastauksia niin, että pääsisin tutkimuksessa vielä syvemmälle ja pidemmälle ymmärtämään vielä enemmän tämän tutkimuksen avulla lasten kielellistä kehitystä.

Tutkimusta tehdessäni kuulin muutamastakin päiväkodista viestiä, että työntekijöiden mielestä lapsen kieli ja kehitys on muuttunut. Yhä yleisempää kuulemma on, että lapsi alkaa puhumaan lähempänä kahta kuin yhtä vuotta ja erilaiset äännevirheet ovat lisääntyneet heidän mukaansa myös. Jatkotutkimuksena olisi erittäin mielenkiintoista tutkia, pitävätkö nuo väitteet paikkaansa. Jos pitävät, mistä se johtuu? Jo nyt puhutaan siitä, että lasten tietotekniikan käyttö on lisääntynyt voimakkaasti; jopa kaksivuotiaat ja sitä nuoremmatkin käyttävät sujuvasti muun muassa kosketusnäytöllisiä laitteita ja osaavat pelata ja leikkiä erilaisia pelejä niillä. Myös lasten lukutottumusten vähenemisestä ollaan huolissaan. Lieneekö lukemissinnostuksen vähenemisessä syynä sillä, että lapsille lukemisen on todettu vähentyneen? Vaikuttaako tietokoneella touhuaminen kielen kehitykseen? Jos vaikuttaa, millaisia vaikutukset ovat? Tässä olisi mielenkiintoista tutkittavaa vaikka kuinka paljon.

Kuten jo tutkimuksen alussa totesin, tapoja tutkia lapsen kielellistä kehitystä kehityksen varhaisvaiheissa on edelleen olemassa erittäin vähän. Olisikin erittäin mielenkiintoista tutkia ja selvittää asiaa ja sitä kautta olla mukana luomassa uusia, tehokkaita tapoja tutkia kieltä ja näin saada apua sitä tarvitseville lapsille jo mahdollisimman varhain.

Lähdeluettelo

- Alahuhta, Eila 1995: *Leikin ja puhun, liikun ja luen*: Helsinki: Otava.
- Alijoki, Eila 1998: *Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Asikainen, Marja – Hannus, Sinikka 2013: *Varhainen puuttuminen tärkeää, älä anna puheen hämätä*. – Kielipolku 2/2013 s. 18-20.
- Boysson-Bardies, B. 2001. *How language comes to children; from birth to two years*. Massachusetts: First MIT Press.
- Gregersen, Ann-Mari: *Tyttöjen puheen kehitys on ripeämpää*. Vaukirjan internetsivusto. <http://www.vaukirja.fi/Lapset-ja-lukemisen/Ajankohtaista/Tyttojen-puheen-kehitys-on-ripeampaa/>. (26.05.2014)
- Gylden, Outi – Katajamäki, Matilda (toim.) 2009: *Suomalainen vauvakirja*. Helsinki: Otava.
- Hakamo, Maija-Leena 2011: *Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Huotilainen, Minna 2004: *Sikiöaikainen oppiminen valmistaa tien syntymänjälkeiseen elämään*. – Tieteessä tapahtuu 4/2004 s. 14-16.
- Huotilainen, Minna 2012: *Musiikki kielenkehityksen apuna*. – Kielipolku 02/2012 s.10-12.
- Johansson, Irene (1990) 1994: *Varhaisen kielenkehityksen tukeminen 2*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Kallama, Susanna: *La-lai-lai-va*. Pilttipiirin internetsivusto. <http://pilttipiiri.fi/jutut/lapsen-kehitys-ja-terveys/la-lai-lai-va>. (05.02.2014)

Kaskinen, Anna-Mari – Majjala, Marika 2006: *Ihmettä ja iloja: runoja vauvakotiin*. Helsinki: Kirjapaja.

Koppinen, Marja Leena – Lyytinen, Paula – Rasku-Puttonen, Helena (1989): *Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Kunnari, Sari 2013: Uusia menetelmiä kielellisen erityisvaikeuden tutkimiseen. – *Kielipolku* 4/2013 s.10-12.

Kunnari, Sari – Savinainen-Makkonen, Tuula – Paavola, Leila: Kaksivuotiaiden suomalaislasten konsonantti-inventaari – Puhe ja kieli 26:2 2006 s.71-79.

Kunnari, Sari – Savinainen - Makkonen, Tuula (toim.) 2012: *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kunnari, Sari – Laalo, Klaus 2012: *Hoivakieli*. Teoksessa *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys (toim. Kunnari, Sari & Savinainen-Makkonen, Tuula)*, 106-118. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kyttä, Marketta 2008: *Lapsille paras fyysinen ympäristö*. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008 sivustolla. http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-20210.pdf (29.01.2014).

Laakso, Marja-Leena: Tä-tä-tä! Vauva tahtoo jutella. – *Vauva* 2/2014 s.30-33.

Laakso, Teija 2007: *Lapsen verbintaivutuksen kehitys: tapaustutkimus ikäkuukausilta 1;7-2;2*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Laalo, Klaus 2011: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Litja, Tiia – Oinonen, Marjo 2000: *Mä en halua. Leikki-ikäisen arjen pulmia*. Helsinki: Oy Edita Ab.

- Marjelund, Päivi 2014: Puheen kehitystä voidaan tukea kotikonsteinkin. Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki RY:n sivustolla. http://tukilinja.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=60 (04.05.2014)
- Martikainen, Kaisa 2007: Vuorotellen. Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin, www.papunet.net/yleis/esitteet (10.11.2013).
- Metsämuuronen, Jari 2000. *Metodologian perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: Methelp
- Morris, Desmond 2008: *Vauva*. Helsinki: Tammi.
- Neitola Marita 2011: *Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat*. Turun yliopiston julkaisuja.
- Niemelä, Pirkko – Siltala, Pirkko – Tamminen, Tuula (toim.) 2003: *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY.
- Niemi, Milko 2006: *Fyysinen kasvu- ja oppimisympäristö*. Netlineuvo sivustolla. <http://www.netlineuvo.fi/index.asp> (30.01.2014).
- Nieminen, Pirkko 1991: *Äidin ja lapsen kommunikaatio ja lapsen kielen omaksuminen*. Väitöskirja. Tampereen yliopiston psykologian laitos.
- Nurmilaakso, Marja – Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2011: *Lapsi ja kieli, kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Paaso, Marjukka – Savinainen-Makkonen, Tuula 2012: *Huuli-suulakihalkioiden vaikutukset äänteelliseen kehitykseen*. Teoksessa *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys* (toim. Kunnari, Sari & Savinainen-Makkonen, Tuula), 257-267. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Papunet, Selkeää ja saavutettavaa viestintää. <http://papunet.net/>(11.05.2014).

- Puustelli, Pia 2012: Miten lapsesi oppii puhumaan? – *Kielipolku* 04/2012 s.20-21.
- Pöyhönen, Jasmin 2013: Kielellisen erityisvaikeuden tunnistaminen lastenneuvolassa. – *Kielipolku* 4/2013 s.20-21.
- Reunanen, Jaana 2011: *Puheen kehityksen tukeminen- opaslehtinen lasten vanhemmille*. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu terveydenhoitotyön koulutusohjelma.
- Rödström, Monica (1990) 1993: *Lapsen kehitys 0-3 vuotta*. Helsinki: Otava.
- Saarinen, Taina 2013: Kuvat ja tukiviittomat vauhdittavat kielenkehitystä. – *Kielipolku* 03/2013 s.9-10.
- Saarniaho, Rami 2005: *Lapsen kognitiivinen kehitys*. Internetix opinnot sivustolla. http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/3_kehitys_ikakausittain/02_lapsenkognitiivinenkehitys?C:D=gjsZ.eyaU&m:selres=gjsZ.eyaU. (05.02.2014)
- Saloheimo, Anja 2011: Miten tuen erityisen lapseni minäkuvaan? – *Kielipolku* 04/2011 s.10-12.
- Sarmavuori, Katri 1982: *Lasten kielen oppiminen*. Helsinki: Gaudamus.
- Sears, Martha- Sears, William (2001) 2008: *Kiintymysvanhemmuuden kirja. Onnellisen vauvan hoito-opas*. Helsinki: Green Spot.
- Siiskonen, Tiina – Aro, Tuija – Ahonen, Timo – Ketonen, Ritva (toim.) 2003: *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Silvén, Maarit 2006: *Mitä varhainen vuorovaikutus ja 2- vuotiaan kielitaito kertovat kehityksen jatkumosta?* – *Puhe ja kieli* 26:2 s.115-122.

Silvèn, Maarit (toim.) 2010: *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Silvèn, Maarit 2013: Laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua. – *Kielipolku* 3/2013 s.6-8.

Sunela, Merja 2009: *Psykologin tekemät ikäkausitarkastukset perusterveydenhuollossa*. Lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Talouselämä lehden internetisivusto. iPad-sukupolvella on entistä huonompi sanavarasto. <http://www.talouselama.fi/uutiset/ipadsukupolvella+on+entista+huonompi+sanavarasto/a2195507/>
(25.05.2014)

Tornèus, Margit 1991: *Löytöretki kieleen- lasten kielellisen tietoisuuden kehittyminen*. Helsinki: VAPK-kustannus.

Uusitalo, Hannu 1999: *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. Helsinki: WSOY.

Vauva- lehti 11/2013

Viholainen, Helena: Tallaako lapsi kielensä päälle? – *Kielipolku* 02/2012 s.6-7.

Vilkka, Hanna 2005: *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Tammi.

Woolfson, Richard C. (2002) 2003: *Pienten puhetta. Kielen kehitys eleistä sanoiksi*. Helsinki: Otava.

LIITE 1.

Lapsen kielen kehitys

Tutkin tämän kyselylomakkeen avulla lapsen kielen kehitystä lähinnä lapsen elämän kolmen ensimmäisen vuoden aikana, eli 0-3 -vuotiaana. Toivoisin, että lapsesi olisi tällä hetkellä alle neljävuotias, näin asiat ovat tuoreemmassa muistissa. Täytätähän yhden lomakkeen/lapsi.

Pro gradu -tutkimus on osa Tampereen yliopiston suomen kielen opintojani.

Itselläni on 2,5 -vuotias poika. Minua kiinnostaa niin henkilökohtaisesti kuin ammatillisestikin lapsen kielen kehitys ja siihen vaikuttavat asiat. Olen luokanopettaja ja työssäni lapsen kielellisellä kehityksellä on tärkeä merkitys. Toivon sinun vastaavan kysymyksiini niin hyvin kuin osaat. Näin saan mahdollisimman paljon lasten kanssa läheisesti toimivien ihmisten ääntä kuuluviin. Tutkimukseni tavoite on selvittää ja samalla antaa tietoa niin ammatillisessa mielessä kuin siinäkin mielessä, että haluaisin kaikkien lasten kanssa tekemisissä olevien tietoisuuteen sitä, mikä on kielen kehityksessä normaalia ja mistä ehkä pitäisi huolestua. Itse ainakin äitinä huolestun milloin mistäkin kehitykseen liittyvästä, ja usein aivan turhaan!!

TUTKIMUS TEHDÄÄN TÄYSIN ANONYYMISTI EIKÄ SINUA VOIDA MITENKÄÄN TUNNISTAA TUTKIMUKSESTA! KIITOS LÄMPIMÄSTI OSALLISTUMISESTASI!

Lapsen sukupuoli

- tyttö
- poika

Millä raskausviikolla lapsenne syntyi? (esim. 38+2)

Lapsen ikä tällä hetkellä

Montako lasta perheessänne on?

Asema sisarussarjassa

- Esikoinen
- Perheen toinen lapsi
- Perheen kolmas lapsi
- Neljäs lapsi tai enemmän

Onko lapsi ollut päivähoidossa?

- kyllä
- ei

Jos lapsi on ollut päivähoidossa, missä paikassa hän on/on ollut?

- päiväkodissa
- perhepäivähoidossa
- sukulaisen, ystävän, tms. luona

- kotona on hoitaja
- Muu:

Minkä ikäinen lapsi on ollut, kun edellä mainittu hoito on alkanut?

Onko lapsella muita hoitopaikkoja?

- kyllä
- ei

Jos on, millaisia? Esim. mummola, kerhot jne.

Onko lapsellanne kontakteja muihin kuin perheessä mahdollisesti oleviin lapsiin?

- päivittäin
- 2-4 kertaa viikossa
- harvemmin

Onko lapsellanne kontakteja muihin, kuin perheen aikuisiin?

- päivittäin
- 2-4 kertaa viikossa
- harvemmin

Kerro omin sanoin hieman varhaisesta vuorovaikutuksesta lapsesi kanssa. Puhelitko vauvalle jo raskausaikana? Jos puhuit, kerro hieman kuinka paljon, millaisia asioita?

Entä syntymän jälkeen? Kerro siitä kuinka paljon puhuit vauvalle, millaisissa tilanteissa, millaisia asioita?

Luetteko lapselle kirjoja?

- kyllä
- ei

Jos luette, kuinka usein?

- päivittäin
- 2-4 kertaa viikossa
- harvemmin

Lualatteko lapselle?

- Kyllä
- Ei

Millaisia tekstejä luette? Esim. sarjakuvat, kuvakirjat, satukirjat jne.

Minkä ikäinen lapsi oli kun aloititte lukemisen hänelle?

Kerro hieman koska ja millaisissa tilanteissa lapselle luette?

Minkä ikäisenä lapsesi alkoi äännellä jokeltelemalla, esim(bäbäbä,dadada)?

Minkä ikäisenä lapsesi lausui ensimmäisen/ensimmäiset sanansa?

Kirjoita tähän ne jos muistat, mitä ne olivat.

Miten lapsen puheen kehitys sinusta eteni? Kuvaile niin hyvin kuin osaat.

Lapsen sanasto kehittyy ensin hitaammin, mutta yleensä noin 50 sanan sanavaraston saavuttuaan, vauhti kiihtyy. Mieti niin tarkasti kuin osaat, missä iässä lapsesi aktiivinen sanavarasto, eli niiden sanojen määrä, joita hän puheessaan käyttää, saavutti noin 50 sanaa?

Minkä ikäisenä lapsi alkoi yhdistellä sanoja toisiinsa?

Millaisia sanayhdistelmiä lapsi alussa tuotti? Anna muutama esimerkki.

Esimerkiksi: anna maito, tule äiti jne.

Onko lapsen puheen kehitys poikennut mielestäsi muiden tuntemiesi lasten puheenkehityksestä?

- kyllä
- ei

Jos on, kerro miten?

Millaista lapsesi puheen kehitys oli kaksivuotiaana mielestäsi?

- Hän puhui selvästi lausein
- Puheessa oli jonkin verran äännevirheitä
- Puhe on alkanut vasta kaksi vuotiaana
- Lapsi ei vielä puhu/puhunut kaksivuotiaana

Minkä ikäisenä lapsesi alkoi ymmärtää yksinkertaisia käskyjä ja pyyntöjä?(v+kk)

Oletko tällä hetkellä tai oletko aiemmin ollut huolissasi lapsesi puheenkehityksestä?

- kyllä
- en

Jos olet, kerro mistä erityisesti?

Mitä neuvolakäynneillä on todettu lapsesi puheenkehityksestä? Voit kertoa sen, mitä lapsen neuvolakorttiin on merkitty.

Millainen kielenkäyttäjät lapsesi mielestäsi tällä hetkellä on?

Onko lapsesi puheessa jotain erityipiirteitä joihin olet kiinnittänyt huomiota?

Esim. verbeissä, adjektiiveissa, taivutuksessa jne.?

- kyllä
- ei

Jos on, mitä ja millaisia?

Mitkä asiat ovat sinun mielestäsi vaikuttaneet siihen, millainen kielenkäyttäjä lapsesi tällä hetkellä on?

Palaa hetkeksi omaan lapsuuteesi ja muistele sitä. Kerro miten oma kielenkäyttösi ja puheesi kehittyi.

Onko svuussanne esiintynyt erityisiä vaikeuksia puheen tai kielen omaksumisessa?

- Kyllä
- Ei

Jos haluat vielä kertoa jotain lapsesi kielen ja puheen kehitykseen liittyvää, voit vapaasti vastata tähän, KIITOS!